

The Project Gutenberg eBook of Naimisen juoruja: Kuvaelma kansan elämästä

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Naimisen juoruja: Kuvaelma kansan elämästä

Author: Pietari Päivärinta

Release date: May 7, 2007 [eBook #21347]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NAIMISEN JUORUJA: KUVAELMA KANSAN
ELÄMÄSTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

NAIMISEN JUORUJA

Kuvaelma kansan elämästä

Kirj.

P. PÄIVÄRINTA

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1882.

JOHDANTO.

Eräässä paikkakunnassa on muiden joukossa kaksi talonpojan taloa; Kolkkila on toisen ja Kirrilä toisen nimi. Talot ovat siksi liki toisiaan, että talojen asukkaat tuntevat hyvin toisensa — sisällisestäkö? ei, ei, niin tarkoin eivät he ainakaan kaikin tunteneet toisiansa, vaan tuo tunteminen oli paremmin ulkonaista tuntemista, nimittäin semmoista tuntemista, kuinka rikkaita kummankin talon asukkaat olivat, kuinka paljon heillä oli maallisia tavaroita, kuinka paljon heillä oli lapsia, kuinka he olivat komeoita, kuinka paljon heillä oli kunniaa j.n.e., semmoista tuntemista oli ainaki suurimmalla osalla noiden talojen asukkailla toisistansa. Kertomuksessamme nimitämme kummankin talon isäntää talojensa nimellä, toista Kolkiksi ja toista Kirriksi.

Katselkaamme kummankin noiden talojen sekä sisällisiä että ulkonaisia asioita erikseen.

Kolkkila oli vielä velkainen talo ja sen isännällä ja emännällä oli niin paljon lapsia, että heitä

määrittävä luku oli lähinnä kymmenen numeroa, alhaalta päin lukien. Lapset elivät kaikki ja olivat terveitä ja virkkuja lapsia; heistä oli toiset isompia, toiset pienempiä, tiettyä se. Talon isäntäväki olivat tyhjästä alkaneet elämänsä, jonka vuoksi eivät he vielä olleet saaneet kaikkia velkojansa maksetuiksi. Mutta Kolkki oli laittanut maansa ja koko taloutensa hyvään voimaan. Sentähden tulivat he ison lapsilaumansa kanssa hyvästi toimeen, semminkin kun hyvä järjestys oli kaikissa talouden toimissa heidän alituisena apunaan. Kaikki heidän lapsensa olivat puhtaissa ja terveissä vaatteissa, eikä heidän elämästään eikä toimeen-tulostaan puuttunut mitään, sillä ne oli aina kodista saatavina, jos kohtakin vielä velkaakin oli. Kolkki oli niitä miehiä, joihin nouseva valistus alkoi tunkea säteitensä ja lämmittää ja elähyttää jäykkää suomalaista rintaa. Hänelle tuli useimmat sanomalehdet ja nuorta kirjallisuutta rakasti hän hartaasti. Sentähden osti hän aina parhaat ilmestyvät kirjat ja kirjastonsa paisui ajan pitkään melkoiseksi kirjastoksi. Hän oli välttävä kirjoitus- ja laskumies ja mitä hän itse osasi, sitä hän opetti lapsillensakin. Kaikki hänen lapsensa olivat hyviä lukijoita ja kotona oleva kirjasto tuli heille rakkaaksi ja suureksi elämän ohjeeksi. Vanhemmat rakastivat keskenänsä toisiansa ja lapsiansa, ja lapset vuorostaan vanhempiansa.

Kaiken tuon ulkonaisen elämänsä tietäen ja tuntien perheensä sisällisenkin tilan, piti Kolkki itseänsä ja perhettänsä — ihmisinä. Usein hän tunsi sisällistä iloa ja rauhaa tykönänsä siitä, että hän ihmisenä, kansalaisena ja perheen isänä on täyttänyt kalliin kutsumuksensa. Hänen ilonsa tuli oikeen täydelliseksi silloin, kuin hän huomasi ison, terveen lapsilaumansa, sillä hän huomasi silloin, että Jumalakin häntä rakastaa, koska on uskonut hänelle niin paljon lapsia. Väliin kun joku suuttui Kolkille, soimasi hän häntä tavallisesti — ainakin takapuolella — velkakirjoilla, mutta Kolkki ei tuommoisista, mielestänsä tuhmista puheista, ollut millänsäkään, vaan antoi ne mennä toisesta korvasta sisälle ja toisesta ulos. Kaikki kunniakkaat ja tunnolliset ihmiset kunnioittivatkin Kolkkia kunnollisena ja tunnollisena kansalaisena ja perheen isänä ja tuo oli enempi Kolkin mielestä kuin tuhmien ihmisten parjaaminen ihan viattoman asian tähden. Lyhyen kuvauksemme täydentämiseksi ja lopulliseksi selitykseksi saatamme sanoa, että Kolkki oli uuden ajan, oli edistyspuolueen miehiä, sanan täydellisessä merkityksessä, ja siitä selvästi syystä oli hänen väkensä myös henkisissä riennoissa eteenpäin pyrkiviä.

Kirrilä oli suora vastakohta Kolkkilalle sekä ulkonaisissa, että sisällisissä suhteissa. Kirri oli isältään perinyt talon velattomana ja vieläpä valmiita rahojakin. Kirrilän isäntäväki oli niin kitsasta ja visua laatua, että siinä oli työ, tuska, jos he raskivat oikeen syödään. Emäntä oli niin saita ja visua, ett'ei hän raskinut sormeaan nuolasta, kun hän maito-astioitaan kuoriessa sormellaan pyyhki viimeisiä päällisen hituleita kermapönttöön, vaan hänellä oli leipä-siivuja aina varalla, joihin hän pyyhki sormensa, sitten hän pirosteli hienoa suolaa tuon voiteluksensa päälle ja antoi ne sitten lapsillensa voileivän nimellä.

Isäntä taas oli niin saita, ett'ei hän koskaan olisi raskinut maksaa työmiehille palkkaa, jonka he kyllä olivat kovalla työntöollansa ansainneet. Jokaisen työmiehen palkan maksun aikana oli Kirrillä riitaa ja kinaa työmiestensä kanssa, ja kun hän lopen ei pääsnyt puuhun eikä pitkään, vaan hänen täytyi kun täytyikin maksaa tavallinen maassa kulkeva palkka, vannoi hän tavallisesti silloin, ett'ei hän kuuna herran valkeana ota enään työhönsä noin korkean palkan ottajaa. Tuon valansa vannoi hän joka työmiehelle, jolle hän vaan palkkaa maksoi, mutta tuo vala ei kumminkaan pitänyt paikkaansa, siitä pienestä ja yksinkertaisesta syystä, kun hän kumminkin tarvitsi työmiestä usein. Vaikka hänellä oli rahoja lainoissa, oli hänellä kuitenkin niin huonot ja ketuset talouden kapineet ja muut työkalut, että hän näytti paremmin köyhältä kuin rikkaalta eläjältä; hän näytti varojensa keskellä kärsivän puutosta. Hän selaili melkeen joka päivä velkakirjojansa ja laski lukua päässään, kuinka paljon ne kasvua tuottivat, ja tuossa joka-aikaisessa työssään oli hän niin varttunut rahojen kasvun laskuun, ett'ei sitä laskumiestä ollut, joka olisi hänen saanut penninkään häpeään. Kun joku velallinen maksoi Kirrille velkaansa, oli hänellä jo kasvu pennin päälle tiedossa, ennenkun he kerkesivät kirjoitusmiehen luoksikaan. Erään kerran maksoi joku hänelle velkaansa ja kirjoitusmies laski ja sanoi, kuinka monen vuoden, kuukauden ja päivän vanha velkakirja oli. Kirri pyörähti heti laskumieheen päin ja kysyi hätäisesti: "entäs tämä päivä?" Asian selittäjänä oli vanha ja vakanen seurakunnan kanttori. Hän otti nuuskatousansa esille, otti siitä juhlallisesti hyppysellisen nuuskaa ja veti sen hyvin miettiväisen näköisenä nokkaansa. Sitten kääntyi hän Kirrin puoleen ja sanoi: "kuinka minä tämän päivän ottaisin lukuun, jota ei vielä ole elettykään?" Kirri kiepsahti heti velkamieheen päin ja kysäsi: "teinkö, mies, väärin, kun helpotin yhden päivän kasvun?" — Semmoinenhan se Kirri oli! Tuon vähäisen, käsiinsä kiertyneen mammonan vuoksi, katsoivat Kirrilän isäntäväki kaikki ne ihmiset ylön, joilla ei ollut rahoja lainassa, ja niitä, joilla oli vähänkään velkaa, eivät he pitäneet ihmisinäkään.

Heillä oli vaan kolme lasta, jotka kaikki olivat poikia. Sillä ajalla, jolta kertomuksemme alkaa, oli vanhin poika, Martti, jo sillä ijällä, että hän oli jo kerran nainut, mutta tuolla naimisella oli ollut kova onni, sillä hänen nuori vaimonsa oli kuollut jo toisena yhdessäolo-vuotena. Tuo Martti oli isälleen ja äidilleen täysi vastakohta. Hän oli jo pienestä pitäin opihalainen ja pienenä poikasena ollessaan käytti ja kärhensi hän niin kauvan isäänsä, että hänen täytyi ostaa pojalle lyijykynä. Mutta tuota rahallista tappiotaan ei Kirri tahtonut saada mielestänsä menemään moneen vuoteen! Hän paapotti ja nurisi myötänsä, kuinka se raha meni aivan hukkaan, jonka hän silloisessa tuhmudessaan tuhlassi lyijykynän

ostoon. Mutta Martti ei ollut tuosta millänsäkään, hän piti vaan saaliinsa, ja piirteli ja tähräsi vaan väli-aikoina, ja niin hän omin nokkinsa teki itsestensä kirjoitusmiehen. Ei hän isommaksi ja vanhemmaksi tultuansakaan heittänyt opin haluaan, vaan hän hankki itsellensä hyödyllisiä kirjoja, luki ja tutki niitä. Usein sai Martti kuulla opin halunsa vuoksi tuhlarin ja laiskan nimeä sekä vanhemmiltansa, että nuoremmilta veljiltänsä, jotka kumpikin vielä olivat poikasia, sillä heidän ja Martin välillä olevat lapset olivat kuolleet; Esko oli toisen ja Hannu toisen nuoremman veljen nimi.

Kolkilla oli Aina niminen tytär, kaunis ja siveä tyttö, jota kylän nuoriso piti isossa arvossa, siveytensä ja kainoutensa tähden. Hän oli vasta viimeisinä vuosina kehkeentynyt, ikääskun äkki-arvaamatta, aikaiseksi ihmiseksi, sillä hän oli vasta kahdeksannellatoista ikävuodellansa. Kodin siveä elämä ja siellä oleva kirjasto olivat jo pienestä pitäen pitäneet puhtaana hänen sydämensä, ja vanhemmaksi tultuansa rupesi kristillissiveellinen kasvatus kehittämään hänen tarkkoja ja ymmärtäväisiä sielun-lahjojansa. Hänellä oli puhdas, selkeä, luja ja kaunis ääni ja hän oli oppinut paljon nuottien jälkeen laulamaan kansallislauluja; niitä lauloi Aina useinkin nuorison kanssa ollessa, heidän pyynnöstänsä ja heidän huviksensa.

Kirrilän Martti kävi usein Kolkkilassa, tyydyttämässä lukuhaluansa, talossa löytyvän kirjaston kirjoilla. Hän otti sieltä kirjoja kotiinsa luettavaksensa ja toisia hän toi, kun toisia vei; tavasta hän perehtyi tai oikeammin sanoen unohtui pyhinä, jälkeen puolen päivän koko illaksi Kolkkilaan, lukemaan kirjoja, niinkuin näytti. Mutta aikaa voittain havaittiin hänellä olevan muutakin syytä siellä viipymiseensä, sillä Ainan soreus, siveys ja kehittyneet sielun-lahjat alkoivat yhä tiheämmästi vetää tuota nuorta ja uljasta leskeä Kolkkilaan. Ja kun Martti oli nuori, vasta parinkymmenen vuoden vanha, tunnettu hyvän-tapaiseksi ja henkisen kehityksensä puolesta paljon etevämmäksi muita, niin rupesi hän voittamaan Ainassa myötätuntoisuutta. Tuota sydämen salaista lemмен kieltä ei kauvan puhuttukaan, ennenkun Martti kihlasi Ainan.

Ennenkun käymme päätapauksia katselemaan tässä kertomuksessa, on selveyden vuoksi tarpeellinen mainita; ett'ei Kirri ollut mikään tuhma mies luontaisen järkensä puolesta, vaan että hän oli tuiki valistumaton, sillä hän ei ollut koskaan lukenut mitään maallista kirjallisuutta, eikä hengellistäkään sitte rippikoulun, ja sen takia oli hän jäänyt tuiki pimeäksi, niin ett'ei hän ollut oppinut kunnioittamaan ja arvossa pitämään muuta kuin rahaa ja rikkautta. Kumminkin oli hän ikääskun tietämättänsä oppinut viimeiseltä, Martin vuoksi, lukemaan kirjoitusta. Tuon pimeytensä ja valistumattomuutensa vuoksi oli Kirri perusajatukseton mies muiden kuin raha-asioiden suhteen, ja tavallisesti häilyi hän sinne tänne muissa asioissa, aina sen mukaan kuinka hän käsitti toisen tai toisen ajatukset ja puheet oikeoiksi jossakin asiassa.

ENSIMMÄINEN LUKU.

Eräänä pyhä-iltana istui Kirri vaimonsa, Katrun, kanssa kahden kahtasiaan omassa tuvassaan. He eivät puhuneet hyvään aikaan mitään, sillä kummallakin näytti olevan jotain miettimistä. Vihdoin katkasi Kirri äänettömyyden ja alkoi puhua.

"Saisipa Marttikin jo ruveta toisen kerran katselemaan itsellensä vaimoa, sillä laillinen leski-aikansa on jo kaikki. Sinäkin jo alat käydä vanhaksi, jonka vuoksi tarvitseisit saada hartaasti apua taloudellisissa tomissasi. Mutta nyt meidän pitää katsoa Martin naimisen perään, ett'ei hän toisi taloon niin mitätöntä ihmistä kuin viime kerralla, köyhää ja kivuloista. — No, pian tuo toki kuoli ja niin pääsimme hänestä — Jumala anna syntini anteeksi, paitsi pahat sanani. Hyväthän he olivat keskenänsä, mutta ei talo sillä talona pysy, jos siihen tavasta tuodaan kivuloisia kerjäläisiä elätettäväksi, ja sentähden on meidän katsominen, ett'ei enään niin käy", puhui Kirri emännällensä.

"Kyllähän siinä peräänkatsomisesi hyvinkin auttaa, sillä olempa kuullut Martin noudattelevan Kolkin tyttärtä, ja se uutinen ei mahtane kovaa sydäntäsi ilauttaa", sanoi Katru alakuloisen ja miettivän näköisenä, sillä hänellä oli jo tieto Martin ja Miinan ystävydestä, vaikka sitä oli koettu tarkoin salassa pitää.

"Mitä Kolkin tyttärtä?" kysyi Kirri hätäisesti, sillä ei hän ollut todellakaan kuullut vielä koko asiasta mitään.

"Ainaa", sanoi Katru kuivasti.

"Mutta Ainaahan sanotaan muuten kelpo ihmiseksi", sanoi Kirri sen johdosta, kun hän oli kuullut Ainasta puhuttavan paljon hyvää.

"Mitä pirua?! Kelpo ihminen! Mitäs lintu; minä olen nykyään kuullut oikeen tarkkaan hänen elämäkertansa", sanoi Katru, tuimistuen siitä, kun miehensä arveli Ainan kelpo-ihmiseksi.

"Hyväkö vai pahaa olet hänestä kuullut?" kysyi Kirri yhtäkaikkisesti yhä edelleen.

"Kaikkia sinä kysyt! Milloin niistä semmoisista on hyvää kuulunut? Pahaa, huonoa se on, jota minä hänestä olen kuullut", sanoi Katru.

"Keneltä olet noita tietoja kuullut?" kysyi Kirri jo hyvin kiihkeästi, sillä vaimonsa puheet alkoi herättää hänen huomiotaan!

"Lillulta, joka kaikki asiat ja tapahtumat kylässä tietää", sanoi Katru luottavasti.

Ennenkun kertomuksessamme menemme etemmäksi, täytyy meidän pikimältään silmätä, minkälainen tuo Lillu oli, jolta saatuihin tietoihin Katru ja Kirrikin panivat niin suuren luottamuksen.

Hän oli noin viidenkymmenen vuoden vanha, naimaton nuori vanhapiika, laiha kuin kaakinpuu ja ruskea kuin naurispaistikainen. Hän oli koko kylän joka ihmiselle ystävä ja — vihollinen; ystävä edessä ja vihollinen takaa, sillä jos vaikka hän oli kenen edessä, kehui ja loikerteli hän häpeemättä kaikella tavalla häntä; silloin oli puhuteltu hänen mielestään niin kaunis, ett'ei mointa, niin viisas, ett'ei vertaa, ja niin rikas, että kaikki sitä ihmettelivät, vaikka edessään olia olisikin ollut vaan vanha, silmäpuoli, rupitaudin arpinen, tuhma ihminen kuin saapas; niin teki Lillu kun hän vaan toivoi häneltä jotakin saavansa. Mutta kun Lillu pääsi johonkin toiseen ja toisenmieliseen paikkaan, haukkui ja parjasi hän vasta ylistetyt hyvätkin ihmiset alimaiseen hiivattiin. Jos joku halveksi hänen juorujaan, eikä pitänyt niistä mitään, eikä palkinnut niitä millään, koki Lillu kostaa tuota halveksimaansa kaikilla keinoilla, ja niinkuin kyykäärme hiipi hän kaikkialla hänen ympärillensä, ja koki purra ja myrkyttää halveksiansa kunniaa. Hän ei ollut koskaan tehnyt työtä, sillä nuorempana oli hän kerjännyt ja vanhempana elätti hän pulskasti kurjan henkensä juoruamisellaan. Vanhempana katsoi hän edulliseksi nilkuttaa länkätä taloon tullessansa ja siellä ollessansa, mutta kun hän pääsi ett'eivät ihmiset häntä nähneet, oli hän terve kuin ajakka! Semmoinen oli Lillu, jonka tulemme kertomuksen kestäessä vielä liiemmin tuntemaan.

"Pahat tiedot ihmisestä eivät ennusta koskaan hyvää; tihuko Martin sinne on osoittanut?" sanoi Kirri, vaikutettuna jo emäntänsä puheesta.

"Eikö tuo, ryökäle, itse liene liehakoinut Martin peräänsä. Hän onkin semmoinen kietale, että joka paikassa on edellä ja ylinnä. Viime pyhä-iltanakin hän tuossa jokitörmällä laulaa hellitti niin, että koko kylä kajahteli; koko kylän nuoriso ympärillensä kuulemassa, siis Marttikin! Hänellä onkin liian kaunis ääni, semmoiseksi ihmiseksi, jonka vuoksi nuoriso näyttää häntä ikäänkuin jumaloitsevan. Kummako se sitten on, jos hän — sen tuhannen kyötäle — on saanut poikamme vietellyksi pauloihinsa. Voi hiivatti, kuinka minun kävi vihakseni, kun tiesin miten asiat ovat. Teki oikeen mieleni vetää vasten suutansa, ja jos sen tein, olisi kaiketi laannut toviksi aikaa loikumasta!" puhui Katru, innostuneena, kun huomasi puheensa miehessään vaikuttavan.

"Mitä se oli, jota Aina lauloi?" kysyi Kirri.

"Minäkö heitä ymmärsin, eli muistan. Oli tuossa semmoisia sanoja kuin: 'Ja laulut metsän huo'unnot, Sen kansa kaikki kärsinyt, Kävit maalle astumaan, Kun et tule jo, kun et tule jo!' Ja kuulesta vielä: joka kuuluu olevan räähkä kuin marakatti ja niin saattamaton, että kylässä kuuluu ryysyysäkin paikkauttavan; muutoin on hän, niinkuin tiedät, köyhä kuin rotta, ovatko ne kelpo-ihmisen omaisuuksia? Häh?" puhkesi Katru puhumaan, ikäänkuin peläten, ett'ei hänen puheellansa ole ollut vielä tähän anti täyttä vaikutusta.

"Ne ovat kaikki pahoja tietoja, mitä olet Ainasta saanut tietoosi. Laulut semmoiset, joita olet hänen kuullut laulavan, eivät ole koskaan pätö ihmisen työtä. Se on ihmisraukkain sivistyksen merkkejä, josta he — Jumala paratkoon — niin paljon nykyaikana puhuvat. Köyhyytensä jo on yksin voimallinen tekemään hänen kelpaamattomaksi miniäksemme, vaikk'ei hänellä muita pahoja tapoja olisikaan, jotka kumminkin tekevät hänen huonoakin huonommaksi. Koska nyt olemme näin varaselta saaneet asiasta tiedon, niin meidän pitää heidän aikeensa tyhjäksi tehdä, ett'ei Martti saisi omalla pääpassillansa naida ja tuoda taloon niin kelvotointa miniää, kun ensikerrallakin", neuvotteli Kirri, täysin jo voitettuna.

"Se meidän pitää tehdä ja siinä ei saa olla haittana luvalliset eikä luvattomat keinot. Kyllä Lillu asiat kuljettaa ja tiedot tuopi", sanoi Katru, voittoriemulla.

"Kumma kun Martti aina vaan pakkauupi noudattamaan omaa päätänsä naimisessaan! No, ei tästä asiasta ole vielä hänelle puhuttukaan, vaan näyttääpä taas siltä, kuin hän rupeaisi omaa mieltänsä asiassa seuraamaan, niinkuin ensimmäisessä naimisessaankin, jonka seuraus oli, että hän toi taloon semmoisen kuluttavan ihmisen, jolle jo niin lyhvellä elämänsä ajalla piti useammat kerrat laittaa

lääkityksiä", sanoi Kirri.

"Niin, älä muuta sano. Semmoisia ne ovat ja semmoisesti se käypi, kun he saavat päänsä nauttia. Minä olen tehnyt kymmenen lasta, enkä minä ole kertaakaan vielä tarvinnut muita lääkityksiä, kuin jonkun ropeen tervavettä; enkä minä ole siinä pitkin vinkunut, enkä vankunut. Kerrankin sain aivan ihan yksinäni pienokaisen, join tervaveteni, käärein lapsen riepuihin ja menin ihan paikalla taikinaa alustamaan; toisen kerran tein samoin ja menin paikalla heiniä purkamaan. Sieltä kun palasin, söin kylmää lihavellin perää, enkä kaivannut koskaan sen parempia ruokia, enkä lääkityksiä. Semmoista se on: miniä vainaja sai yhden ainoan lapsen ja oli siihen jo henkensä heittää! Siinä piti jo olla senkin seitsemät tohtorit, lääkitykset ja nielemiset, ja yhtäkaikki hän maata riuvotti yhden seljän tiessä monta viikkoa liikkumatta! Semmoisia he ovat ja semmoisia he löytävät, kun itse saavat valita! Mitä semmoiset ymmärtävät? Ei mitään. Luulevat vaan sillä talot tulevan rikkaiksi ja asutuksi, kun vaan saavat mieluisensa, vaikk'ei hänellä muuta tekisi kuin vesilintuja nakkaisi. Samanlainen näkyy Martin uusi mielitettykin olevan, mutta ei se asia saa niin mennä. Meidän pitää etsiä Martille toinen parempi morsian ja suostuttaa hän siihen, että hän erkaneisi pois tuosta kelvottomasta ja köyhästä rotasta!" puhui ja esitteli Katru innossaan.

"No hiivatti! Niin, niin, se on avullinen keino se, mutta oletko miettinyt, kuka olisi sovelias poikamme tulevaksi vaimoksi?" sanoi Kirri ihastuksissaan vaimonsa esityksestä.

"Ei kukaan hänelle paremmin sovi, kuin Susso, nisujen leipoja. Hän on nuori leski, kaunis kuin mansikka ja vahva ruumiinsa rakennukselta; hän ei ensi takassa sairasteleisikaan. Päälle päätteeksi on hän rikas, sillä hän tienaa paljon nisujen leipomisella", esitteli Katru yhä.

"No, se sopii niinkuin naulattu. Sinä arvasit vaalit hyvin toimittaa; minä en suinkaan olisi tuota huomannut. Esitelkäämme Susso Martille, ehkä hän takertuu siihen paulaan ja vierauupi pois tuosta kelvottomasta ja köyhästä Kolkin tyttärestä, josta niin pahojakin kuuluu", tuumitteli Kirri.

Pari sanaa selvikkeeksi, minkälainen ihminen tuo Susso oli, johon Martin vanhemmat panivat niin suuren toivonsa.

Hän oli nuorehko leski ja avioliitostaan oli hänellä vaan yksi poika. Hän oli iso, lihava ihminen ja punanen kuin turkin pippuri. Hän oli siitä asti, kun hän oli leskeksi jäänyt, ollut kauheassa miehen saamisen halussa ja touhussa. Eipä kylässä ollut sitä naimisen hommaa, jonka välissä ei Susso olisi ollut, sotkemassa ja häiritsemässä rakastuneiden väliä, ja tunkemassa itseänsä heidän väliinsä. Ja tuota oman itsensä kaupittelemista teki hän itse omassa persoonassaan niin suurella toimeliaisuudella, että ymmärtävät ihmiset katsoivat sen hävyttömyydeksi. Vaikka Susso oli niin toimelias oman asiansa auttamiseksi, eivät naimamiehet kuitenkaan katsoneet soveliaaksi yhdistää itseänsä häneen, sillä heidän mielestään oli Susson käytöksessä jotain haisevaa ja vastenmielistä, ja siinä samassapa itse Sussokin tuntui heistä samanlaiselta. Joka tilaisuudessa kehui Susso rikkauksiaan ja lahjojaan, mutta oikeat ihmiset havaitsivat hänen valehtelevan ummet ja pimeät, sillä jos hän sai jonkun nisukappaleen myödyksi, niin sanoi hän pennit markoiksi ja kymmenet sadoiksi. — Semmoinen oli Susso, ei parempi, eikä pahempi, mutta kääntykäämme itse asiaan.

Juuri kun Martin vanhemmat olivat saaneet mielensä toisillensa ilmoitetuksi ja keinonsa yhteen puhutuksi, tuli Martti huoneesen. Vanhukset vaikenivat Martin tultua ja loivat voitollisia ja umpikuljuisia silmäyksiä toisilleen.

"Mistä tulet?" kysyi äiti Martilta viimein, katkasten siten äänettömyyden.

"Kävinhän vaan kylässä", sanoi kysytty.

"Kolkilla vissiin, vai", ehätti isä kysymään.

"Kävinhän sielläkin", sanoi Martti rehellisesti.

"Mitä asiaa sinulla siellä oli?" kysyi isä, nähtävästi kiivastuneena Martin suorasta tunnustuksesta, sillä se olisi vanhuksille ollut paljon suotavampi, jos Martti olisi kieltänyt Kolkilla käyneensä, vaikkapa olisi valehdellutkin.

"Eiväthän naapurien välillä asiat tule kysymykseen", sanoi Martti.

"Asiasi oli Kolkin tyttärelle, Ainalle", sanoi äiti, katsoen tuimasti Martin silmiin.

Martti lensi tulipunaiseksi tuon kuultuansa. Hän oli luullut sydämensä rakkaimman asian olevan vielä synkimmän salaisuuden peitossa ja nyt se oli jo tietona hänen vanhemmillansakin! Hän tunsu vanhempansa mielipiteet tarkkaan, ett'ei sieltä ollut mitään hyvää odotettavana. Sentähden hän

varustausi kovinta vastaan ottamaan, ja vähän toinnuttuaan hämmästyksestään, sanoi hän rohkeasti: "Näin Ainankin Kolkilla käydessäni, ja se kannattikin".

"Kuulitko nyt?" sanoi Katru, katsoen luottavasti miestänsä silmiin.

"Kuulin. Tosi on mitä olet puhunut", sanoi Kirri. Sitten kääntyi hän Martin puoleen ja sanoi: "Sinun pitää Kolkilla käymisesi heittää pois!"

"Ja minkätähden? jos saan luvan kysyä", sanoi Martti.

"Sentähden, ett'et saa pitää mieltäkään naidaksesi Kolkin tytärtä", sanoi isä lujasti.

"Miks'ei?" kysyi Martti, ikäänkuin ei hän olisi tietänyt syytä vanhempiensa vastahakoisuuteen.

"Siks'ei, kun toisit taas taloon semmoisen kelvottoman, kivuloisen ja köyhän ihmisen, kuin ensimmäinen vaimosikin oli, jolla ei tee kukaan mitään", sanoi isä.

"Antakaa toki kuolleen maata rauhassa! Olihan ihminen siveä ja muutoin kelpo ihminen, ja eihän se ollut hänen syynsä, jos ei hän ollut tervet, sanoi Martti, kauhistuen.

"Hän oli myös köyhä", muistutti Kirri, ikäänkuin tuoden esiin parhaan todistuskappaleensa, joka valaiseisi Martin ymmärryksen, näkemään entisen vaimonsa ja nykyisen morsiamensa kelvottomiksi ihmisiksi.

"Vielä köyhempi on nykyinen kokelaansa. Kolkilla on niin paljon peneksiä kuin helluntain epistolassa. Kun menee hänen huoneesensa, niin aivanhan se silmämunalta paistaa. Mitä siitä tulee perintöä, ei mitään, hyvä vaan, ett'eivät kuole yhteen kokoon kuin russakat. Paljon on tosin ollut itsellänikin lapsia, mutta Jumala toki korjasi enimmänsä osan niistä jo pieninä pois tästä murheen laaksosta; jällellä ei ole enään kuin nuot kolme sirkkaa, joita ei — Jumalan kiitos — tarvitse toki tyhjin käsin laskea tähän vaivan siaan", ehätti Katru sanomaan.

"Ei rikkaus ihmistä kaunista, vaan hyvät avut; kyllä Jumalalla on rikkautta kun meillä vaan on rakkautta", sanoi Martti.

"Mitä hyviä avuja Kolkin tyttärellä, Alinalla on?" kysyi Katru kiivaasti.

"Hän on hyvän kokoinen, hyvän näköinen, terve, raitis, siveäkäytöksinen ihminen ja päälliseksi sivistyneempi kuin tavallisesti", sanoi Martti uhka-rohkeasti.

"Kuinka monta velliä luulet sivistyksellä höystäväsi?" kysyi äiti!

"Te ette puhu, äiti, oikeen, ettekä ymmärrä koko asiasta mitään; siveys maksaa ihmisellä enemmän kuin raha-tuhannet", sanoi Martti kauhistuen.

"Kyllä kuulen, että olet uppiniskainen, mutta minä sanon sinulle: jos sinä nait Kolkin tyttären, niin minä teen sinun perinnöttömäksi", uhkasi isä.

"Se on kyllä ikävä asia, isä kulta, mutta minun täytyy myös totuus tunnustaa: minä en saata erota Ainasta, vaikka menettäisin sentähden puolen maailmaa", sanoi Martti lujasti.

"Tuommoisesta ihmisestä!" sanoi äiti.

"Minkälaisesta ihmisestä?" kysyi Martti.

"Semmoisesta, joka on köyhä kuin rotta ja vielä kaupan päälle — varas. Semmoista se on sinun kehuttu sivistyksesi! Niin kauvan härsytit, kelvotoin, että saat kuulla suomea, hävytöin! Niin kauvan kun me elämme, et sitä saa — äläpäs ihminen! pahan-tapainen ja köyhä rotta", sanoi Katru tulistuen.

"Älkää hyvä äiti uskoko kaikkia mitä kuulette; eivät asiat niin ole", sanoi Martti ja lähti kauhistuen pois.

"Nyt saat hedelmät niittää siitä, kun toimitit ja otit Martille lyijykynän. Minun vahva uskoni on se, että jos hän ei olisi sitä saanut, ei hän olisi noin uppiniskainen, kuin hän nyt on, eikä rakentaisi tuommoisia naimiskauppoja, sillä ei hänellä olisi semmoisia houreita päässä, kuin hänellä nyt on. Ei hän enään muusta puhukaan, kuin sivistyksestä, ja yökaudet hän tonkii noita kirjojansa, joita hän Kolkilta käy lainaan noutamassa, ja toisia kirjoja hän viepi, kun toisia noutaa. Niiden ääressä hän nuijottaa ja nokottaa, niin ett'ei kuule eikä näe mitään. Kaikki ne semmoiset lorukirjat saisi viskata tuleen, sillä niissä ei ole yhtään Jumalan sanaa, ei yhtään. Tuo kaikki on aivan sen kirokun lyijykynän työt ja mutkitta se on sanottu: ei Martti olisi mieltynyt Kolkin tyttäreeseen, jos ei hän olisi saanut lyijykynää", sanoi Katru Martin pois mentyä.

"Saattaa kyllä olla mahdollista, että asiat niin ovat, sillä Kolkin tytärkin on laillaan kouluutettu, jos kohtakin turhuuteen. Kolkki on kaikki kakaransa opettanut kirjoittamaan, rätnäämään ja Jumalako sen tietää mitä loruja hän heille opettanee. Jos Martti ei olisi oppinut kirjoittamaan, rätnäämään ja noita loruja lukemaan, ei hän luultavasti olisi niistä omaisuuksista muissakaan ihmisissä piitannut mitään. Jos minä olisin tietänyt, että lyijykynä siihen suuntaan vaikuttaa, en ikänä olisi sitä hänelle ostanut. Mutta täytyy olla vasta varovampi ja katso, ett'eivät Esko ja Hannu niitä saisi. He ovatkin tottelevaisia lapsia ja tekevät niinkuin näkevät meidänkin tekevän", puheli Kirri, katuen lyijykynän ostoaan!

"Et uskonut silloinkaan minua, vaikka minä olin lyijykynän ostoa vastaan minkä voin, nyt on uskomisesi jo liian myöhäistä", sanoi Katru miehellensä.

"Pojalla oli semmoinen halu, että hevosen perässäki ollessaan kirjoitteli risun nokalla kaikki lumihangetkin täyteen ja piirteli ihmisen ja eläinten kuvia. Sitten kun hän voi itse jonkun pennin rahaa saada, osti hän paperia, mutta hänellä ei ollut millä hän olisi piirustellut tuohon saatuun paperiinsa. Silloin rupesi poika minua kättämään, että ostaisin hänelle lyijykynän. Kolkki kehoitti minua tyydyttämään pojan opinhalua ja minä tein tuon tuhman kauppani. Mutta kun poika sai tuon lyijykynän, silloinkos vasta työ tuli; niiden ääressä hän istui, piirteli ja rapasi, kun vähäkään oli joutoaikaa; pyhä-iltoinakaan ei hän joutanut ottamaan osaa toisien poikasien leikkeihin, itseksensä vaan piirteli ja rapasi", selitteli Kirri, voitettuna akkansa puheelta ja omalta tunnoltansa.

"Sievästi asiat kutoutuivat yhteen! Kolkki on viittana poikamme turhaan ja turmiolliseen oppiin. Tuo turha oppi rakentaa tien, joka lähtee meiltä ja päättyy Kolkkilaan. Tuota tietä myöden on onnettomuus ja perikato tullut meille. Ei miehisen miehen pitäisi olla jokaisen naurettavana. — Mutta ethän sinä puhunutkaan Martille Sussosta mitään!" nuhteli Katru miestänsä.

"Olihan sopimatoin aika semmoiselle työlle. Silloin pitää olla paremmalla tuulella, että puhut paremmin vaikuttaisi. Tiedäthän poikamme olevan herkkä-luontoisen, hänen kanssaan pitää varovasti menetellä, onhan meillä aikaa", neuvotteli Kirri. Niin kului se ilta loppuun.

Heti aamulla tuli Lillu huoneesen, Hän oli hyvin teko-arkana ja koki nilkuttaa rämpätä!

"Hyvää päivää, isäntä ja emäntä kulta! Kävin tuolla Kolkkilassa, niin pistäysin täälläkin käymään", sanoi Lillu huoneesen tultuansa.

"Istu Lillu!" kehoitti Katru.

"Voi hyvä juu! tuota emäntää. Miksi te olette aina minulle niin hyvä ja soma? Minä en joutaisi istumaan, sillä minun pitäisi vielä käydä monessa paikassa", sanoi Lillu teeskennellen.

"Istuhan nyt toki, Lillu! eihän niin kiirettä liene. Sinä tulet juuri Kolkkilasta, josta meillä vasta oli tässä puhut; sinä ehkä tiedät sieltä yhtä ja toista uutta, joita me juuri parahiksi tarvitsemme", kehoitti häntä Katru toistamiseen.

"Te olette minulle aina paremmat kuin muut ihmiset!" sanoi Lillu ryiskellen ja hierustellen itseänsä istumaan.

"Mitä sinne Kolkkilaan sitten kuuluu?" kysyi Katru, iskien Lillulle salaa silmää.

"Eipä tuonne mitään erinomaisia kuulu. Aina tuo tuli kylästä", sanoi Lillu, vastaten emännän silmäniskuun.

"Mistä kylästä?" kysyi Katru hätäisesti.

"Torpalta", sanoi Lillu ryiskellen.

"Tiesitkö mitä hän siellä kävi?" kysyi taas Katru.

"Voi kuulkaasta hyvä isäntä ja emäntä — en minä sentään puhu, sanottaisiin minun sitten juorunneen", sanoi Lillu, katkaisten puheensa.

"Puhu vaan, Lillu! ei se tästä sen etemmäksi mene, eikä sinun tarvitse isäntää ujostella", sanoi Katru.

"Älä suinkaan minua ujostele, Lillu, puhu vaan hälkyilemättä suusi puhtaaksi!" kehoitti isäntäkin.

"Torpan akka sanoi Ainan käyneen häneltä paidan ompeluksia noutamassa", alkoi Lillu.

"Olikohan ne omia ompeluksia?" kysyi Katru.

"Omiansa tietenkä", vakuutti Lillu.

"Niinkö hän on kelvotoin ja saattamaton, ett'ei itse saa paitaa päällensä ommelluksi?" kysyi Katru teko-kauhistuksella.

"Voi hyvä juu! Ettekö te, emäntä, ole sitä ennen tienneet; minähän tuolle olen lapasetkin käteen kutonut", sanoi Lillu ihmetellen emännän tietämättömyyttä.

"Millä se, rotta, maksaa palkan käsitöistä, joita hän teettää?" kysyi Katru teko-tietämättömyydellä.

"Voi emäntä kulta! joka varastaa niin julmasti kotoaan, millä hän muulla maksaisi palkan. Minulleki tarjosi hän jyviä käsitöitteni edestä, mutta mitä minä hänen jyvillänsä teen; rahan tuo sitten maksoi. Hän kokee olla aina niin höyli minullekin, ikäänkuin en minä häntä tietäisi ja tuntisi. Viimeskin kun kävin siellä, keitti Aina silloinkin kahvia, ja mistä hänelle se vara olisi, jos ei hän varastaisi", sanoi Lillu suurella varmuudella.

"Kuulethan nyt omilla korvillasi, ethän enään mahtane epäillä vähääkään", sanoi Katru Kirrille.

"Enhän tuota ole paljon epäillyt ennenkään, mutta sen paremmin uskon sen asian nyt todeksi, kun olen sen saanut kuulla omilla korvillani vieraan suusta", sanoi Kirri, suuresti vakuutettuna asian totuudesta.

"Eikö emäntä osta nisuja?" sanoi Lillu, syvästi huo'aten, kun havaitsi puheensa tehneen isännässä toivotun vaikutuksen.

"Enpä minä ole nisujen syöjä; kenen nisuja sinulla on?" sanoi Katru, iskien taaskin silmää Lillulle.

"Susson", vastasi Lillu ja jatkoi sitten: "Voi ette te usko, isäntä ja emäntä kulta! Sehän se vasta ihminen on se Susso. Se on niin hyvä tekemään kaikkea työtä ja tienaa nisujen leipomisella niin paljon se Susso. Nytkin markkinoilta kieppasi kolmesataa markkaa, niinkuin kaapista vaan se Susso. Sehän vasta naitava olisi se Susso, olisipa maar; toistapa hän olisi Martillekin, kun tuo Kolkin Aina retus — olisipa maar", liverteli Lillu.

"Sinun ei pidä puhua tästä asiasta mitään kenellekään, sillä sitä samaa olemme mekin isännän kanssa miettineet, että Susso meidän pitää saada miniäksemme, maksoi mitä maksoi. Me emme huoli taloomme semmoista heittiötä, kun Kolkin tyttö lunttu on, ei vaikka", sanoi Katru Lillulle ulkokullatusti, vaikka hän oli jo aikaa Lillun ja Susson kanssa puhunut asiat yhteen.

Samassa tuokiossa tuli huoneesen Maija niminen naapurin emäntä. Heti kun Lillu huomasi tuon emännän, lähti hän talosta pois. Tuo naapurin emäntä oli rehellinen ja suora ihminen, joka ei koskaan muuta puhunut kuin totuutta, ja hän oli tuttu sekä Kolkkilassa että Kirrilässä. Hän ei koskaan suosinut juoruja ja lähimäisten panettelemista, sitä vähemmin itse juoruajia, ja sentähden Lillu poistui niin sukkelaan hänen nähtyänsä.

"Hyvää päivää!" sanoi naapurin emäntä, huoneesen tultuansa.

"Päivää, päivää! naapurin emäntä, käykää puulle!" vastasi Kirri.

"Kotoako tulette?" kysyi Katru vieraalta.

"Enpä aivan kotoa, kävin tullessani Kolkkilassa ja torpalla", vastasi vieras.

"Mitäs nyt torpan akka tehdä muokkasi?" kysyi taas Katru.

"Hän valmisti paidan ompelusta, joita näkyi olevan useampia miehenpuolen paitoja", vastasi Maija.

"Kenenkähän ompeluksia ne mahtoivat olla? sillä itsellänsä ei ole niitä varoja, että olisi useampia paitoja ommella", utasi vieläkin Katru, sillä hän luuli saavansa samankaltaisia tietoja Majjalta kuin Lillultakin, sentähden, että hän niin tahtoi.

"Torpan akka sanoi niiden oleva Kolkkilan emännän ompeluksia, ja Aina tuli niitä noutamaan", selitti Maija.

"Millä hän maksoi ompelupalkan? kysyi Katru edelleen, vilkaisten samassa Kirriä silmiin.

"Torpan akka sanoi Kolkkilan emännältä saaneensa joukollensa talvenpitkää niin paljon lehmän-antia, että vielä saa tuoda lisää ompeluksia, eikä hän sittenkään saa kaikkia maksetuksi", selitti Maija edelleen.

"Mitäs Kolkkilan vaimoväki teki? kysyi Katru vähän hämillään.

"Emäntä kutoi kangasta, nuorimmat tytöt toiset puolasiivat, toiset karttasivat", sanoi Maija.

"Mitäs Aina teki?"

"Aina kutoi myös omassa kamarissaan ihmeen siistiä puolivillaista vaatetta. Siihen tuli Lillukin ja loikui päätänsä kipeeksi. Hän pyysi Ainan itsellensä kahvia keittämään; Aina kävi äidiltänsä pyytämässä kahveja, joista sitten keitti ja antoi Lillulle. Kun Lillu sai kahvia, rupesti hänen kielensä laulamaan, eikä päänskipu näyttänyt häntä yhtään enään vaivaavan. Siinä oli senkin seitsemät loilotukset ja toivotukset, kauniiksi ja onnelliseksi kehumiset ja tuo loiruaminen oli niin inhottavaa, että Aina käski hänen viimein olemaan hiljaa. Hän halaili ja syleili Ainaa ja viimeksi hän pyysi Ainalta lapasten kudinta, mutta hän ei antanut, sanoi vaan itsekin saavansa lapaset käteensä. — No se häntä nyt värkki on tuo Lillu! Hän on semmoinen juorukello, että puhuu yhtä yhden ja toista toisen edessä ja muuten semmoinen ilkiö, ett'en minä häntä jaksaa kärsiä, eikä häntä kärsi kukaan kelpo ja rehellinen ihminen", puheli Maija, tietämättään kuinka luotettava välikappale Lillu oli Kirriläisille.

"Joko Lillu lähti pois teidän ai ... tuota piti kysyäni: saiko Lillu lapasten kudinta?" kysyi Katru sitä tätä hämillänsä.

"Ei, niinkuin ma jo sanoin. Hän lähti pois ja minä menin emännän kamariin, jossa tovin puhelimme asioita keskenämme. Aina kuului kutoa hellittävän kamarissaan, että pirta pani yhtenä paukkena; hänestä te saatte oikeen kelpo miniän, koska olen kuullut vähän asian olevan sinne päin kallellaan", puheli Maija viattomasti.

"Jos te puhutte siitä asiasta sanankaan sinne päin, niin minä talutan teidät paikalla porrasten päähän", sanoi Kirri tuimistuneena, kuultuansa Maijalta semmoista puhetta.

"Herranen aika! Niinkö päin teidän mielenne asiassa ovatkin? Ja minä olen tietämättäni niin paljon asiasta puhunut. Mutta kuinka minä heistä, paremmin kuin muistakaan ihmisistä, saatan puhua muuta kuin minkä tiedän toden olevan, enkä minä osaa totuutta salata. En myös ole tullut kiittämään enkä laittamaan, en toimittamaan enkä konttia kantamaan, mutta tuosta harmistuneesta lauseestanne kuulin, ett'ei totuus olekaan teille mieluista. Mutta sen sanon vieläkin, ett'ei teillä ole parempaa eikä potrempaa miniän apua vielä koskaan tarjona ollut, eikä vastakaan tule, sillä Aina on sekä käsi- että ulko-työlle niin roima, ett'en ole vielä verrempaa koskaan ennen nähnyt. Hän on myös niin rakkaan ja kelvon luontoinen kaikkia ihmisiä, niin köyhiä kuin rikkaitakin kohtaan, että oikeen lisääksi käypi. Se ei ole kumppania vailla, joka hänen käsittää, ja jos saatte hänen miniäkseen, niin kiittäkää lykkyänne. Älkää nyt, naapurit, pahastuko, jos puheeni ei liene ollut mieliksenne, sillä minä olen sanonut vaan totuuden", puhui Maija ja lähti pois.

"Siis Lillun puhut Ainasta oli sulaa valhetta ja ilkeintä parjaamista", sanoi Kirri harmistuneena Maijan mentyä.

"Ei; eivät ne saattaneet olla valheita. Lillun puheet olivat aivan yhtäpitäviä naapurin Pirkon ja Kirstin puhjetten kanssa, ja moni muu on puhunut samaan suuntaan", puollusteli Katru mielipiteitään, peläten Kirrin kääntyvän vastakkaiseksi hänen toimilleen, naapurin Maijan puhjetten tähden.

"Mutta minä pidän naapurin Maijan rehellisempänä ihmisenä, kuin yhdenkään heistä", sanoi Kirri lujasti.

"Voi sinua! Etkö nyt huomaa, että naapurin Maija oli Kolkkilasta laitettu asian alkain tänne, toimittamaan tuota ryökälettä miniäksemme?" sanoi Katru, kylläkin soveliaasti tarkoituksilleen.

"Niinhän se, näen mä, onkin asian laita, en ollut tuota ymmärtääkään; niinhän se onkin. Sinä aina ymmärrät paremmin tuommoiset asiat kuin minä", sanoi Kirri, taas täydellisesti kääntyneenä.

"Sinä olet toki ymmärtävä mies", sanoi Katru ja veti syvään henkeänsä, ja hänen sydämensä sai täydellisen rauhan, varman voittonsa vuoksi miehensä ylitse.

TOINEN LUKU.

Koska kertomuksemme astuu esille kolme merkillistä henkilöä, niin on tarpeellinen heidän kanssaan tutustua jo ennakolta, että tapausten juoksussa heidät paremmin käsittäisimme.

Aivan Kirrilän likimäinen naapuri oli Rehkonen, jonka isäntää kutsumme Rehkoseksi. Hän, vaimonsa

Pirko ja heidän tyttärensä Kirsti, ovat kysymyksessä olevat henkilöt. Itse Rehkonen oli hyvä-luontoinen, hajamielinen mies, joka ei olisi tahtonut kenenkään mieltä pahoittaa ja sentähden hän koki elää, olla ja tehdä jokaiselle mieliksi. Mutta jota enemmän.

Hän koki tuolla monimielisyydellä voittaa ihmisten kunnioitusta ja suosiota, sitä enemmän sai hän vihollisia ja ylönkatsojia, sillä viimein suuttuivat häneen kaikki. Hän oli kirjoittava mies, mutta kun hän oli haja- ja löyhämielinen, sotkei ja porkkasi hän ihmisten asiat aivan nurin, ett'ei niistä kukaan enään ollut selvää saada. Tuo kirjoituksen laita oli hänessä herättänyt suuren oman rakkauden ja hän pakkausi polkuhinnasta käsiksi kaikkiin kirjallisiin toimiin, ja tavallisesti sanoi hän: "kyllä minä tiedän" ja "minä olen semmoinen mies, että..."

Hänen vaimonsa ja tyttärensä olivat täysi järkisiä ihmisiä, mutta niin tielletulemattomia räähkiä, ett'ei heille vertaa tietty. Tytär oli perinyt äitinsä myrkyllisen luonnon ja saanut yhtä huonon kasvatuksen kuin hänkin. Tytär oli naimisissa ja asui miehensä kanssa vanhempiensa kodissa; hän piti salakauppaa ja osti vähittäin jyviä keneltä vaan sai, vaikka väliin tiedettiin tuotujen jyvien olevan varastetuita.

Vaikka isä, äiti ja tytär olivat niin eriluontoiset, oli heillä kaikilla kumminkin semmoinen ominaisuus, että he hirmuisesti kadehtivat muita ihmisiä, ja sentähden sekausivat he niinkuin rapakko rattaasen ihmisten joka asiaan, mikä vaan oli heidän ulottuvissaan, ja niissä ajoivat he asiaansa niin kavalasti ja pirullisesti, kun vaan voivat, sillä heillä ei ollut omaatuntoa ollenkaan.

Rehkos-riepu oli vaimonsa ja tyttärensä käsissä tahdottomana välikappaleena, sillä talossa vallitsi täydellinen akkavalta, sanan oikeassa merkityksessä, ja Rehkosen oli täydellisesti heidän tahtonsa alle antauminen, jos hänen oli mielensä korvuksiensa eheöinä säilyttää.

* * * * *

Kirrilässä ei ollut nyt muusta puhettakaan kuin Martin naimisesta, eikä muuta tekemistä, kuin estää Martin naimasta Ainaa ja toimittaa hänelle Sussoa.

Juuri kun Kirrillä ja Katrulla oli taas parhaana työnä Ainan haukkuminen ja parjaaminen, töytää Rehkosen tytär, Kirsti, huoneesen, tohisten, hajalla hiuksin ja hengästyksissään.

"Hyvänen aika! Oletteko kuulleet mitä Kolkkilassa on tapahtunut?" kysyi hän hätäyksissään heti huoneesen tultuansa.

"Emme. Mitä?" kysyi Katru.

"Vai ette ole kuulleet! Kolkilta on varastettu", selitti Kirsti.

"Mitä Jumalan tähden sieltä on varastettu?" hätäili Katru, unhottaen hetkeksi vihansa.

"Jyviä", selitti Kirsti.

"Mistä sen tiedät?"

"Kolkki tuli juuri syynäämästä ja jäi meille", sanoi Kirsti.

"Missä varastetut jyvät ovat tavatut, koska niitä on jo tiedetty syynätäkin?" kysyi Kirri.

"Niin jyvät olleet? — yhy — yhy yhy — niin, ne ovat olleet tuolla, tuolla — tuolla — — ne ovat tuotu tuonne — tuonne — kauppamiehelle ja myöty sinne", soperteli Kirsti hätäyksissään ja ryiskellen tekoyskää, kun ei ollut keksiä uutta valhetta, peittääkseen menneitä ja tulevia valheitansa.

"Kuka jyvät on kauppamiehelle tuonut?" kysyi Kirri.

"Torpan ukko, joka aina on semmoisien asiamiehenä", sanoi Kirsti.

"Ja varas sitten?" utasi Kirri yhä edelleen.

"Arvaattehan sen jo edeltäkin päin, ett'ei varas ole muualta kuin kotoa", sanoi Kirsti.

"Kotoa! ja kuka sieltä?"

"Vieläkö tuota nyt kysytte? Kuka se muu on ollut kuin Aina. Hänhän jyvät oli tuonut torpan ukolle. Vai ette te vielä tiedä, että hän varastaa kotoaan niin hirmuisesti. Mutta kävipä kettu kerran käpyyn, oikeen isoon käpyyn, julki Jumalan ja ihmisten", liehkasi ja valehteli Kirsti.

"Semmoista se on! hym!" kummaili Kirri.

"Vieläkö nyt epäilet?" kysyi Katru tohtunuisena Kirriltä.

"En ensinkään. Niinkuin olen sanonut ja päättänyt, niin sen asian käymänkin pitää — vielä hyvän päälle varaskin, hyi; hän ei sovi seinillekään, saatikka sitten meille, sanoi Kirri vakuutettuna.

"Rupea sinä, Kirsti, toimittamaan Sussoa meille miniäksi! Hänen me mielellämme ottaisimme", sanoi Katru Kirstille, samassa iskien hänelle silmää.

Kirsti parka ei ymmärtänytkään tuota kuvallista ja kavalaa emännän kuvakieltä, jonka tarkoituksena oli isännälle ilmoittaa, ett'ei Susso vielä muka tiedä koko asiasta mitään, ja tuon ymmärtämättömyytensä vuoksi rupesi hän koko kurkulta hoveltamaan, että oli siihen läikähty.

"Voi kuulkaa hyvä emäntä! Susso on parina iltana käynyt meillä ja hän on pyytänyt minun sitä samaa teillä toimittamaan — vooi — se on kauv..."

"Eihän kai Susso ole sinua pyytänyt toimittamaan?" sanoi Katru, katkaisten Kirstin puheen, saadaksensa siten hänen huomaamaan ja lakkaamaan tuosta hänelle tällä kerralla vastahakoisesta puheesta.

"Onpa niinkin Susso minua pyytänyt toimittamaan ja hän on kauvan minulle sitä puhunut, aina siitä asti jo hienosti, kun Martti leskeksi jäi ja sitten aina kiihkeämmin kun rupesi huhuja kuulumaan Martin suosiosta. Ainaa kohtaan, tuota varasta — pää-rosmoa kohtaan — mutta ei pidä tästä kenellekään puhua. Jumalista! Mitähän Susso sanoo, kun hän saa tästä tiedon, ja tänä päivänä hän sen saakin. No, hän onkin toista, kuin tuo Kolkin heittiö; niin minun käypi vihakseni koko otus, että kirppuna purisin hammasteni raossa hänen — ei pidä kenellekään pu..."

Katru käveli hänen tykönsä ja nykäsi häntä hiljaa, jonkatähden Kirsti pysäytti innokkaan puheensa. Sitten hän kuihkasi Kirstille hiljaa: "miksi sinä isännän kuullen semmoisia puhut, että Susso on pyytänyt toimittamaan!"

"Ettäkö Susso on sinun pyytänyt toimittamaan?" kysyi Kirri samassa Kirstiltä.

"Ei vainenkaan, minä ilman — aikojaan vaan sanoin, kun ma tiesin asian menestyvän — ilman aikojaan minä niin sanoin; ei Susso ole minua pyytänyt toimittamaan", veti Kirsti hädissään sanojansa takaisin.

"Toimita nyt niin, että Susso tulee tänä iltana tänne!" sanoi Katru ylevästi Kirstille.

"Sen teen mielelläni", sanoi Kirsti ja lähti halttasemaan pois.

"Hän on suora ja toimellinen ihminen tuo Kirsti", sanoi Katru Kirstin pois mentyä.

"No, tuntuisipa hän muutoin siltä, mutta miksikä hän puhuu niin monella lailla?" sanoi Kirri, harkiten Kirstin viimeistä puhetta.

"Hän suopi paljon hyvää meille ja siinä innossaan puhuu hän väliin liikojakin, ei se ole mitään muuta", sanoi Katru.

"Niin tuo taitaa olla", sanoi Kirri huolettomasti.

Samassa tuli naapurin Maija huoneeseen.

"Mitä kuuluu?" kysyi Katru.

"Eipä tuota mitään erinomaisia kuulu, mitä tänne kuulunee?" sanoi tullut.

"Kuuluu tänne: Kolkkilasta on varastettu", sanoi Kirri, päästäksensä käsiksi tuohon mieluiseseen uutiseensa.

"Niin on", sanoi Maija.

"Jyviä".

"Niin".

"Kolkki on käynyt syynäämässä".

"Niin".

"Hän on löytänyt varastetut jyvänsä".

"Kauppamieheltä".

"Ei kun Kirstin aitasta", tokaisi Maija vastaan, kun kuuli asian rupeavan menemään väärälle tolalle.

"Se on valhe, kauppamieheltä", intti Kirri.

"Se ei ole valhe, se on tosi, että jyvät löydettiin Kirstin aitasta", intti Maija vastaan.

"Nyt se teiltä ylistetty Kolkin Aina on viimeinkin joutunut kiikkiin!" sanoi Kirri, uskoen ainakin, että Aina oli varastanut.

"No, mitenkä?" kysyi Maija säikähtäen.

"Ettepä te kaikkia asioita tiedäkään tahi ette ole tietävinänne. Aina on niiden jyvien varas, jotka Kolkki on käynyt noutamassa pois kauppamieheltä; siinä yksi teidän kehuttunne pimeyden töitä", sanoi Katru, hänkin todesta uskoen Kirstin valheellisen puheen.

"Herra Jumala, mitä puhutte!" huudahti Maija säikähtyneenä. "Jyvien varashan on Kolkin renki, mistä te semmoisia tietoja olette saaneet?" kysyi hän sitten.

"Kirsti lähti vasta täältä; hän puhui tarkalleen koko asian", selitti Kirri.

"Voi hyvä Jumala, sitä Kirstiä! Kuinka tunnotoin hän lienee, kun vasten parempaa tietoansa semmoisia puhuu! Kyllä kaiketi sekin on Kirstiltä kotoisin, että jyvät ovat löydettyt kauppamieheltä?" puheli Maija kauhistuksissaan.

"Niin onkin", vakuutti Kirri.

"Arvasinhan minä sen, mutta asian laita on totuudessa tämä: kauppamies ei osta koskaan epäluulon alaisilta jyviä. Nytkin kun torpan ukko toi kaupaksi hänelle jyviä ja kun kauppamies havaitsi ne riihikuiviksi, laittoi hän sanan Kolkkilaan, jossa parast'aikaa puidaan talviriihiä. Sitä tietä sai Kolkki tiedon ja tuli syynäämään. Kun kauppamies kieltäysi niitä ostamasta, vei ukko ne Kirstille, jossa ne kyllä kelpasivat. Kauppamiehen avulla osasi Kolkki suoraan Kirstille, jonka monen turhan peittelemisen, valheen ja mutkan perästä täytyi tunnustaa ottaneensa jyvät torpan ukolta ja mitata joka kappa Kolkille takaisin, joita oli ummelleen tynnöri kahdeksantoista kappaa rukiita", selitteli Maija.

"Niin, mutta eihän tuo teidän puheenne puhdistanut yhtään Ainaa varkaudesta", sanoi Katru toivovasti.

"Se puhdistuu itsestänsä, kun ma vielä lisää. — Kolkki meni oitis torpan ukon kimppuun ja ukko raiskan täytyi tunnustaa ottaneensa Kolkin rengiltä jyvät myötäväkseen. Kolkki taas renkiensä kimppuun, joista erään — asian näin selvän ollen — täytyi tunnustaa, että hän on jyvät vähitellen koonnut olkilatoon ja sitten sieltä toimittanut ne torpan ukon myytäväksi. Kolkki olisi heti eroittanut rengin pois palveluksesta, mutta kun hän itki ja rukoili ja lupasi parantaa tapansa, niin Kolkki tahtoi häntä vielä koetella ja antoi hänen vielä jäädä paikoilleensa. — Niin asiat totuudessa ovat", vakuutti Maija.

"Puhuttepa niin suurella varmuudella, kuin olisitte itse olleet paikalla", sanoi Kirri.

"Itse en ole yhdessäkään noissa rettelöissä ollut saapuvilla, mutta mieheni, Matti, oli Kolkilla vieraana miehenä joka tempussa; häneltä olen tiedot saanut ja minun Mattini ei valheitele koskaan", sanoi Maija suurella varmuudella.

"Mutta Kirsti puhui asian kaikenni toisin", sanoi Kirri epäilevästi.

"Niinhän hän on tehnyt, kuulihan sen jo! kumma kun hänen piti jo hypätä tänne valehtelemaan ja kääntelemään ja vääntelemään asiat aivan nurin päin! Ja mikä vielä kummempi: omat rikoksensa työntämään muiden ihmisten niskoille! Jos ei tuommoisia varasten pesiä olisi, kun Kirsti juuri on, niin ei olisi puoliakaan selkkauksia ihmisten kesken kylässä. Hän on semmoinen heittiö, että ottaa tietensä vastaan palkkosisilta ja — mikä vielä surkeampi — lapsiltakin varastettua kalua, ja niin hän koulaa varkaita kylään! Voi surkeaa! No, hän onkin kaikissa asioissa kumma hattara ja riitojen laittaja; hän ei ole niissä toimissaan yhtään huonompi Lillua", puheli Maija ja lähti harmeissaan pois.

"Mitäs nyt sanot?" kysyi Kirri Katrulta, Maijan pois mentyä.

"Sitä nyt sanon kuin ennenkin, että Maija on kolkkilaisten asiamies ja häntä ei täällä tarvittaisi ensinkään", sanoi Katru puoli-vihassa.

"Mutta Matti ja Maija ovat kylän rehellisimpiä ihmisiä", sanoi Kirri.

"Usko sinä heitä. Ei maar Kolkki osaa peitellä kakarainsa vikoja ja rikoksia, ja sen vuoksi on hän

hankkinut itsellensä noin luotettavat asiamiehet, että asia näyttäisi paremmin uskottavammalta", koki Katru selittää.

"Ainakin heidät pidän uskottavampina ja rehellisempinä ihmisinä kuin Lillun ja Kirstin", intteli Kirri yhä edelleen.

"Sinä olet oikeen kummallinen ihminen! Jos kuka mitä puhuu, uskot sinä heti heitä ja käännyt sinne päin! Luulempa, että sinä itse kohta rupeat Kolkin tytärtä toimittamaan miniäksemme, sillä sinä et näy uskovan vähääkään mitä minä ja muut olemme hänestä kuulleet. Mutta Kolkin asiamiehet — kas! heitä sinä kyllä uskot ja kuuntelet! Miehin mies! Sussokin on kohta täällä, eikä Martille ole puhuttu sanaakaan koko Sussosta. — Martti tänne ja sukkelaa! Kyllä minä teidät, vetelykset, opetan tässä nuijottamaan ja kaikkia juoruja uskomaan. — Martti tänne ja sukkelaa!" sanoi Katru vihoissaan, kun pelkäsi, ett'ei tässä muu auta.

"Jotakinhan tuota tulee uskomaan ja sanomaan tässä alinomaisessa juorujen liekissä; kun nuot tiedot ovat niin vastakkaiset ja toisistansa niin suuresti eriäväiset, niin ei tahdo tietää mitä uskoa, mitä ei. Mutta siltä minusta taas tuntuu, kun sinä olisit oikeassa ja minä väärässä. Käske Martti tänne, että saamme hänen kanssaan tuumitella", sanoi Kirri, taas ehki kääntyneenä toisaalle!

Katru lähti ulos.

Kirri parka oli kovin vaikeassa asemassa, noiden alinomaisten juorujen helletten keskellä. Oikeen hän hikoili Katrun ulos mentyä. Hän vänteli käsiään ja mumisi itseksensä.

"Mitähän tästä asiasta viimein tuleekaan? Huh, huh! oikeenpa päätäni ppörryttää. Mikä näistä kaikista on totta, mikä valhetta? — — ei, ei, mutta se köyhyys — ja jos hän on semmoinen kuin sanotaan — ei, ei, se ei sovi, ei ensinkään."

Samassa tulivat Katru ja Kirsti huoneeseen.

"Kävikö naapurin Maija täällä?" kysyi Kirsti heti tultuansa.

"Kävipä kyllä ja sanoi Kolkilta varastetut jyvät löydetyn sinun aitastasi, vaikka sanoit ne kauppamieheltä löydetyn! Semmoinenko ihminen sinäkin olet, että vasten parempaa tietoasi puhut sillä lailla ja koet omia asioitasi työntää muiden niskoille? Ja eiväthän jyvät kuulu olleen Ainan varastamia, niinkuin sinä sanoit!" sanoi Kirri Kirstille nuhtelevaisesti.

"Voi pirun väki — vai niin! Kolkkilan emännältä itseltään minä ostin ne jyvät, jotka Kolki minulta kävi pois riistämässä, ja sinne nekin menivät — vai niin! En olisi tahtonut Kolkin emännän kunniaa loukata ja silti vähän valehtelinkin. — Niin, niin — asia on tosi, niinkuin nyt sanoin ja, ja Aina on ne jyvät varastanut, jotka Kolki kävi kauppamieheltä pois noutamassa", sanoi ja puhui Kirsti tohisten ja hätäillen.

"Ymmärrätkö nyt asian oikean laidan?" kysyi Katru Kirriltä, katsoen häntä silmiin voittoriemulla.

"Sydäntäni helpottaa ja kaikki epäluulo rupeaa vähitellen haihtumaan. Kolkkilaiset ovat siis kaikin epärehellisiä ihmisiä!" sanoi Kirri, sillä Kirstin puhe oli niin todenmukaista, että se taas täydellisesti vakautti hänen uskonsa.

"Mitenkähän toki nuot Kolkin penikatkin olisivat oppineet varastamaan, niinkuin Ainakin, jos ei emänsä edellä olisi heitä opettanut? — Vai niin, vai piti naapurin Maijan jo osata valehtelemaan — ei maar se, piru, osaa! Kolkin lähettiläshän hän on, aivan Kolkin, sen minä varmaan tiedän. Mutta kun minä hänen tapaan, kyllä minä hänen, sen viettäen, opetan ja kunnioitan — no ei — älkää puhuko tästä asiasta kauppamiehelle mitään, ett'ei hän tulisi joutavan tähden juoruihin sekoitetuksi", pyyteli Kirsti viimeiseltä, sillä hän pelkäsi sen kautta hirmuisen valheensa tulevan ilmi.

"Yhä selvemästi rupeaa huomaamaan, että te olette oikeassa ja minä väärässä. Kiitos, Kirsti, puheestasi!" sanoi Kirri.

"Ei siinä kiittämistä; ainahan oikea asia puolensa pitää", sanoi Kirsti ja lähti pois. — Samasta avauksesta tuli Martti sisälle.

"Miksi isä minua käski?" kysyi Martti.

"Sinun pitää, Martti, paikalla noutaa kihlasi pois Kolkin tyttäreltä, Ainalta, ja ottaa heti erosi semmoisesta ihmisestä; me emme voi semmoista ihmistä kärsiä. Me olemme äitisi kanssa katsoneet sinun parastasi ja tuumineet sinulle sopivamman morsiamen, joka on kohta täällä ja jonka kanssa saat itsekin asiasta tuumitella, ja niin paikalla kihlata; sitten ensi pyhänä kuulutuksille, harmiksi Ainalle, Kolkin koko perheelle ja — pirulle", puheli Kirri Martille.

"Puhutpa nyt niinkuin kelpomies", sanoi Katru Kirrille, kun huomasi saaneensa hänen täydellisesti voitetuksi.

"Mitä te, isä, nyt puhuitte? En ymmärtänyt sitä ensinkään", sanoi Martti hajamielisesti.

"Sanoin sitä, että saat ottaa toisen morsiamen, jonka jo olemme sinulle valinneet, ja erota entisestä. Se on tehtäväsi, sanon minä", sanoi Kirri tuimasti.

"Kenen?" kysyi Martti.

"Susson, nisujen leipojan."

"Kyllä se on paras, isä ja äiti, kun ette rupeakaan mihinkään keinoihin siinä asiassa", sanoi Martti välttelevästi.

"Susso on kohta täällä ja saatpa luvan sopia hänen kanssansa", sanoi Kirri lujasti.

"Vaikka tulisi kymmenen Sussoa ja nisujen leipojaa, se on yhden tekevä, sillä minä en kumminkaan muuta päätöstäni, vaikka vielä maailmakin päälleni raukeaisi. Miksikä te saatte semmoisia kiusauksia itsellenne, minulle ja meille?" sanoi Martti.

"Martti, Martti! Malta mielesi ja ajattele perään mitä teet!" sanoi Kirri leppyisemmästi. "Etkö tiedä olevasi minun poikani, ja siinä suhteessa on minun vallassani tehdä suuria muutoksia tulevaisuudellesi. Ajattele toki perään mitä teet, ennenkun rupeat tekemään niin itsepintaisia päätöksiä. Entisestäään tiedät päätökseni Kolkin tyttären suhteen, nimittäin: jos hänen nait, niin et saa tinasta neulaa minulta perintöä, vaan saat paikalla marssia matkoihisi täältä, yhtä tyhjänä kuin olet tullutkin — ymmärrätkös? Mutta jos tyydyt tuumiimme ja otat Susson vaimoksesi, niin saat paikalla, kun se on tapahtunut, kolmetuhatta markkaa käsirahoiksesi, joita saatte sitten yhtenä viljellä kuin parhain taidatte ja hyödyttää itseänne; yhtäkaikki saatte talossa asua niinkuin parhain taidatte. Ajattelepas nyt tarkoin: toinen epärehellinen, kelvotoin, köyhä rotta, jonka kanssa tulet itsekin yhtä köyhäksi; toinen komea, hyvämaineinen, varakas, nuori ihminen, joka vielä minultakin tuopi sinulle kolmetuhatta markkaa — valitse! mutta valitse ymmärryksellä!" houkutteli Kirri.

"Minä olen jo valinnut ja siihen ei toki pitkiä aikoja tarvita. Vaikka vielä mitäkin juonia minun eteeni laittaisitte ja pauloja tieleni virittäisitte, en sittenkään muuta päätöstäni. Ja vaikka ajaisitte minun paikalla pois kotoa, yhtä tyhjänä kuin olen tullutkin tähän maailmaan, niin en minä saata enkä voi muuttaa päätöstäni, enkä toisin tehdä. Tässä minä, isä, olen, tehkää minun kanssani mitä tahdotte", sanoi Martti lujasti.

Samassa tuli Susso. Hän oli hyvin teko-arkana ja tekohäpeissään. Hän katsella vilkuili ympäri huonetta, pitäen suutansa niin imelän ja hymyn näköisenä kuin suinkin mahdollista oli ja käytti itsensä hyvin kainon ja sievän tapaisesti.

"Hyvää iltaa (nyt oli ilta)! Olin tuolla kylissä asioitani ajelemassa, niin pistäysin teilläkin käymään — yhy, yhy!" sanoi Susso, ryiskellen.

"Käy istumaan, Susso! Mitä sitä nyt kuuluu?" sanoi Katru hyvin imelästi Sussolle.

"Eipä mitään erinomaisia, mitä vaan tänne kuulunee?" sanoi Susso teeskennellen.

"Kuuluupa tuota tänne jos mitä. Tuo Kolkin rottahan tuo pakkauupi väkirynnäköllä taloomme, mutta se ei saa niin tapahtua. Olemme sinun kutsuttaneet tänne — olisihan tässä taloa — niin, kutsuttaneet sinun tänne, murhettamme lievittämään. Olemme, isännän kanssa, täällä tuumitelleet, että — jos sinä siihen suostut — otamme sinun miniäksemme; mitä sinä siihen vastaat?" tuumitteli Katru Sussolle.

"Mitäs minusta on tämmöisihin paikkoihin. Kyllä kaiketi Martti löytää parempiakin, ei hän toki katsokaan tämmöisten päälle", sanoi Susso laupiaalla, teeskennellyllä äänellä ja katsellen ehtimiseen Martin puoleen.

Jouduttuansa semmoiseen pinteeseen, katsoi Martti parhaaksi lähteä pois koko huoneesta.

"Se sopii", sanoi Kirri.

"Kyllä me tiedämme sinun kelpaavan taloomme, ja oletkin toista kuin tuo Kolkin rotta. Sinä joka olet vielä niin nuori ja komea ihminen ja semmoinen saamamies sitten. Sinulla ei ollut kuin yksi lapsi ensimmäisissä naimisissasikaan, mutta tuo Kolkin tyttö on vielä niin sikiävää sukuakin kuin russakat; hän

saattaisi pian munia huoneemme täyteen; Kolkillakin on itsellään koko tusina kakaroita, kaikki elossa", puhui Katru innostuksissaan.

"Mitäs Martti itse sanoo asiasta?" kysyi Susso.

"Martti? Mikä itse hän on siihen asiaan? Saapa hän luvan tyytyä siihen, minkä me päätämme. Me emme ole vielä ennättäneet paljon puhua Martille tästä asiasta, eikä ole ollut tarviskaan; pää-asia on vaan se suostutko sinä tähän meidän tuumaamme vai etkö?" toimitteli Katru.

"Jos vaan minä teille kelpaan, niin kyllä kaiketi minä — voi hyvänen aika minua — kylläkaiketi minä — — suostun", sanoi Susso hyvin muka häpeillen.

"Heti kun asia tapahtuu, annan minä teille kolmetuhatta markkaa käsirahoiksi ja yhtäkaikki saatte kuolemamme jälkeen periä niinkuin toisetkin pojat. Vapaasti saatte asua ja olla talossa, niinkuin vaan haluttaa; sinä saat leipoa nisuja ja panna saaliisi omaan kukkaroosi — eikö kelpaa?" ehdotteli Kirri pontevasti.

"Voi hyvänen aika tuota isäntää! Millä me — tuota, millä minä olen ansainnut semmoisen hyvyittenne? En minä tarvitseisi semmoisia lahjoja; onpa noita rahoja tullut, nytkin viime markkinoilla kieppasin viisisataa markkaa", sanoi Susso kerskatien.

"Lillu sanoi kolmesataa", sanoi Kirri muistuttaen.

"Niin, Lillu! yhy! Enpä minä viitsi kaikille niin tarkoin saaliitani sanoa", sanoi Susso hämyillen.

"Asia siis on päätetty ja sanassani pysyn", sanoi Kirri varmuudella.

"Kylläkaiketi asia saa olla minun puoleltani päätettynä", sanoi Susso ja huokasi raskaasti, niinkuin ainakin se, jonka sydäimestä kauvan rasittava murhe on pudonnut.

"Tästä ei pidä kenellekään puhua ja ensi pyhänä kuulutuksille, että pölähtää", sanoi Katru voittoriemussa.

"Kylläkaiketi asia minun puolestani salassa pysyy, vaan se minua vaivaa, kun en ole Martin omasta suusta kuullut, mitä hän asiasta arvelee — no ei kai Ainakaan häävi ole?" sanoi Susso hajamielisesti.

"Me tiedämme kaikki", sanoi Kirri.

"Vai tiedätte te toki! Semmoinenhan hän raukka kuuluu olevan, vaikk'en minä tahdo kenenkään kunniaa kalvata, enkä ketään panetella — kun olisi Martti täällä!" sanoi Susso, sillä asia ei ollut vielä hänen mielestensä varma kun Martti ei ollut virkannut hänelle mitään koko asiasta, ja siitä tuo hajamielisyys.

"Pian kaiketi Martti tänne saadaan", sanoi Katru ja käski Martin toisesta huoneesta saapuville.

"Me olemme äitisi kanssa puhuneet sinun ja Susson asian aivan valmiiksi; mitä sinä siihen sanot?" kysyi Kirri Martilta, hänen huoneeseen tultua.

"Minkä asian?" kysyi Martti, olevinaan tietämätöin koko asiasta.

"Naimiskaupan sinun ja Susson välillä; mitä sinä siihen sanot, vastaa!" selitteli Kirri.

"Ennättäähän tuosta vastakin puhua", sanoi Martti häveten.

"Se asia ei saakaan jäädä vastaisiin aikoihin, se pitää päättää paikalla ja ensi pyhänä kuulutuksille", sanoi Kirri kiivaasti ja päättäväisesti.

"Antakaa Martin itsensä sanoa ajatuksensa", sanoi Susso ja katsoi imelällä hymyllä Marttia silmiin.

"Poika! Muista mitä olen sanonut", sanoi Kirri hyvin käskävästi ja muistuttavaisesti.

"Pitäneekö tuohon suostua", sanoi Martti, mutta tuon hän sanoi paremmin häpeästä Sussoa kohtaan, kuin todellisesta aikomisestaan yhtyä Susson kanssa, sillä hän oli hyväluontoinen mies, eikä olisi tahtonut Sussoakaan julkisesti loukata totuuden tunnustamisellansa. Vieläpä siinä oli sekin syy, että hän tahtoi päästä mitä pikemmin pois tuosta tukalasta tilastaan.

Jos oikeen katsomme tuon Martin vastauksen läpitse, niin heti huomaamme, ett'ei se ollut myöntävä eikä kieltävä, olihan vaan tuommoinen hätäpisto, joita ihminen on valmis keksimään, kun hänen sydämensä salaiset tunteet joutuvat semmoiseen ahdistukseen, että ne pitäisi yht'äkkiä päällimmäksi paljastaa, mutta jonka työn ja teon ajan ei hän katso vielä soveliaan olevan.

Vaikka tuo Martin vastaus oli niin ja näin, otaksuivat asian-omaiset kumminkin sen myöntäväksi, sillä Martin vanhemmat eivät olleet koskaan ennen kuulleet hänen myöntävän vähintäkään sinne päin, ja Susso ei liene kaukaan aikaan saanut kuulla kosmistuomissaan niinkään edullisia sanoja.

"Kas niin, poikani! kolmetuhatta markkaa on teidän", sanoi Kirri innostuksissaan, kuullessaan Martin vastauksen, ja Susso vetäsi henkeään hyvin syvästi ja sijoitti itsensä toiseen paikkaan.

"Voi hyvänen aika kun minä olen täällä kauan", sanoi hän sitten. "Taitavat ihmiset luulla, että minä — minun pitää lähteä — saammehan jälestä päin asiasta likemmin puhua ja tuumitella — pitäkäähän asia salassa, siihen asti kun se tulee oikeaan loppuunsa — no kylläkaiketi minä ennätän kihlat vastakin saada — hyvästi!" lisäsi hän sitten hajamielisesti ja kättä puristaen jätteli hän Kirrin ja Katrun hyvästi. Sitten kääntyi hän Martin puoleen hiipistellen, mutta Martti oli vaipuneena niin syvä-, ja hajamielisiin ajatuksiin, ett'ei hän huomannut Susson koko hyvästijättö-puuhia. Siinä Susso likenteli ja täpisteli, sillä peräti sopimattomalta tuntui hänestä erota hyvästittä siitä, joka tästälähtien tulisi olemaan hänen elämänsä korkeimpana määränä.

"Etkö huomaa, Martti?" sanoi Kirri lujasti, kun näki viimein missä kiusauksessa Susso oli Martin huomaamattomuuden vuoksi.

Kuultuansa isänsä lujan ja käskevän äänen, heräsi Martti kuin unesta. Katsahtaen ympärillensä, havaitsi hän Susson jo kauan hänelle tarjotun käden ja päätänsä kääntämättä ojensi hän kylmästi ja pitkäveteisesti kätensä Sussolle; siihen tyytyi Susso ja lähti hyvällä toivolla pois. — Tovin ajan perästä meni Marttikin.

"Asia sai paremman lopun kun voimme aavistaakaan", sanoi Kirri hyvillään, kun Martti oli mennyt.

"Niin toki, Jumalan kiitos!" sanoi Katru huoaten ja ottaen itsellensä hyvin hurskaan ja arvokkaan näköisen aseman.

Sinä iltana ei asiasta puhuttu sen enempää. Martti vaan näytti niin ajatuksiinsa vaipuneelta, ett'ei hän näyttänyt asuvan tätä mailmaa; hänen nykyinen olonsa näytti kalan elämältä. Kun aamu tuli, oli Martti niin umpimielinen, ett'ei kukaan kuullut hänen sanovan eli puhuvan yhtäkään sanaa; tavallisesti söi hän eineensä, otti kirveen käteensä ja meni rantteelle hakkaamaan.

Melkeen samassa tuokiossa tuli Kirrin ja Katrun nuorempi poika, Esko, huoneesen; hän oli tuiki hätääntyneen ja tyhmistyneen näköinen.

"No, mitä nyt?" kysyi Kirri.

"Martti löi kirveellä jalkaansa", sanoi Esko.

"Herra Jumala! Pääseekö hän sieltä omin voiminsa pois?" hätäili Katru.

"Juokseeko haava?" kysyi Kirri.

"Juoksee oikeen kovasti", vakuutti Esko.

"Kolkki pitää noutaa paikalla tänne, hän on tottunut haavojen sitoja ja hoitaja", sanoi Kirri hätääntyneenä.

"Kolkki! Minä kyllä rakastan lapsiani, mutta vaikka Martti juoksisi niin kuivaksi, ett'ei hänessä olisi mehua enempää kuin puristetussa silahkassa ja vaikkapa hän vielä paikalle oikeisi, en sittenkään antaisi noutaa Kolkkia — no kaikkea sinä suustasi päästelet! Kolkkia! Mutta mene sinä itse sukkelaan avuksi, saattamaan häntä huoneesen ja, jos mahdollista, tukkimaan haavaa; minä lähtisin myös, mutta niinkuin tiedät, pyörryn minä kohta, kun ma näen vertä", sanoi Katru täydellä äiti- ja emäntävallalla.

"Pitää kaiketi minun lähteä häntä katsomaan ja auttamaan", sanoi Kirri tottelevaisesti ja meni.

"Miten Martti ennätti näin vähällä ajalla jalkaansa lyödä?" kysyi Katru Eskolta.

"Kun hän tuli rantteelle, seisoi hän siinä kirvesvarteensa nojaten niinkuin kuvapatsas ja niin rauhassa, ett'ei hän silmiänsäkään räpäyttänyt. Vihdoin alkoi hänen rintansa kohoilemaan, sitten lainehtimaan; sitten huokasi hän raskaasti, kohoitti hirveensä ja rupesi lyömään puuhun, mutta löikin suoraan jalkaansa", selitti Esko.

"Mikä Jumalan tähden vaivaa sitä miestä? Hän on koko yöntienoon ollut niin kummallinen ja umpimielinen, ett'en tiedä oikeen mitä hänestä ajatteleisin", sanoi Katru harmistuneena.

"En tiedä", sanoi Esko.

"No, kuinkas kävi?" kysyi Katru Kirriltä, joka juuri nyt tuli huoneeseen.

"Haava saatiin tukkoon ja Martin henki on turvattu, Martti oli kerran sattunut näkemään Kolkin sitovan paljon vuotavan haavan, Martti seurasi esimerkkiä ja haava tyrehtyi", sanoi Kirri voittavasti.

"Mitä haavalle tehtiin?" utasi Katru.

"Ensinnäkin pidettiin jalka pystössä ja toiseksi koko jalka jäähdytettiin kylmällä vedellä. Kolmanneksi otti Martti kuluneista palttinatilkkuista nykityitä lankoja, hierusteli kämmentensä välissä niistä parhaan kokoisen tukon, painoi sen haavan pohjaan ja sitoi sitten haavan tukevasti leveästä liinasta tehdyllä pitkällä siteellä, niin oli teko tehty; sillä hirveä vuoto kohta seisahtui", sanoi Kirri, ikäänkuin kerskatien.

"Ne ovat joutavia Kolkin temppuja. Kyllä kai haava olisi lakannut juoksemasta, jos olisi siihen kaatanut pikiöljyä", sanoi Katru, turvaten omiin lääkkeisinsä ja pahaan sisuunsa.

"Se olisi kyllä saattanut olla mahdollista, mutta annetaan hänen nyt vaan tuossa koettaa. Mutta luulempa minä tuon vahingon olevan Jumalan salliman", arveli Kirri.

"Mitenkä se on ymmärrettävä?" kysyi Katru.

"Kuulehan nyt!" kehoitti Kirri. "Nyt täytyy Martin pysyä koreasti kotona ja niin ei hän pääse yhtymään Kolkin tyttären kanssa, ja sillä tavalla hän vieraantuu pois hänestä. Sillä muutoin ei olisi hänehen ollut juuri paljon luottamista, jos kohtakin lupasi naida Susson, sillä poika on niin kummallisen salamielinen, ett'en oikeen tiedä mitä hänestä ajatteleisin. Nyt ei tunnu sydämessäni olevan yhtään liikaa painoa, kun asiamme olemme saaneet kerran noin hyvälle kannalle ja kun päälle päätteeksi sallimuskin näkyy meidän toimeamme suosivan", sanoi ja selitti Kirri erinomaisen kevennetyllä mielellä.

"Sinä olet oikeassa; tuo, jota ensin pidin suurimpana onnettomuutenamme, onkin, näen mä, oikeen ajateltuna, suurin onnemme, sillä todellakin se edistää meidän toimiamme paljon, sanomattoman paljon", sanoi Katru, myös suuresti lohdutettuna.

KOLMAS LUKU.

Kirrilän vanhuksien mielestä oli elämä nyt kaikin puolin niinkuin sen heidän mielestensä ollakin tuli. Melkeen vakuutettuina siitä, että tuo heille niin vastenmielinen Martin naimahomma oli nyt tullut onnellisesti keskeytetyksi, olivat Kirri ja Katru erinomaisen hyvällä tuulella. He hoitelivat Marttia ja naimis-kaupasta ei puhuttu, ei Ainan eikä Susson puolesta, kunnnaltakaan puolelta mitään. Tuossa ainakin näennäisessä sydänten rauhassa kului useampia aikoja kaikessa sovinnossa ja hiljaisuudessa, mutta lieneekö kaikilla asianomaisilla ollut todellinen sisällinen rauha, sen jätämme tulevan ajan ja tulevain tapausten vastattavaksi.

Jonkun ajan kuluttua Martin jalan loukkaumisesta, tuli Kirsti entisellä tavallisella tohinallaan Kirrilään.

"Nyt ovat kaikki asiat hyvin päin, naapurin Kirsti", sanoi Kirri Kirstille heti hänen tultuaan, ikäänkuin olisi hän jo ennakolta pelännyt Kirstin tuovan pahoja uutisia.

"Kuinka hyvästi?" kysyi Kirsti.

"Naimiskauppa on nyt Martin ja Susson välillä tullut toimeen; asia on jo päätetty", vastasi Kirri, ikäänkuin todistukseksi, ett'eivät hekään ole kovan joutilaina olleet ja että asiassa ei pitäisi enään olla epäilemisen tilaa.

"Myöntykö Martti mielellään?" kysyi Kirsti yhä epäileväisesti.

"Myöntyi, kuinkas muutoin, ja päälliseksi on Martti maannut vuoteessa haavansa tähden, niinkuin tiedät, eikä siis ole päässyt yhtymään tuon Kolkin heittiön kanssa. — Mutta kumma kyllä! haava paranee kummallista vauhtia, vaikka se oli niin paha", sanoi Kirri iloisesti.

"Älkää Martin ja Susson naimiskaupasta olko vielä kovin mielissäne, sillä Aina kuuluu, miehen vaatteisin pukeuneena, kulkevan öillä Martin kamarissa", sanoi Kirsti taas paha ennustavaisesti.

"Voi tuhannen piru! Niinkö?" sanoi Kirri säikähtäen.

"Niin kovinkin; Lillu on sen nähnyt omilla silmillänsä", vakuutti Kirsti.

"Nyt saat taasenkin tutustua Kolkin tyttären kehutun sivistyksen kanssa", huomautti Katru Kirrille.

"No rahojeni kautta! En minä häntä tuommoiseksi olisi uskonut, vaikka sata suuta olisi sanonut", sanoi Kirri, peräti kauhistuneena.

"Ja Martti ja Aina kirjoittavat toisillensa", lisäsi Kirsti.

"Kirjoittavat! häh, mitä? mistä sen tiedät?" kysyi Kirri hätäisesti, saatuansa uutta epäilyksen ainetta.

"Tässä on Ainalta kirje Martille, jonka ma olen saanut käsiini ja jonka ma tuln teille tuomaan, ett'en aina tulisi valehteliaksi ja että tulisitte tietämään, kuka tässä valehtelee, kuka totta puhuu", sanoi Kirsti, ojentaen Kirrille kirjeen.

"Miten olet tämän saanut?" kysyi Kirri hätäisesti, siepaten kirjeen Kirstiltä.

"Lillu antoi sen minulle ja käski tuoda sen teille; hän ei itse sillä kerralla joutanut", selitti Kirsti.

"Miten Lillu on saanut kirjeen käsiinsä?" utasi Kirri yhä edelleen.

"Aina oli hartaasti pyytänyt Lillun viemään kirjeen Martille. Mutta siihen siaan toikin hän sen minulle ja nyt se onkin teidän käsissänne, että saatte oikeen tarkan tiedon miten asiat ovat. — Minä pahoin pelkään, ett'ei Martin naimisesta Susson kanssa tule mitään", selitteli ja ennusteli Kirsti.

"Mutta avataanpas tämä kirje ja luetaan, että oikeen tarkkaan saadaan tietää mitä siinä on. Sen verran on Martin opin-halusta ollut minullekin hyötyä, että voin nyt tämän kirjeen lukea, sillä vasten tahtoaan olen oppinut kehnosti kirjoitusta lukemaan; onpa se nyt tässä tarpeesen", arveli Kirri ja alkoi lukea Ainan kirjettä:

"Kallis Marttini!

"Voi kun käyt säälikseni, kun saat kipua kärsiä haavasi tähden ja ihmisien ilkeyden vuoksi. Kuinka mielelläni minä hoitteleisin sinua ja lieventeleisin kipuasi ja murhettasi — sillä murhetta ja ikävää sinulla kumminkin on —, mutta se on mahdotoin. Sen vaan olen eduksesi saanut toimeen, että isä on yön aikana käynyt haavaasi hoitamassa, sillä hän ei ole ihmisien ja vanhempiesi vuoksi viitsinyt päivillä tykönäsi käydä, sillä hän hyvin käsittää, että tuo tärkeä apu olisi silloin ylönkatseella hyljätty. Kipua ja tuskaa lienee sinullakin, mutta ei minullakaan täällä ole juuri helpot päivät noiden pirullisten juorujen tähden, joita on koko maailma täynnä ja jotka kaikki ovat kärkinensä käännetyt yksin minua kurjaa kohden. Nyt ovat juorukellot meillä tapahtuneen varkaudenki kääntäneet minun työkseni, joka kyllä ennen pitkää selkenee, sillä 'itsestänsä kuivat roskat varisevat'. Mikä vielä kummempi, kaikki mitä kylässä tapahtuu ja osataan kokoon saada, niin ne puurot keitetään aivan minua varten. Minun parhaimmistakin töistäni ja tarkoituksistani rakennetaan hirmuiset ilkiöjutut ja sotkut, joita ei yksikään ihminen ole mahdollinen tekemäänkään, mutta minulle eivät he vaan lue niitä mahdottomiksi. Minä tiedän, ett'eivät ne sinussa mitään vaikuta, mutta ihmiset ja vanhempasi? Tiedän myös senkin, että ajanoloon juorut sammuvat itsestänsä, mutta tässä liekissä ei kestä järki eikä voimat — ainoa, joka kestää, on rakkauteni kohtaasi — ainoa, joka minua vielä pystyssä pitää, on vahva tietoni siitä, että rakkauteni löytää sinussa vastimensa. —

"Kun saat tämän kirjeen, niin, jos tilaa saat, kirjoita minulle jotain tilastasi — mutta voi! minua kauhistuttaa! — Paras taitaa olla kun jätämme koko asiamme sikseen ja rupeamme kärsimään sitä helvetin esimakua, jonka maailma on voinut yhdellekään kuolevaiselle koskaan antaa. Voi! minä olen toivotoin.

"Tämän kirjeen kirjoitin, kun Lillu tuli tänne ja sanoi sinun pyytäneen minun kirjoittamaan sinulle. Minä en ollut uskaltaa kirjettäni heittää hänelle, sillä hän on petollinen ja kavala kuin käärme, niinkuin tiedät, mutta kun hän Jumalan nimen kautta vannoi kirjeen saattavansa sinulle, niin uskalsin viimein. — Voi, voi kun minua peljättää — ja hyvästi tällä kerralla! Ainasi."

"Voi pirun ryökälettä! Enkö minä ole aina sanonut hänen itsensä viekottelevan Marttia", sanoi Katru, kuultuaan Ainan kirjeen.

"Se oli järkevästi kirjoitettu se kirje", sanoi Kirri miettiväisen näköisenä.

"Ei maar häntä isänsä ole opettanut kokoon panemaan ja pahuuttansa peittelemään", sanoi Katru, ikäänkun edistelläksensä Kirriä.

"Nyt rupean paljon ymmärtämään: se ei ole ollut Aina, joka Martin kamarissa yöllä on kulkenut, hän on ollut Kolkki itse ja hänkin hyvässä tarkoituksessa", sanoi Kirri, ikäänkuin hän ei olisi kuullutkaan Katrun puhetta.

"Aina — jumaliste — Aina se on ollut, kyllähän Lillu Ainan tuntee", sanoi Kirsti hätäyksissään, kun kuuli Kirrin rupeavan luovimaan toisaalle päin.

"Eiköhän tuossa kirjeessä ollut mitään todistusta, että sen asian olisi Aina itse aloittanut", pitkitti Kirri yhä edelleen.

"No, isäni haamun kautta! Taasenkin on keula sinne päin! Kaikki kolkkilaisten hullutuksetkin rupeavat aivoissasi ja silmissäsi kangastelemaan järkevilta ja oikeoilta, ja kaikki yökyöpelitkin tuntuvat nyt mielestäsi luvallisilta hyvintekiöiltäsi! Häpeä! Et sinä usko, jos kuinkakin suurella valossa totuus asetettaisiin silmiesi eteen! Kaikki on vaan mielestäsi sulaa valhetta, mitä muut ihmiset näkevät ja kuulevat! Semmoinen hän on tuo meidän rikas! Suurella vaivalla, työllä, väellä ja ankaralla tarkkuudella olemme saaneet jotakin kokoon, lastemme varaksi, ja nyt hän mieli syyttää kaiken säästöimme tuon heittiön jälkeen! — Jos sinä puhut yhden sanan sinne päin, niin... Noh, saattaahan vikaa olla Martissakin, kun hän tuon viettelyksiin myöntyy, vaan alkuperäinen vika on tuossa heittiössä, sen kuulin tuosta kirjeestä. Mutta miten Martin kanssa lienee? Jos hän on samasta sydäimestä kuin tuo kirje oli, niin me olemme huutavassa hukassa. Hän on niin umpimielinen, ett'ei hänen asioistansa saa juuri mitään selvää! Minäkin rupean pelkäämään, että hän vaan peijaa meitä", sanoi ja uhkasi Katru.

"Peijaa! Millä?" tuumaili ja kysyi Kirri hajamielisesti.

"Sinä olet niin kummallinen ja hajamielinen! No hei sillä, kun ei Martti taidakaan naida Sussoa, vaikka lupasi niin tehdä", sanoi Katru tuimasti.

"Eihän Martti juuri luvannutkaan, jos ei lupaamattakaan ollut. Hänen lauseensa oli paremmin kysyvää laatua kuin mitään muuta, josko hänen pitää siihen suostua taikaa ei; nyt rupean ymmärtämään", sanoi Kirri.

"Siinäpä se on asia. Sinä olet tänään hyvin ymmärtäväinen mielestäsi, mutta et ymmärrä, että tuo kaikki on sinun oma vikasi, kun et, sen vetelyys, pakottanut heti, että Martti olisi paikalla kihlannut Susson, ja kun et laittanut heitä heti ensi pyhänä kuulutuksille, ja niin heitit tuiki tärkeän asian kesken-eräiseksi. Mutta meidän pitää, jos piru olisi, saada tietoomme mitä Martti itse asiasta ajattelee", sanoi Katru toruvasti ja toimivasti.

"Mitenkä niin umpimieliseltä mieheltä saisimme niin salaiset ja peitetyt asiat tietoomme?" arveli Kirri epäileväisesti.

"Niin että viekoitteleimme Martilta kirjeen Ainalle", sanoi Katru luottavasti.

"Miten sen häneltä saisi? kysyi Kirri neuvottomasti

"Ole siitä huoletti", lohdutteli häntä neuvokas vaimonsa. "Minä laitan Lillun toviksi aikaa Martin kanssa kahdenkesken ja minä takaan, ett'ei hän tyhjänä palaja. Laita sinä, Kirsti, Lillu tänne, minä menen käskemään Martin", jatkoi hän sitten keinotellen.

"Mutta saakeli soikoon! sitäpä sopiikin koettaa", sanoi Kirri iloissaan, kuullessansa emäntänsä oivallisen ehdoituksen, sillä hän oli ehdottomasti taas kääntynyt hänen puolelleen.

"Kyllä minä laitan Lillun tänne; hän näkyikin juuri tulevan meille", sanoi Kirsti ja lähti pois tohisten ja iloissaan, kun tiesi saavansa taas oivallista vaikutus-alaa, jonka hän luuli Kirrin vähän selvinneen ymmärryksen vuoksi jo kaikki tässä asiassa menettäneensä.

Samassa tuli Martti huoneeseen, nilkuttaen; Katru myös tuli.

"Minkä vuoksi isä minun tänne kutsui?" kysyi Martti.

"Eipä juuri minkään erinomaisen asian tähden. Arvelimme vaan tulevan sinulle kovan ikävän tuolla yksinäsi ollessasi. Sen vuoksi käskin sinun tänne huvittelemaan, jos kohtakin liikkumisesi on vielä vähän vaikeaa", sanoi Kirri teeskennellen ja katsella vilkuili kavalasti Katrua silmiin.

Samassa tuli Lillu, jota Katru oli jo ennakolta puhutellut.

"Täälläpä vaan niin ystävyysinä istutaan! No, sehän tuo onkin oikeen kaunista", sanoi Lillu imarrellen.

Samassa lähtivät Kirri ja Katru pois.

"Mistä päin Lillu on nyt kulkemassa?" kysyi Martti häneltä.

"Olen juuri Kolkkilasta. Vai et usko Martti kulta, kuinka Aina sinua ikävöittää! Tuo Susso ryökäle — kyllähän sinä asian ymmärrät. — Aina ei jaksakaan kantaa sitä kuormaa, se raukka, varsinkin kun nuo pirun hullut juoruavat ja valehtelevat Aina raukan päälle ummet ja pimeät. Semmoiset juorukellot käyvät minun niin vihakseni — voi kuinka paljon se tyttöraukka kärsii! Aina raukka käypi niin säälikseni! — Kirjoita, Martti kulta, hänelle vähänkään! Aina pyysi niin hartaasti minun pyytämään sinua hänelle kirjoittamaan; kyllä minä vien kirjeen Ainalle", kavaloi Lillu.

"Eikö Aina kirjoittanut teidän mukanaan minulle?" kysyi Martti.

"Voi, Martti kulta! eihän hän tohdi kirjoittaa. Aina sanoi, että hän kovin mielellänsä kirjoittaisi sinulle, mutta ei hän tohdi, kun pelkää jollain tavalla sen tiedoksi tulevan, ja silti ei hän kirjoita. — Kirjoita nyt, Martti kulta hänelle, että hän tulisi vähänkään lohdutetuksi kauheassa murheessaan", loirusi Lillu.

"Odottakaa vähän, niin minä viskaan jonkun rivin! Mutta minä pelkään niin kauheasti kirjeen joutuvan hunnikolle", sanoi Martti epäillen.

"Vaikka kuinka paljon kirjoittaisit, Martti kulta, niin minä odotan — minäkö kirjeen hunnikolle saattaisin? Sitä en tee ja sen vannon taivaan, maan ja Jumalan nimen kautta! Ei tarvitse peljätä, kyllä kirje tulee Ainan omaan käteen", vakuutteli ja vannoi Lillu.

Martti kävi tuohon kavalaan koukkuun ja meni kamariinsa kirjoittamaan kirjettä Ainalle.

Martin mentyä rupesi Lillu itseksensä puhumaan. "Kävipä kettu käpyyn", alkoi hän. "Ha-ha-ha-haaa! Lillu osaa asiansa hyvin toimittaa. Tosi on, ett'ei Ainakaan ole paha minulle, mutta ei hän kumminkaan palkitse minua niin hyvästi kuin Susso ja tämä talo ja monet muut, joiden asioita olen ajanut. Onpa Aina mielestäni olevinaan liian hurskaskin; eräänäkin kertana sanoi vasten silmiäni, ett'ei hän tarvitse juoruja — niin juoruja! Ja Kolkki sanoi tuonon minulle Lillua ei heillä tarvittavan, ja tuon ylpeytensä vuoksi täytyy heidän kaikkien kärsiä häväistystä ja pilkkaa, vaikkapa vaan — juorujen tähden — kohta saavat he tuta, ketä he ovat pistäneet. Niin Lillu kostaa! Ha-ha-ha-haaa!" Niin puhui tuo kavala käärme itseksensä.

Juuri kun Lillu oli viimeistä nauruansa nauramassa, tulivat Kirri ja Katru huoneeseen.

"Mihin Martti on joutunut?" kysyi Katru hätäisesti.

"Hiljaa! Martti meni kamariinsa kirjoittamaan kirjettä Ainalle; kohta on kirje käsissäni", sanoi Lillu pirullisella voittoriemulla!

"Sinä olet toimellinen ihminen, Lillu; Ainankin kirjeen toimitit käsiimme ja nyt Martin; palkitse, Katru, hyvästi Lillulle!" sanoi Kirri, täydellisesti hyväksyen Lillun kavalan käytöksen.

"Voi herra jee tuota isäntää, kuinka hyvä hän on minulle! — ei, minä en tarvitse, enkä tahdo mitään palkkaa — ei, isäntä kulta, ei mitään", sanoi Lillu iloissaan ja teeskennellen.

Tuon sanottuaan lähti Lillu Martin kamariin.

"Nytpä saamme Martin kiinni ja tietoomme mitä hän asiasta ajattelee", sanoi Kirri tyytyväisenä.

"Niin, niin! ja tuo kaikki on minun ja Lillun ansiota", sanoi Katru ylevästi.

"Te, vaimonpuolet, olette paljon kavalampia kuin me miehet; emme me toki julkeaisikaan ruveta noin kavaloihin keinoihin", sanoi Kirri, täydellisesti tunnustaen vaimojen voittavan kavaluuden.

"Mitä kavaluutta se on? Eikö vanhemmalla ole oikeus katsoa kaikissa lastensa parasta, tapahtukoonpa se millä keinolla hyvänsä; taikka rupeatko taas toivomaan Kolkin tytärtä miniäksesi?" sanoi Katru vähän loukattuna miehensä kavalaksi soimaamisesta.

"Aina sinä olet niin kovan tuima! Enhän minä sen vuoksi tahdo häntä miniäkseni, mutta sinä et kärsi vähääkään puhuttavan totisista asioista! Lohdutukseksi sanon nyt: Susson kanssa Martin täytyy liittyä, vaikka vielä mitäkään välissään kirjoitteleisivat", sanoi Kirri, puoleksi harmistuneena hänkin.

"Tuohan nyt kuuluu joltakin", sanoi Katru ja samassa tuli Lillu Martin kamarista.

"Saitko, Lillu, kirjeen?" kysyi Kirri hätäisesti.

"Sain, miks'ei — Lillu osaa aina asiansa hyvin toimittaa", sanoi Lillu voittoisasti.

"Se on Lillu se!" sanoi Katru, kunnioittaen Lillun kavaluutta.

"Tässä on kirje", sanoi Lillu ja ojensi kirjeen Kirrille.

Kirri aukasi oitis kirjeen ja alkoi lukea:

"Aina rakastettava Ainani!

"Et taida osata aavistaakaan, missä kiusauksessa ja murheen helteessä minä polonen nykyään olen. — Kaiken muun hyvän lisäksi ovat he keksineet sen keinon, että Sussoa, nisujen leipojaa pakkaavat väkiryntäköillä minulle elämäni kumppaniksi. Isä on luvannut antaa kolmetuhatta markkaa, jos hänen naisin. Hän on aikonut ajaa minun pois kotoa aivan tyhjin käsin, jos ma vaan sinun kanssasi yhdistyisin. Mutta vaikka panisivat minun eteeni kaikki helvetin paulat ja kaikkien hiittojen kiusat, en sittenkään muuta mieltäni. Asettakaat vaan silmiäni eteen loistavimman rikkauden ja kurjimman köyhyyden, mitä maailmassa voisi löytyä, se on yhden tekevä, sillä ei mikään maailmallinen loisto ja rikkaus ole sinun vertaisesi. Nyt on kaikilla juorukelloilla hyvä tilaisuus kehrtää juoniansa, kun jalkani on ollut kipeä, ett'en ole pääsnyt mihinkään liikkumaan. Mutta nyt on jalkani kohta aivan terve; se parani pian kun isäsi kävi salaa täällä sitä korjaamassa ja neuvomassa kuinka haavaa hoidetaan. — Ei siinä ole mitään parempaa, rakas Ainani, kuin että laitamme itsemme kuulutuksille, sen parempi, jota pikemmin, seuratkoonpa siitä vielä mitä seuratkoon; tottahan sitten loppuu huhut ja juorut maailmalta. Se minua kovin oudostuttaa ja kummastuttaa, kun et sinä ole minulle kirjoittanut koko pitkällä sairastukseni ajalla yhtäkään kertaa! — Joko lienee sydämesi kylmennyt ja rakkautesi sammunut kohtaani? — ei, ei, ne ajatukset eivät saa mielessäni päästä valtaan, sillä minä tekisin kovin väärin silloin sinua kohtaan, jos ma semmoisia sinusta ajatteleisin — minä tunnen sinun.

"Täällä on kaikki liikkeellä. Sinä olet maalattu minulle varkaaksi, laiskaksi, kykenemättömäksi, saamamattomaksi, räähkäksi, häjyksi, irstaiseksi, sanalla sanoen: kaikeksi mitä pirut ihmisten haahmossa suinkin voivat kokoon panna, mutta se on yhtäkaikki, puhukootpa mitä tahansa, sillä minä tunnen sinun ja siinä on todistusta kylläksi; minä tiedän viattomuutesi ja kärsimisesi ja ne tekevät sinun kahta kalliimmaksi minulle. — Se minulle tekee kaikkian pahinta, kun minulla on niin huono luonto, ett'en saattanut heille silloin suoraan totuutta tunnustaa, kun minua Susson saapuvilla ollessa niin hirmuisesti kiusattiin, sillä en tahtoisi ketään pahoittaa. Tosin en heille myöntänytkaan, mutta niin näkyvät otaksuneen epäselvän lauseeni, sillä kaikista huomaan vanhempieni pitävän asiaa jo umpeen päätettynä minun ja Susson välillä.

"Kirjoita, rakas ystäväni, minulle jokukaan rivi lohdutukseksi näillä murheen ajoilla! — Tämä tuli niin suuressa kiireessä kirjoitetuksi, että saanetko hänestä selvääkään. Uskollinen Marttisi."

"Voi piru toki! ei Martti taidakaan naida Sussoa", sanoi Katru harmissaan, kun kuuli Martin kirjeen sisällön.

"Siltäpä se asia kuulustaa, mutta ei Martti Kolkin köyhää rottaakaan saa ikänänsä, sen takaan minä rahojeni kautta. Olen minä siksi mies, että sen voin estää. — Mutta palkitse sinä Katru Lillu hyvästi! Hän on sukkelasti asiamme ajanut", sanoi Kirri.

"Kyllä me Lillun kanssa niistä sovimme", sanoi Katru luottavasti.

"Kyllä me emännän kanssa niistä sovimme", kertoi Lillu ja jatkoi sitten: "Mutta tuo asia ei saa noin mennä, Lillu ei olisikaan sitte Lillu, hyvästi!"

Sen sanottua lähti hän.

"Voi hyvänen aika", päivitteli Kirri.

"Voi piru sentään!" tuskitteli Katru, sillä heiltä tuntui nyt olevan lopussa kaikki hyvät keinot ja hyvät toivot. He olivat uhranneet jo paljon sen asian eduksi, että Martti nautti Susson ja erkaneisi pois Ainasta; he luulivat onnistuneensa ja voittaneensa, mutta heidän toivonsa ja luulonsa korkeimmallansa ollessa luiskahti se pois heidän käsistensä kuin elohopea ja siitä tuo heidän nykyinen neuvottomuutensa ja tuskansa.

Juuri kun he tuossa istuivat neuvottomina, synkkä- ja apeamielisinä, melkeenpä kukistettuina, tuli Rehkosen Pirko huoneeseen.

"Enpä ole kaukaan aikaan käynyt teillä, mutta minkätähden te olette nyt niin murheellisen ja synkän näköisinä?" sanoi Pirko.

"Eikö ole syytä murehtia, hyvä naapurin emäntä? Marttia ei saa hyvällä eikä pahalla luopumaan pois Kolkin köyhästä ja ilkeästä heittiöstä. Eikö ole silloin syytä suruun, kysyn vieläkin?" päivitteli Kirri

Pirkolle.

"No, hiivatti! Eikö Martti jo ole aikaa ollut Susson kanssa kihloissa?" kysyi Pirko kummastellen.

"Eikö mitä. Eikä siitä taida tulla vastakaan tolkkua, sillä tässä juuri olemme kavaluudella saaneet sekä Martin että Ainan kirjeet käsiimme, jotka kyllin osoittavat, ett'eivät he aio luopua toisistansa ja ett'ei Martti pidä Sussosta mitään", selitteli Kirri surumielin.

"Katsos sitä sen tuhannen hattaraa, sitä Kolkin reuhkaa, mitä kiusoja hänkin saapi ihmisille! Äläpäs kalu, mutta eihän sitä hääviä pahan tekoon tarvitakaan. Seih! Martti on liian hyvä hänelle ja silti ei asia saa niin mennä. Jos ei muu auta, onhan Martti leski ja leskien on vaikea päästä toisiin naimisiin. Kysykää neuvoa meidän mieheltä, sillä kyllä hän tietää kuinka lesket pääsevät naimisiin ja kuinka eivät pääse. Mutta onpa tuohon harmilliseen ja ikävään asiaan muitakin mutkattomampiakin ja tehosampiakin keinoja, jotka eivät ole ollenkaan yhteydessä noiden kankioiden ja monimutkaisien lain solmujen kanssa. Ja niihin katsoen minä pidän teidät oikeen aikaansaamattomina ihmisinä, sillä minä nykäseisin Martin Ainasta erilleen yhtä helposti kuin omenan puusta", puhui ja nauroi Pirko suurella varmuudella.

"Mitenkä ja millä lailla se asia saataisiin toimeen? voi sanokaa hyvä naapurin emäntä, sanokaa — Jumalan tähden — sanokaa! sepä olisi kovin hyvä asia se", hätäili Katru, niinkuin se, joka hukumaisillansa ollessaan koettaa tarttua jokaiseen häntä lähenevään oljen korteenkin.

"Ettekö te tuohon ikään elettyänne vielä noita keinoja tiedä? Eihän asia tarvitse sen parempaa, kuin ratkotte irti kainalotilkut joistakin Martin paidoista ja ompelette ne jälleen nurinpäin kiinni ja saumat ylöspäin. Heti kun Martti saa ensimmäisen noin tenhotun paidan päällensä, ei hän vierrä eikä kaarra koko Kolkin varasta — ei hän enää muistakaan häntä olevan maailmassakaan; ymmärrättekö nyt?" neuvoi Pirko tottuneena.

"Kovinpa tuo teidän taikanne tuntuu mielestäni heikolta ja huonolta turvalta, mahtaakohan se auttaa?" arveli Kirri epäileväisesti.

"Jumaliste! siinä ei ole epäilemistäkään; se auttaa niin totta kuin olen rehellinen ihminen. Minulla on oma kokemus asiassa, kuulkaahan vaan! Minun tyttäreni, Kirsti, rupesi suosimaan semmoista, joka ei ollut meille mieluinen ja oli häneen niin kiintynyt, ett'ei Kirstiä saatu mitenkään hänestä erilleen. Mutta kun teimme äskön neuvomani tempun, niin siitä herran hetkestä ei Kirsti viertänyt eikä kaartanut koko roistoa", selitti Pirko innossaan.

"Ainahan tuo meidän isäntä on vastaan ja epäileväinen, jos mitä keinoja olisi tarjoaa poikamme pelastamiseksi, vaikka itsekkin murehtii sitä asiaa niin että on laihtunut laihaksi kuin kaakinpuu. Mutta minä uskon sen, mitä naapurin emäntä on neuvonut ja se pitää tehdä heti paikalla; ei suinkaan se pahenna, jos ei parannakaan", puhui Katru innossaan.

"Mutta se pitää tehdä uskolla, vähimmättäkään epäilyksettä, muutoin ei se menesty", sanoi Pirko totuudessa.

"Uskolla, uskolla, hyvä naapurin emäntä! minä uskon sen", sanoi Katru, tehden uskon tunnustuksensa!

"No, sitten se menestyy; tehdään tempu paikalla, niin sittenpä hän saatte nähdä", sanoi Pirko varmuudella.

Aikomisesta tekoon. Katru nouti paikalla useampia Martin paitoja esille. Sitten rupesivat Pirko ja Katru ratkomaan kainalotilkkuja irti niistä ja ompelemaan niitä jälleen paikallensa, nurinpäin. Kun tuo heidän mielestensä niin tehokas ja auttava työ oli loppuun saatu tehdyksi, sanoi Katru luottavasti:

"Nyt on teko tehty."

"Ja se naula vetäsi. Hyvästi!" sanoi Pirko vahvistavaisesti ja lähti pois hyvin tyytyväisenä oivalliseen työhönsä.

"Kumma kun en minä jaksa oikeen täydellisesti luottaa teidän taikaanne! Vahvempia keinoja minä tahtoisin heidän eroittamiseksi. Käsketään nyt Martti tänne, että saamme hänelle juonensa oikeen paljastaa", sanoi Kirri epäillen ja samassa tuumien toisia, uusia ja vakavia apukeinoja suureen hätäänsä.

"Tehdäänpäs vielä sekin; tottahan sitten auttaa kun tulee vireille useampia apukeinoja. Meidän pitääkin heidät eroittaa tavalla taikka toisella", sanoi Katru hyvillään, kun oli taas saanut jotakin toivoa.

Sen sanottuaan meni hän Marttia käskemään.

Kirri parka oli kovassa sydämen ahdistuksessa Martin uppiniskaisuuden ja vääjäämättömyyden tähden. Hän oli isä pojalleen ja luonnollistahan on, että hän olisi suonut pojallensa kaikkea hyvää ja tuon hyvän luuli hän olevan siinä, kun Martti menisi Susson kanssa naimisiin.

Katrun pois mentyä, rupesi Kirri itseksensä vaikeroitsemaan: "Voi kuinka paha se on, kun tuo poika yhtyi tuohon köyhään ja pahantapaiseen rottaan, eikä tottele nyt enemmän, kuin ensimmäisen kerran naidessaankaan, vanhempiensa sanaa, eikä suostu Sussoa ottamaan, vaikka vielä mitäkin ehtoja hänen eteensä asettaisimme! Mutta kumminkin täytyy hänen erota Ainasta, maksoi mitä maksoi."

Kun Kirri oli noin itsekseen puhua höpistemässä, tulivat Katru ja Martti huoneeseen.

"Niin, teestä nyt tili töistäsi tässä meidän silmiemme edessä", sanoi Katru Martille, heti kun he olivat huoneeseen tulleet.

"Mistä töistä? Enhän ole nykyään kyennyt mihinkään työhön", sanoi Martti.

"Oletpahan kyennyt meitä pettämään, ja se on myös työtä, luulen ma", aloitteli Katru.

"Millä olisin teitä pettänyt?" kysyi Martti.

"Lupasithan naida Susson ja yhtäkaikki suosittelet ja noudattelet toista; se on petosta, sanon minä", ilmoitteli Katru.

"En minä ole aikonutkaan häntä naida. Te olette väärin ymmärtäneet minun lauseeni, joka lienee tullut epäselvä sen takia, kun en tahtonut loukata ja häväistä itseäni enkä muita. Jotakin minun kumminkin oli sanominen, jos mieli oli päästä läpi siitä kiusauksesta, johon minun laitoitte", sanoi Martti jäykästi.

"Sinä olet myös nykyään kirjoittanut Kolkin Ainalle", kaiveli äiti yhä edelleen.

"Sitä en ole tehnyt, se on juoru", intti Martti teeskennellen ja punastui korvia myöden.

"Vai juoru! Nähdäänpä tässä kuka meistä juoruaa ja valheen hengessä liikkuu ja kenessä tässä totuus on, kenessä valhe, sanoi Kirri ja ojensi Martille sen kirjeen, jonka hän oli Ainalle kirjoittanut ja antanut Lillun vietäväksi Ainalle.

"Voi surkeata! Lillukin on, näen mä, yksi noita ilkeöitä hiiton henkiä ja lähettiläitä! Voi kelvotointa! Mesi, maito kielessä; viha, myrkky sydämessä! Maailman ihmiset ovat kummallisia, ei ole totuutta nimeksikään!" sanoi Martti kauhistuen ja päivitellen, kun oli silmäillyt kirjettä.

"Onko sinussa senkään vertaa totuutta kuin muissa ihmisissä? Valheen hengessä kuljet sinä ja vielä kahdella tavalla. Ensiksikin lupasit meille ja Sussolle itselleen, että nait Susson, ja nuot kirjeet ... tuota sinun kirjeesi Ainalle osoittaa kaikkea muuta, vaan ei tuon lupauksesi täyttämistä. Ja siksi toiseksi intit, ett'et ole kirjoittanut Ainalle ja kuitenkin on omassa kädessäsi kirjoittamasi kirje — meiltä annettuna — mitäs nyt sanot?" ahdisteli äiti poikaansa, kaikilla niillä aseilla, jotka hän oli tätä tilaisuutta varten käsiinsä haalinut.

"Ensimmäiseen syytökseenne olen jo vastannut; toinen rikokseni ei ole muu kuin kiusauksen hetkellä häveliäisyydestä tullut hätä-mutka, jolla en ole tarkoittanut enkä tehnyt kenellekään mitään vääryyttä enkä vahinkoa. Mutta mikä se toinen kirje on, josta epähuomiossa mainitsitte?" sanoi Martti.

"Sinun ei tarvitse sitä tietää", sanoi Katru ylvästellen.

"Kyllä kaiketi olette Lillun kautta viekoitelleet Ainaltakin kirjeen! Tuo kaikki on kovan jumalatonta ilkeyttä!" sanoi Martti kovan harmistuneena.

"Kyllä nyt jo ymmärrän täydellisesti sinun; päätös on tehty: jos sinä pysyt päätöksessäsi, niin perinnöttä sinun pitää pois tästä talosta", sanoi Kirri uhkaavasti.

"Jos niin kovat saatatte olla, niin minun täytyy lähteä pois isän kodista. Kovinpa tuo elämä käypi tukalaksi tässäkin, noiden alin-omaisien juorujen ja kiusauksien vuoksi, ja päätöstäni en minä kykene kumminkaan muuttamaan, sillä se on sydämen halu ja tahto, joka on väkevämpi kaikkea maallista voimaa", sanoi Martti lujasti ja päättäväisesti.

Sillä välin oli Kirri ottanut Katrulta Ainalta Martille kirjoitetun kirjeen, ja laskenut sen kädestään epähuomiossa kaapin päälle, sillä hän oli tuiki hajamielinen tällä kerralla. Vaikka Martilla oli kauhea sydämen tuska, huomasi hän kumminkin tuon salatun kirjeen joutuneen tarkatta talleuttajatta.

Sentähden vetäysi hän puheen ajalla vähitellen kaapin luoksi ja sai tuon salaisen kirjeen otetuksi haltuunsa, isänsä ja äitinsä huomaamatta. Hän tunsu heti sen Ainan kirjoittamaksi ja riensi sen kanssa pois. Hän luki Ainan kirjeen, heti kun pääsi yksinäisyyteen. Kuumat kyyneleet juoksivat Martin silmistä kirjettä lukiessaan ja hän tunsu sydämessään niin vahvan rakkauden ja voiman, jota ei mikään tässä maailmassa voisi peloittaa ja estää täyttämästä tahtoansa. Hän tunsu sydämessään suuren lohdutuksen tänä kovana murheen ja kiusausten hetkenä ja hän luki ainakin kymmenen kertaa uudestansa tuon rakkaan kirjeensä, kastellen samassa sitä kuumilla kyyneleillänsä ja tiheöillä suuteloillansa. Hän tunsu nyt jo omasta kokemuksestaan osaksi, minkälaisia maailman ihmiset vielä enimmältä osalta ovat, ja vääryyttä, valhetta, lähimäisen kunnian sortoa ja panettelua havaitsi hän heissä paljon, sanomattoman paljon. Mutta samassa tunsu hän myös mitä hyvää voipi ihmisissä olla, ja tuon hyvän tunsu Martti korkeimmassa määrässä, sillä hän tunsu todellisen ja puhtaan rakkauden voimaa, ja tuo oli niin korkea ja jalo hänen mielestänsä, ett'ei mikään muu tuntunut hänestä miltään sen rinnalla.

Vanhukset tyhmistyivät ja hämmästyivät niin kovin Martin jäykästä puheesta, ett'eivät he kyyneleet toviin aikaan puhumaan ainoatakaan sanaa; viimein toki toipui Katru ja kysyi hätäisesti:

"Missäs se toinen kirje on?"

"Mikä toinen kirje?" kysyi Kirri vastaan, sillä hänen ajatuksensa olivat nyt niin sekauksessa, ett'ei hän käsittänyt, mistä oli kysymys.

"Aina sinä olet niin hajamielinen! No, hei Ainan kirje Martille", sanoi Katru tuimasti.

"Tuohonhan minä panin sen kaapin päälle", selitti Kirri.

"Mutta sitä ei ole siinä", selitti Katru.

"Voi hiiton väki! sen on Martti vienyt", sanoi Kirri harmissaan.

"Sinä ainainen vetelys! Varsin sen niin laitoit, että sen piti joutua Martin käsiin — voi, voi! Nyt Martti tulee taas ruti-hulluksi, kun hän saa käsiinsä sen ryökäleen kirjeen — voi, voi! — Mutta älä Marttia vielä aja pois kotoa, ehkä hän vielä antaa perään", nuhteli, päivitteli ja pyyteli Katru, sillä hänen sydämessään taisteli sekaisin monenlaiset tunteet, joista kaikki eivät olleet juuri suotuisia tunteita Marttia kohtaan, mutta niiden läpi kuitenkin pilkisteli äidin rakkauttakin.

"Eihän tuota tule niin kova olluksi kuin uhatuksi, sillä Martti on kumminkin meidän lapsemme, niin tottelematon kuin hän onkin. Mutta minä rupean pahoin pelkäämään, ett'ei hänelle auta mikään, mutta koettaa meidän kumminkin pitää niin kauvan kun kieli suussamme liikkuu", sanoi Kirri.

NELJÄS LUKU.

Noiden viimeisten tapausten jälkeen tuli elämä Kirrilässä joksikuksi ajaksi rauhaisten ja lupaavan näköiseksi, sillä talon asukkaat olivat kukin laillaan käsittäneet sisällistä rauhaa. Martti oli saanut tuota rauhaa Ainan kirjeestä ja tuo rauha teki hänen aivan toiseksi ihmiseksi. Raskaita kiusauksia oli hän saanut paljon viime aikoina kokea ja nuot kiusaukset toivat hänelle raskaan murheen. Mutta saatuansa lukea rakastettunsa rakkaudesta hehkuvan kirjeen, katosi tuo musta murhe hänen sydämestään ja sen takia jaksoi hän olla iloinen kuin lapsi, kaikkien asioiden suhteen ja kaikille ihmisille. Suurimmatkaan mailmallisen elämän vajavuudet, niinkuin köyhyys, pilkka, vaino, ylönkatseet, panettelemiset j.n.e., eivät tuntuneet hänestä kauheoilta eivätkä peloittavilta, sillä kaikkien noiden puutoksien täytteen löysi hän tuossa yhdessä ainoassa, häntä niin hehkuvasti rakastavassa sydämessä, ja siinä oli Martille kylläksi. Hiljaksensa, mutta vakavasti ja iloisella mielellä toimi hän kenenkään tietämättä, saavuttaaksensa sitä todellisesti, joka hänelle ulohtaallakin ollessansa oli voinut kiusausten ja murhetten keskellä lahjoittaa rauhan.

Rauhaa olivat Martin vanhemmatkin laillaan käsittäneet. He olivat hyvin tyytyväiset Martin nykyiseen elämän muutokseen ja toivovat Martin rupeavan astumaan aivan toista elämän rataa kuin tähän asti ja he odottivat ilolla ja toivolla mitä tuosta viimein tulisi, jokohan — Susson naiminen!! — —

Eräänä päivänä tuon onnellisen kotielämän aikana, istuivat Kirri ja Katru kahden huoneessa. Kumpikin heistä nautti sydämessään sitä elämän autuutta, jota nykyinen aika oli heille niin runsaasti lahjoittanut. Heidän sydämensä tuntuivat nyt niin keveöiltä, sillä murhetta oli heilläkin ollut, jos

kohtakaan heidän murheensa ei ollut samankaltaista kuin Martin murhe. Kaukaan aikaan ei puhunut kumpikaan mitään; näyttipä siltä kuin he olisivat tahtoneet oikeen hekumoida saatua rauhaansa.

"Missähän Martti nyt on? häntä ei ole näkynyt koko päivänä, vaikka on jo iltapäivä", sanoi Kirri, viimein, katkaisten siten äänettömyyden.

"En tiedä, mutta minä luulen, että se Pirkon neuvoma taika rupeaa auttamaan. Martti ei ole enään niin umpimielinen, salaperäinen eikä niin murheellinen kuin ennen. Hän on pari viikkoa ollut kuin kaikkeni toinen mies, iloinen ja puhelias, jota ei ole nähty moneen herran aikaan, ei ainakaan sillä ajalla kun hän Kolkin tyttöä noudatteli. Hän oli menneen yön seutunakin oikeen homma-tuulella. Jalkansaki on parannut aivan terveeksi, että hän pääsee jo vapaasti liikkumaan, eikä hän ole käynyt Kolkkilassa sen koommin — Pirkon tenho auttoi, nyt näen sen selvästi — voi kuinka lysti!" puhui Katru ja tuosta hänen puheestansa helposti käsittämme, minkälaisista rauhaa ja iloa heidän rauhansa oli ja minkälaiselle pohjalle se oli perustettu.

Juuri kun Katru oli saanut nuot iloiset tunteensa ilmi tuoduiksi, tuli Martti Rehkoson kanssa huoneeseen.

"Hyvää päivää, naapurit! Kahdenpa täällä istutaan", sanoi Rehkonen huoneeseen tultuansa.

"Käy istumaan! Mistä päin kulkemassa?" sanoi Kirri kohteliaasti vastaukseksi.

"Kotoa päin. Minulla on isännälle ja emännälle semmoista asiaa, joka ei taida olla teille mieluista", sanoi Rehkonen, salaa nauraa virnistellen.

"No, hiitto viekoon! Mitäpä se semmoinen asia sitten olisi?" kysyi Kirri säpsähtäen.

"Minä olen Martin asialla — puhemiehenä — Martti aikoo mennä naimisiin Kolkin tyt..."

"No, hiitto minua varjelkoon! Siitä asiasta ei yhtäkään sanaa, taikka minä annan paikalla kalloosi, että tiedät kaiketi puhemiehenä olleesi. Vai olet sinä semmoisilla asioilla! Paina tiehesi meiltä, taikka minä..." sanoi Kirri, kavahtaen tuoilta ylös ja häristäen Rehkosta nyrkillänsä.

"No, no! Päästäänhän tästä vähemmälläkin; eihän tämä minun asiani ole, enkä olisi ruvennut koko asiaankaan muuten, vaan kun Martti niin kovin hartaasti pyysi minua", alkoi Rehkonen tavallisella monimielisyydellensä ja kavaluudellansa puhua.

Kun Martti näki asiansa noin eduttomaksi kääntyvän, vetäysi hän huoneesta pois. —

"Jos et olisi niin tuttu mies kuin olet, niin nyt saisit semmoisen lähdön, ett'et äskeen olisi semmoista saanut", sanoi Kirri Rehkoselle, ollen yhä vielä kauhuksissa.

"Kaikkien asialle sitä lähdetäänkin! No viepä mielen miehen päästä — Kolkin tyttären kanssa! Hym!" ihmetteli Katru.

"Jos sinä liikut yhden askeleen sen asian kanssa, niin en minä lepy sinulle ikäpäivilläni", sanoi Kirri yhä uhaten.

"Saatanhan minä olla tätä asiaa ajamattakin, koska teidän tahtonne niin on. Ja kun minä kerran rupean teidän puolellenne, niin silloin ei tule Martin ja Ainan naimisesta mitään, sen takaan minä; sillä minä olen semmoinen mies minä — no tiedättehän te, että mies minä olen. Se vaan on pahinta, kun ennätin jo pastorille puhua tästä asiasta", puhui ja luikerteli Rehkonen. Ja toden totta olikin hän kavaluudellansa varsin ehdostaan pakkaunut puhemieheksi, sotkeaksensa eikä selvittääksensä tuota ennestäänkin jo sekavaa solmua, sillä hänkin oli jo kauan salaisella kateudella katsellut Martin ja Ainan naimapuuhia. Kumminkaan ei hän puhunut armaalle Pirkollensa eikä tyttärellensä Kirstille puhemiehen virastansa mitään.

"Sinun pitää se asia epuuttaa pastorille ja muista mitä olet sanonut ja luvannut, ja muista myös mitä minä olen sanonut!" sanoi Kirri Rehkoselle.

"Kyllä muistan kummankin; luottakaa vaan minuun", sanoi Rehkonen.

Samassa lähtivät Kirri ja Katru pois huoneesta ja kun Martti huomasi sen, tuli hän sinne.

"Kyllä se taitaa olla, Martti, paras keino, kun rupeat Susson kanssa yksin tuumiin, koska vanhempasi ovat noin kovasti vastaan Ainan naimista. Olisihan Susso toki toista kuin Aina, josta niin pallon pahaa kuuluu — vaikk'et niitä taida uskoa, mutta harvoin semmoiset kuulumiset ovat perättömiä, sen minä olen havainnut, ja sanon sinulle nyt sen, vaikk'en minä tahdo kenenkään väliin kieliä eli juoruta", alkoi Rehkonen tuumia Martin tultua.

"Voi hyvä Jumala mihin minä olen joutunut! Ja tekini, joka niin paljon kerskasitte, kuinka te olette sekä kunnollinen että tunnollinen asian toimeen panija, rupeatte tuommoisia esittelemään ja kiviä jo ennestäänkin raskaan kuormani päälle panemaan! Nyt se tuntuu siltä, että te heitätte koko asiamme siihen ja siten sysäätte minun kauheaan toivottomuuteen ja neuvottomuuteen. Minä rukoilen teitä: lähtekää minun kanssani Kolkkilaan ja toimittakaa meidät ensi pyhäpäivänä kuulutusille, niinkuin olette luvanneet, että noiden ihmisten tohina viimeinkin lakkaisi — minä rukoilen teitä!" sanoi Martti hätäillen.

"Älä nyt sentään noin kovin hätäile! Tiedäthän, että mies minä olen; kun minä otan asian käsiini, niin se sujuu — tiedäthän sen. Lähdetään heti Kolkkilaan ja otetaan sitten kuulutus", sanoi Rehkonen tavallisella monimielisyydellensä, hetyneenä Martin puheesta.

"Voi kuinka nyt on hyvä mieleni, kun noin puhutte! se on miehen ajatusta ja puhetta. Mutta meidän pitää lähteä paikalla, seuratkoonpa siitä mitä hyvänsä", sanoi Martti rohkaistuneena.

Mutta ennenkun he ennättivät huoneestakaan lähteä, mennäksensä Kolkkilaan, tormasivat Pirko ja Kirsti hajalla hapsin ja kiiluvien silmien huoneeseen, sillä he olivat saaneet tiedon Rehkonen olevan puhemiehenä Martille ja Ainalle.

"Mitä pirua sinulla täällä on tekemistä?" tiuskasi Pirko miehensä heti huoneeseen tultuansa.

"Saahan tuota nyt naapurissa käydä", sanoi Rehkonen punastellen ja peläten, sillä hän tunsikin aivan hyvin tuon puolisokean, laihan, mustan, hampaattoman kaunokaisensa ja äitinsä vähän nuoremman kuvan — tyttärensä.

"Naapurissa! Kyllä minä sinun sen vietävän naapurisi tiedän. Vai olet sinä, hirtehininen, tullut tänne pilaamaan ja sotkemaan ihmisten välejä! Lapa sukkelaan täältä kotia, taikka minä sinun opetan hulluttelemaan!" sanoi Pirko, nyrkkiä puiden Rehkoselle.

"Kumma kuinka hullu tuo isä on! Ei teidän kunnianne paljon maksa, kun lähdette tuommoisten asioita ajamaan ja toimittamaan kuin Kolkin Ainakin on; luulisipa hävettävän", tiuskui Kirsti isällensä. Sitten kääntyi hän Martin puoleen ja sanoi: "Älä Martti kulta tuohon heittiöön yhdy! Onhan sinulla parempiakin tarjolla, toistahan toki Susso on".

"Olkaa nyt taas vähemmällä tuossa!" koki Rehkonen sanoa ja samassa koetti hän iskeä silmää noille lempi-linnuilleen merkiksi, ett'ei tässä ole niinkään hullusti asiat, kuin he luulevat. Mutta nuo kerran kiivastuneet kotiristit eivät huomanneet eivätkä ymmärtäneet noin heikkoja ja epäselviä lennätin-sanomia, vaan he yhä vaan kirkuivat, pauhasivat ja melusivat.

"Jos sinä, sen vietävä, liikut askeleenkaan mihinkään muualle kuin kotia, niin minä paiskaan kallosi murskaksi; koetasta nyt, sen tuhannen tuhmeliini, jos tohdit", kirkui Pirko.

"Kun morsian olisi parempi ihminen kuin Kolkin Aina, niin olisihan puhemiehen ammatti kunnian virka, mutta hän on semmoinen heittiö, jolle koko maailma nauraa ja irvistelee. Eihän muuta: mies lähtee vaan puhemieheksi semmoiselle ja rupeaa toimittamaan häntä likimäiseksi naapuriksi — no viepi mielen ihmiseltä! — Teidän ei tarvitse puuttua eikä sekautua koko asiaan. Ottakoon Martti muita puhemieheksien, jos luulee asiansa menestyvän Kolkin heittiön kanssa; sittepä hän ei tule teille mitään sielun seulomista", höpsötti ja säyhysi Kirsti.

Rehkonen huomasi, ett'ei hän pääse puuhun ei pitkään noiden kerran sydämettömiksi kiivastuneiden kodin asukasten kynsistä. Hän olisi mielellään heille ilmoittanut millä mielellä hän oikeastaan on tuohon toimeen ryhtynyt, mutta hän ei saanut sitä tehdyksi Martin läsnä-olon vuoksi. Sentähden nykäsi Rehkonen armaan Pirkonsa vähän taa'emmaksi ja kuiskasi hänelle hiljaa: "Et sinä tiedäkään minun sitävarten ruvenneen puhemieheksi, että saisin asian kaikenni siihen raukeamaan".

Tuo tieto teki Pirkossa hyvän vaikutuksen, sillä hän lakkasi heti säyhyämisestä. Mutta ei hänen akkavaltaisuutensa kumminkaan katsonut hyväksi antaa Rehkonen päähän asti toimittaa luottamusvirkaansa, ja sen vuoksi sanoi Pirko leppyisemmin: "Laita vaan pitemmittä mutkitta itsesi täältä kotia ja heitä koko toimesi pois!" Sen sanottua lähti Pirko pois ja Kirsti seurasi äitinsä esimerkkiä.

"Kyllä sinun, Martti, täytyy hakea toinen puhemies, kun nuo ovat kaikki noin vihasia", sanoi Rehkonen Martille, akkojen pois mentyä.

"Älkää Jumalan tähden heittäkö asiaa kesken", rukoili Martti.

"En minä tohdi lähteä Kolkkilaan; he tulevat jälleen ja pieksävät minun", vaikeroitsi Rehkonen.

"Kutka he?" kysyi Martti.

"Vaimoni ja tyttäreni; etkö sinä nyt ymmärrä?" selitteli Rehkonen.

"Ja te niin ehdottomasti pelkääte vaimoanne ja tyttöänne?" sanoi Martti kummeksien.

"En minä heitä nyt juuri niin todesta pelkää, mutta minä en tahtoisi heidän kanssaan riidellä. Onhan niitä nyt muitakin miehiä puhemieheksi ja saatathan itsekin asiiasi ajaa — en minä — tohdi", sanoi Rehkonen tavallisella hajamielisyydellensä.

"Voi minua onnetointa!" sanoi Martti ja lähti vesissä silmin pois.

Samassa astui Pylkkönen, seurakunnan pastori, huoneeseen.

"Joko te, Rehkonen, olette ottamassa naimalupaa Martille ja Ainalle? No, se onkin oikeen, että saadaan häitä", sanoi Pylkkönen Rehkoselle.

"En ole; eivät ne ole niin päin piiputkaan", sanoi Rehkonen.

"Kuinkas niin?" kysyi Pylkkönen.

"Kolkkilanko?"

"Ei, vaan tämän talon".

"Vähäluku tämän talon vanhuksista, kun vaan Kolkkilan vanhukset suostuvat, sillä onhan Martti laillisessa ijässä, jonka tähden ei hän tarvitse naittajainsa suostumusta", selitti Pylkkönen.

"Ei Marttikaan tahdo enään Ainaa", valehdella lipotteli Rehkonen.

"Soo! Mitä peliä tämä oikeen onkaan? Marttihan itse kävi meillä eilen puhumassa asiasta ja kyseli minulta minkälaisia kirjoja hänen pitäisi laittaa entisen vaimo vainajansa kuolin-pesän selvityksistä. — Jopa jotakin! tämä asia käypi sekavaksi — käskekääpäs Martti tänne!" puhui Pylkkönen kummastellen.

"Martti ei ole kotona", valehteli Rehkonen!

"Sepä oli paha! Olisinpa hänen omasta suustansa tahtonut kuulla miten oikeastaan asiat ovat". Sen sanottuaan lähti Pylkkönen pois; hän oli sattumattaan tullut käyneeksi Kirrilässä.

Kun pastori oli mennyt, tulivat Kirri ja Katru huoneeseen. He olivat kyllä tienneet pastorin olevan käymässä talossa, vaan osaksi ujoudesta, osaksi sentähden kun luulivat pastorin tulleen asiantehden heitä Martin puolesta hätyyttämään, eivät he näyttäneet pastorille itseänsä.

"Minä olen luopunut nyt koko puhemiehen ammatista, mutta minä pahoin pelkään, että he saavat kuulutuksen", sanoi Rehkonen kavalasti.

"Millä tavalla, kun me emme anna suostumustamme?" kysyi Kirri säikähtyneenä.

"Pastori sanoi täällä, ett'ei siihen teidän suostumustanne tarvitakaan. Asia on jo Kolkilla tietona ja hän on ruvennut sitä ajamaan", selitti Rehkonen.

"Voi hiitto sentään! Mikäs keino nyt auttaa?" kysyi Kirri hätäntyneenä.

"Kaksi on hyvää keinoa. Olkoon Kolkkikin jos kuinka viisas, vaan kyllä minäkin tiedän; minä olen semmoinen mies minä", sanoi Rehkonen rehennellen.

"Mitäs ne olisivat? Voi sanokaa naapuri kulta!" kysyi Kirri hätäisen toivovasti.

"Ensimmäinen keino on se, että varastatte Martilta perintökuitit ensimmäisen vaimovainajansa jälkeen ja poltatte ne, ett'eivät ne tulisi missään tapauksessa Martin kynsiin. Toinen keino on semmoinen, että pakoitatte Martin kirjoittamaan omakätisen epäyskirjan ja toimitatte sen pastorille. Kun niin teette, niin ei niin vissiinkään tule kuulutusta — kyllä minä tiedän, minä olen semmoinen mies minä", kavaloiitsi Rehkonen.

"Voi hiitto! Nehän ovat hyviä neuvoja, sen ymmärrän aivan selkeästi, Hihi-hi-hi! ne auttavat aivan varmasti", iloitsi Kirri, kuultuansa Rehkoselta nuot tehoisat keinot.

"Voi auttavatko ne, isäntä kulta?" kysyi Katru iloisen hätäisesti.

"Ne auttavat, Jumaliste! ne auttavat paremmin kuin akkojen tenhot. Järkeä, Katruni, järkeä sitä

tarvitaan asioita ymmärtämään ja toimeen panemaan — mutta meidän pitää heti ottaa haltuumme Martin perintökuitit", sanoi ja keinotteli Kirri iloissaan.

"Niin, niin, isäntä; niin meidän pitää tehdä", sanoi Katru ilosta läikähtymäisillään.

"Olkoon Kolkkinen niin viisas kuin on, mutta me olemme vielä viisaampia; mitatkoon nyt mieltänsä, iso viisas", ylvästeli Kirri.

"Kyllähän Kolkkinen oli olevinaan viisas, mutta en minä ole hänen kuullut vielä saaneen yhtään asiaa kumoon — kyllä minä asiat ymmärrän, minä olen semmoinen mies minä — mutta ei pidä kenellekään sanoa, että minä olen ne keinot teille neuvonut", köyhötteli Rehkonen.

"Siitä saatte olla huoletta", sanoi Katru innokkaasti.

Sen keskustelun perästä menivät Kirri ja Katru samassa huoneessa olevalle Martin kaapille, jonka suulla oli avaimet, ja ottivat sieltä perintökuitit ja viskasivat ne valkeaan.

"Kas! Se naula veti, sanoi timpermanni, kun pisti lakkariinsa — mutta ei pidä kenellekään sanoa", toisti Rehkonen, kun ei ollut saanut vielä Kirriltä vakuutusta entiseen pyyntöönsä.

"Siitä saatte olla aivan huoletta. — Mutta meidän pitää ryhtyä siihen toiseen keinoon: meidän pitää pakoittaa Martti paikalla kirjoittamaan epäys-kirja", hopitti Katru hätäisesti, ikäänkuin hän olisi pelännyt tuon toisen avullisen keinon väkisinkin loikkahtavau pois heidän käsistään, sillä hän tahtoi nyt kerrassaan purra pään poikki tuolta katkeralta asialta, jonka Martti oli heille tuottanut Kolkin tyttären naimisen hommallaan.

"Minun pitää lähteä pois, ennenkun Martti tulee. Tehkää vaan niinkuin olen neuvonut sen toisenkin asian kanssa — mutta älkääpäs vielä! Hyvä olisi jos maksaisitte Martin entiselle appivaarille, Markulle, vähän, esim. kuusikymmentä markkaa, ett'ei hän antaisi Martille uutta perintökuitia. Kyllä minä asiat tiedän — enkö tiedä? hyvästi!" neuvoi tuo kirjallinen viisas hädässä olevia ja lähti pois.

Heti hänen lähdettyään sattui Martti tulemaan huoneeseen.

"Vai tulet sinä niin uskaliaaksi, että tuot puhemiehenki tänne! Vaan olkaa niin viisaita kuin olette, mutta minun tässä valtani on. Ja toivompa, että hiljaksen tulet tietämään, että sinulla on isä, jota on kuuleminen ja totteleminen", sanoi Kirri uhkaavasti ja nuhtelevaisesti Martille.

"Jokuhan pää saisi tuohon asiaan tulla!" sanoi Martti surumielisesti.

"Aivan oikeen, mutta pää sille asialle on semmoinen, että saat tehdä hyvin ja istua kirjoittamaan epäyskirjan", sanoi Kirri.

"Minkä epäyskirjan?" kysyi Martti.

"Semmoisen, että otat erosi Kolkin tyttärestä ja kiellät pastorin antamasta kuulutusta sinulle ja hänelle", selitti Kirri.

"Mitä sillä tekisitte?" kysyi Martti hätäisesti.

"Viemme pastorille", oli vastaus.

"Mitä varten?" kysyi Martti hätäisesti yhä edelleen.

"Sitä varten, ett'ei pastori minkään varjon alla antaisi kuulutusta sinulle ja Ainalle; joko nyt ymmärrät? — kirjoitatko?" selitti ja hopitti Kirri.

"En; sitä en tee", sanoi Martti lujasti, punehtuneena mielen liikutuksesta.

"Minun täytyy; se on minun tahtoni ja minä olen isäsi", sanoi Kirri peräänantamattomasti.

"Sitä en tee, en koskaan; se olisi omaatuntoani vastaan", sanoi Martti tuskissaan.

"Semmoiset tunnot saavat olla tunkion vierellä, eikä tässä tule kysymykseen sinun tuntosi, vaan minun tahtoni; äläkä vitkuttele sen asian kanssa, vaan kirjoita paikalla!" uukitti Kirri.

"Älkää pakottako, isä, minua tekoon, jolla voisi olla pahat seuraukset", esteli Martti.

"Kyllä on hyvät seuraukset, rahalliset seuraukset; kirjoita paikalla! Ymmärrätkö?"

"Olenhan sanonut, että sitä en tee", sanoi Martti ja yritti lähtemään pois, mutta Kirri töytäsi hänen

eteensä ja pakotti Martin istumaan jälleen.

"Minä näen, ett'et sinä tottele, hyvä!" sanoi Kirri ja otti halon loukosta, jolla häristelee Marttia lyödäkseen, kysyen tuimasti: "Vieläkö vastustat?"

"Ettehän ruvenne, isä, vaan väkivaltaa käyttämään?" sanoi Martti.

"Tottelematoin! Kirjoita paikalla, taikka minä rusikoitsen sinun niin, ett'et ikänä tervettä ruumista kann", sanoi Kirri.

"Voi hyvä Jumala mihin kiusaukseen minä poloinen olen joutunut!" sanoi Martti tuskissaan.

"Itsepä sen kiusauksen olet tottelemattomuudellasi päällesi vetänyt — etkö sinä kirjoita?" sanoi Kirri, kopasten Marttia kädessään olevalla halolla ronkkaan.

"Älkää nyt toki isä lyökö! — kun olisi kirjoitusneuvot, niin täytyisi kirjoittaa", sanoi Martti ja kyyneleet valahtelivat hänen silmistään.

Tuon kuultuaan hyökkäsi Katru Martin kamariin ja toi sieltä Martin omat kirjoitus-neuvot ja hänen täytyi ruveta kirjoittamaan tuota hänen sydämellensä niin vastahakoista epäyskirjaa, jota tehdessä Kirri seisoiko koko ajan halko kädessä hänen vieressään.

Sitten kun Martti oli epäyskirjan saanut valmiiksi, sanoi Kirri: "Lue nyt se, että saamme kuulla mitä siinä seiso!"

"Herra pastori! Jos kuka tulisi ottamaan avioliiton kuulutusta minulle ja Kolkin tyttäreille, Ainalle, niin ei pidä pastorin antaa, sillä minä otan eroni hänestä. Martti." luki Martti.

"Näytä tänne se kirje, että mä näen onko se niin kirjoitettu kuin lujit", sanoi Kirri, siepaten kirjeen Martilta. "No, se on hyvä", jatkoi hän silmäiltyään kirjettä, jonka hän pisti lakkariinsa. — "Nyt pääset rauhaan".

"Rauhaan, mutta minkälaiseen rauhaan?" sanoi Martti surullisesti ja lähti pois ja meni omaan kamariinsa, siellä yksinäisyydessä vuodattamaan murheellista sydäntänsä.

Erilaiset tunteet olivat nyt vanhemmilla ja pojalla. Vanhemmat iloitsivat suuresti noista oivallisista keinoistansa ja varmasta voitostansa, sillä he uskoivat vahvasti, että Martin on välttämättömästi nyt eroaminen Ainasta. Tuo heidän ilonsa oli niin rajaton, että Katru hykersi ja taputteli käsiään ja hoki "voi, voi kun minun nyt on hyvä olla!" —

Perin päinvastaiset tunteet olivat Martilla. Hän oli kahden tulen välillä, hänen sydämen tulensa paloi hehkuvan kuumana ja se oli niin väkevä, ett'ei hän voinut sitä vastustaa. Ulkopuolelta poltti häntä luonnollinen lapsen rakkaus vanhempiaan kohtaan ja vanhempiensa erinkaltaiset ja hänelle vastakohtaiset tuumat, toimet ja ajatukset, eivät suinkaan vähentäneet sitä tunnetta, että hänen olisi totteleminen vanhempiansa. Hän oli useat kerrat tunnustanut puhtaan rakkautensa ja luullut viimein voittavansa kaikki vastukset ja saavuttavansa sen, jonkatähden hän oli jo niin paljon kärsinyt ja taistellut, mutta jota enemmän hän toivoi, sitä enemmän hän näki kietouvansa ihmisten ja vanhempiensa virittämiin pauloihin ja kuta lujemmalle hän niihin takertui, sitä toivottomammaksi kävi hän. Hän oli juuri vast'ikänsä pakoitettu julmaan tekoon ja tuo pakoitus oli tullut siltä kantilta, jota ei käynyt voitollisesti vastustaminen, sillä se oli tullut vanhemmilta ja tuo makasi kovin raskaana taakkana hänen sydämessään. Hän näki ihmiset ympärillään ilkeinä, kavaloina pettureina, joka havainto ei suinkaan lieventänyt hänen raskasta suruaan. Oliko kumma, jos hän oli nyt kovin murheellinen ja antoi kyyneleensä vapaasti vuotoa? Oliko kumma, jos hän oli kadottanut kaiken toivonsa ja joutunut arveluttavaan, epätoivoiseen tilaan?

"Voi hyvä Jumala mihin kiusaukseen ja omantunnon vaivaan ihmisen piti joutua!" mumisi Martti itseksensä. "Mitähän Ainakin ajattelee, kun hän saa kaikista näistä tiedon? Jumala yksin tietää sydämeni olevan vilpittömän häntä kohtaan, mutta minä olen pakoitettu, julmasti pakoitettu, tekemään omaa tuntoani vastaan. Minä olen hirveästi petetty kaikilta muilta ihmisiltä, paitsi Ainalta, ja tuntuu siltä kuin olisin joutunut kyykäärmetten ja helvetin henkien keskelle. Luulin toki Rehkostakin rehelliseksi mieheksi, kun hän niin halulla pakkasi itseään puhemieheksi, samalla kehuen isoa viisauttansa ja toimeliaisuuttansa, mutta sekin oli vaan uusi kavaluus! Hän on akkansa, tyttärensä, Lillun ja kaikkien muiden pahojen henkien kanssa yhdessä liitossa, sotkemassa minun ja muiden ihmisten välejä. Kaikki suru, tuska ja kiusaus, jota olemme saaneet kärsiä, on aivan heistä vuotanut. — Minun pitäisi mennä Ainaa lohduttamaan, mutta en kykene sitä tekemään, sillä kauhea epätoivo on täyttänyt sieluni..."

Juuri kun hän puoliääneen itkunsa seasta mutisi viimeisiä sanoja, töytäsivät hänen nuorimmat veljensä, Esko ja Hannu kamariin.

"Piruako täällä höpiset ja vesittelet; saitko nyt Ainasi?" sanoi Esko.

"Hävetkää, kelvottomat! Tekin olette asetetut niinkuin rakki-koirat minun ja muiden ihmisien silmille", sanoi Martti.

"Tinä olet, Maltti, läähkä ja pahankulinen itälle, äidille ja meille, mutta kutti, kutti! etpä taanut titä Kolkin lyökälettä meille työmään ja juomaan — kutti, kutti!" koki Hannukin puhua löpättää, vaikka hän vielä puhui sammal-kielellä.

"Menkää, hävyttömät tiehenne! Teitä raukkoja tulee paremmin surkutella kuin vihata, sillä tuommoinen käytöksenne ei ole teidän vikanne, vaan kasvatuksen", sanoi Martti ja lähti kamaristaan ja meni saliin. Sinne tultuansa meni hän heti kaapillensa, ottaaksensa sieltä perintökuitin, mutta sitäpä ei siellä ollutkaan. Oitis huomasi Martti mitä tietä se oli kadonnut.

"Perintökuitinkin ja muut asiaan kuuluvat paperit ovat, näen mä, kadonneet; ne ovat varmaan pantu semmoiseen talteen, ett'eivät ne tule koskaan minun käsiini. Voi minua onnetointa!" päivitteli Martti ja lankesi aivan täydelliseen epätoivoon ja neuvottomuuteen.

Tuo suora ja rehellinen naapurin emäntä, Maija, oli saanut tarkoin kuulla kaikki nuot eljeet ja vehkeet. Hän tunsu myös tarkkaan noiden toisiaan rakastavien sydänten halut ja kärsimiset ja sentähden tuntui hänestä ikäänkun heidän kärsimisensä olisi käynyt kipeää hänen omaan sydämeensä. Hän meni Kolkkiin ja ilmoitti salaisesti Kolkille missä viheliäisessä tilassa Martti nykyään on. Kolkki myös kuuli kuinka arveluttavaan tilaan kihlatut alkoivat käydä noiden pirullisien juorujen ja vehkeitten vuoksi. Hän lähti heti paikalla Kirrilään ja tuli sinne juuri kun Martti oli paksuimmassa epätoivossaan. Kolkki otti avaimen pois oven suulta, väänsi oven lukkoon ja astui saliin, jossa hän tapasi Martin.

"Mitenkä nyt asiat ovat?" kysyi Kolkki heti huoneeseen tultua.

"Huonosti, Kolkki kulta, hyvin huonosti", sanoi Martti surullisesti.

"Älä nyt ole ämmä — aika on lyhyt — anna minun kysymyksiini lyhyet ja selvät vastaukset: ovatko mielipiteesi vielä näinä kiusauksen hetkinäkin samat kuin ennenkin, nimittäin, että tahdot yhdistyä tyttärensä kanssa?" kysyi Kolkki.

"Jumalankin edessä", vastasi Martti rohkeasti.

"Hyvä! Teidän täytyy saada mitä niin hartaasti toivotte. Ja koska ette näy voivan toisittanne elää, mut...

"Voi hyvä Jumala! voitteko meitä auttaa?" kysyi Martti hätäisesti.

"Hiljaa! aika on lyhyt — voitko minulle antaa perintökuitin ensimmäisen vaimo vainajasi jälkeen?" kysyi Kolkki asiallisesti.

"En, sitä en voi tehdä! kuitti ja muut kirjat ovat minulta varastetut", sanoi Martti hämillään.

"Varastettu", sanoi Kolkki kummastuksissaan ja jatkoi sitten: "Kylläpä liikkeellä olevat pahathenget ovat osanneet juonensa kutoa, mutta tässä ei auta muu kuin totuus. — Taidotko ensi pyhänä kuulutuksille Ainan kanssa? Hänen mielensä tiedän jo kyllin".

"Voi kuinka mielelläni minä sen soisin, mutta se epäskirja", ilmoitteli Martti puolittain.

"Mikä epäskirja?"

"Isä pakoitti minua kirjoittamaan semmoisen epäskirjan, ett'ei pastori saa antaa kenenkään vaatimuksesta avioliiton kuulutusta minulle ja Ainalle. Hän seiso i koko ajan, halko kädessä, minun vieressä ja olisi rusikoinut minua vaivaiseksi, jos en olisi totellut", selitti Martti.

"Täydellisesti nyt ymmärrän kaikki tehdyksi, mitä on voitu, mutta ei vielä sekään estä asiain menoa. Kihlaus kyllä tapahtui kahden vieraanmiehen läsnä ollessa, mutta se nyt on mennyt myttyyn mokoman epäskirjan kautta. Mutta kirjoita kirjallinen kihlaus tämän päivän päälle ja pane siihen tiimamääräkin ja sinettisi alle, ja lähetä taikka tuo se minulle tänä iltana, niin minä näytän, ett'ei Rehkosen viisuus pitkälle pistä, jolta tämä sotku ja ilkeys, näen mä, on kaikki lähtenyt. Hän kuuluukin jo kylällä kehua löyhötelleen urostekojaan ja hyviä neuvojaan!" puhui Kolkki Martille.

Samassa alkoi kova romina kuulua ovesta, joka tuli siitä, kun jotakin toista avainta tukittiin hätäisesti avaimen reikään.

"Voi hyvä Jumala! nyt he tulevat", sanoi Martti hätäyksissään, sillä hän hyvin oivalsi mitä tuo romina merkitsi.

"Anna tulla vaan!" sanoi Kolkki, hänkin ymmärtäen mitä nyt on tekeillä.

Samassa astuivat Kirri ja Katru saliin.

"Mitä pirua sinulla täällä on tekemistä? Lapa jalkoihisi täältä", sanoi Kirri Martille äreästi, heti huoneesen tultuansa.

"Olkaa nyt taas, isä!" sanoi Martti asettavaisesti.

"Mitä sinäkin olet tänne tullut? Saat mennä samaa tietä kuin olet tullutkin", sanoi Kirri Kolkille tuimasti.

"Enhän ole eri tietä palaamakseni aikonut tehdäkään, mutta miksikä naapuri noin äreästi puhuu? Enhän ole koskaan edes puhdasta vettäkään edestänne sotkenut", sanoi Kolkki vähän yrmeästi ja vähän välttelevästi.

"Ethän sinä. Kyllä minä tiedän millä asioilla olet, vaan ole niin viisas kuin olet, mutta minä olen vieläkin viisaampi; et minun poikaani saa", sokersi Kirri sinne ja tänne.

"Olettehan houriossa, naapuri! Se on teidän poikanne, joka tahtoo minun tytärtäni ja hänen pitää saada haluttunsa, koska heidän molempien järkähtämätöin tahto niin on", sanoi Kolkki lujasti.

"Melkeen hävyttömiä, kun tullaan itse varsojansa kauppaamaan! Milloin me olemme teillä käyneet poikaamme kauppaamassa?" ehätti Katru sanomaan, kun Kirri oli joutunut hänille Kolkin viimeisestä puheesta.

"Teiltä, emäntä-rukka, on itseltänne häpy mennyt niin tarkkaan, ett'ei teillä ole jälellä edes hyyhäpeääkään! Enhän millä ole täällä tytärtäni kauppaamassa, jos ette tekään ole poikaanne käyneet meille kauppaamassa; se on Martti, joka on käynyt meillä itseänsä tarjoamassa ja hän on siellä kelvannut", sanoi Kolkki hämyilemättä.

"Lapa vaan sääriisi täältä ja sukkelaan, taikka minä autan sinua, iso viisas", sanoi Kirri uhkaavaisesti.

"Eipä tässä ole mitään erinomaista kiirettä", sanoi Kolkki yhtäkaikkisesti.

"Etkö sinä, sen vietävä, mene; tämä on minun huoneeni", sanoi Kirri, kävellen loukkoa kohden, josta hän sieppasi rautakohennuksen käteensä.

"Jos isäntä on niin hävytöin, että rupeaa asetten kanssa päälle käymään, niin minä olen siinä tapauksessa pakoitettu puollustamaan itseäni ja silloin ei ole vissi, jos voitto kallistuu teidän puolellenne", sanoi Kolkki.

Kirri ei ollut millänsäkään noista Kolkin varoittavaisista lauseista, vaan hän tormasi ikene-irvillään kohotetun kohennuksen kanssa Kolkkia kohden. Mutta Kolkkipa ei odottanutkaan tuota tulossa olevaa iskua, vaan hän tormasi ennen iskun lankeamista Kirriin syliksi, paiskasi hänen kumoon lattialle ja väänsi kohennuksen pois hänen kädestänsä ja heitti hänen siihen.

"Tämä on minun huoneeni, minä noudan vieraat miehet", sanoi Kirri, kömpien ylös lattialta.

"Ei se asia tarvitse vieraita miehiä; teidänhän nämät huoneet ovat, sen tiedän ilman todistuksittakin", sanoi Kolkki kiertelevästi.

"Ei vaan sinä sika käyt päälle minun omissa huoneissani", sanoi Kirri selitykseksi Kolkin ymmärtämättömyydelle.

"Olenhan sen ennenkin jo sanonut, että te olette tänään hajamielisenä. Enhän ole päällenne käynyt, olen vaan puollustanut itseäni teidän päälle-käymistänne vastaan; enkä minä ymmärrä sitä, että teillä olisi oikeus asetten kanssa käydä ihmisien päälle sillä oikeudella kun teillä on huoneet", sanoi Kolkki jäykästi.

"Ole niin viisas kuin olet, mutta minä olen vielä viisaampi; lapa vaan paikalla pois täältä", sanoi Kirri typerästi.

"Niinhän se on ihmisen kanssa tässä syntisessä maailmassa. Jota tuhmempi ja valistumattomampi hän on, sitä viisaammaksi hän itsensä luulee, eikä häpeä sitä ilmoittaa muillekin ihmisille! Se on kyllä surullinen asia, että se niin on, mutta niin se kumminkin on", sanoi Kolkki.

"Et minun poikaani saa", sanoi Kirri entisellä tavallansa, sillä häneltä oli oikeat sanat aivan lopussa.

"Ei teillä ole mitään muuta sanomista kuin vaan aina tuota yhtä ja samaa! Minä olen jo ennen vastannut saman lauseenne, ja lisäksi sanon vieläkin: kun asiat kerran ovat, niinkuin ne ovat, niin hän menee kuin sepän-eväs. Ja nyt minä lähden, en sen vuoksi kun olette minua käskeneet, vaan sentähden kun aikani on tullut. — Jos vaan mahdutte meillä käymään, niin en minä teitä tuolla lailla kohtele — hyvästi!" puhui Kolkki ja lähti pois.

"Käyköön teillä itse sarvipää hiisi, mutta me emme käy koskaan", sanoi Kirri Kolkin mennessä.

"Voi sen tuhannen vietävää, kun kehtasi tulla tänne kauppaamaan kakaraansa!" sanoi Katru.

"Mitä tuommoiset köyhät rotat huolivat, sillä heillä ei ole kunniaa vähääkään, jota heidän tarvitseisi suojella", sanoi Kirri päättävästi.

"Mitä Kolkki sinulle puhui?" kysyi Katru Martilta, sillä hänellä oli salainen pelko ja aavistus tuosta Kolkin käymisestä.

"Eipä paljon mitään", sanoi Martti huolettomasti.

"Jos vaan olette juonianne yhteen keränneet, niin katso itseäsi", sanoi Kirri uhkaavasti.

"Kuka enemmän on juoniaan yhteen kerännyt kuin te, henkenne heimolaisien kanssa?" sanoi Martti, sillä hänen mielestään oli nyt jo yhtä, jospa sanoi vaikkapa totuutta.

"Aiotko ruveta suurentelemaan?" sanoi Kirri tuimasti.

"Tiedätkö huutia?" ärjäsi Katru.

"Paikalla laita itsesi pois minun silmiäni edestä ja koko talosta, koska olet noin tottelematon", käski Kirri Marttia tuimasti.

"Isä kulta!" soperoitsi Martti säikähtyneenä.

"Tahdotko ottaa Susson?"

"En. Niinkuin olen ennenkin sanonut, sanon vielä nytkin, häntä en ota vaimokseni koskaan, — en koskaan", sanoi Martti päättävän lujasti.

"Sinulla ei sitten ole enään isää", sanoi Kirri huolettomasti.

"Eikä äitiä", vakuutti Katru kylmästi.

"Ei kotoa eikä perintöä. Paikalla lähde tiehesi; nyt saat ruveta koettelemaan, kuinka monasti voit sivistyksellä vatsaasi täyttää; pois paikalla lähde silmiäni nähden, sanon minä", ärjyi Kirri Martille, vihasta vahtoavin suin.

"Antakaahan toki perintökuittini!" pyyteli Martti surumielin.

"Ne eivät ikinä kättäsi lämmitä; ne on tulen kaikki kuluttava kieli jo aikaa nielaissut; pois paikalla lähde", hoputti Kirri.

"Voi hyvä Jumala! teitä isä ja äiti, minkälaisia te olette!" sanoi Martti ja suuret vesi-karpaleet pyörähtivät hänen silmiinsä. Sitten käveli hän hitain askelin isänsä tykö, ojensi hänelle kätensä ja sanoi itkunsa seasta:

"Hyvästi isä!"

"Ei sinulla ole isää, sen olet jo ennenkin kuullut", sanoi Kirri, eikä antanut kättänsä, eikä vielä kääntänyt päätänsäkään!

"Hyvästi äiti!" sanot Martti ojennetulla kädellä äidillensä.

"Eipä sinulla ole paremmin äitiä kuin isääkään; mene! — nyt saat nähdä tottelemattomuutesi hedelmät", sanoi Katru kylmästi, eikä hänkään antanut kättänsä poikansa ojennettuun käteen!

"Hyvästi isä ja äiti", sanoi Martti ja lähti, pieni vaatekääry kainalossa, jonka hän oli jo varalta ennen kokoillut.

Kyyneltulva virtasi nyt Martin silmistä, eikähän tuo kumma ollutkaan, jos vaan harkitsemme kaikki asianhaarat. Maailma tuntui hänestä nyt niin kolkolta, tyhjältä ja autiolta ja maailman ihmiset kavaloilta, ilkeöiltä pettureilta, joille ei ollut mitään pyhää. Sydänten puhtaimmat tunteet he tahrasivat ja tallasivat jalkojensa alla ja rehellisyys ja tunnollisuus ei ollut heille mistään arvosta — kuollut, katoava ajallinen tavara ja mitätöin rikkaus oli sokaisnut ja pimittänyt ne heidän silmissänsä ja sen takia olivat he itse tulleet niin sokeoiksi, että he eksyivät keskellä päivää. Ja tuon kuolleen tavaran sokeus oli ihmisissä niin suuri, että se sokaisi, pimitti ja sammutti luonnollisen vanhimman rakkaudenkin lapsiansa kohtaan — eipä ihme, jos Martin sydän murtui noita ajatellessaan.

"Voi hyvä Jumala!" sanoi Kirri Martin mentyä, sillä hänenkin sydämessään lienee ollut jonkunlaisia huolia.

"Voi sentään! kylläkaiketi Martti ja Aina kuulutetaan ensipyhänä°, sanoi Katru, sillä se oli nykyään hänen suurimpana huolenaan.

"Sitä minä en usko, sillä perintökuitit ovat olleet ja menneet, ja epäyskirja on minulla ja sen lähden viemään pastorille, Pälliseksi olen Markulle, Martin entiselle oppivaarille, maksanut jo kuusikymmentä markkaa, ett'ei hän antaisi uutta perintökuittia; saavat maar nyt mittoa mieltänsä", sanoi Kirri, melkeen jo iloisesti!

"Te miehet olette aina niin lujat ja viisaat vakaisissa asioissa! Sinuun minä luotan — mutta voi minun poikaani Marttia!" sanoi Katru, puoleksi toivoen, puoleksi peläten, sillä hänessäkin lienee hieman löytynyt äidin rakkautta.

"Älä nyt ole noin suruissasi! Ehkäpä tuo Martin kotoa ajo tulee vielä hyväksi hänelle itsellensä ja meille, sillä Ainan kanssa ei hän pääse ikänä yhteen ja kun hän saa kappaleen aikaa olla poissa kodistansa ja miettiä tilaansa ja maistaa minkälainen kumppani köyhyys on, niin ehkä hän palajaa kotiinsa, taipuu tuumiimme ja ottaa Susson", puheli Kirri ennakkoluulojaan, lohduttaaksensa tällä kerralla murheellista vaimoan.

"Jospa se niin tapahtuisi, jospa sen Jumala soisi!" sanoi Katru yhä suruissaan ja turvaten Jumalaansa, ikäänkuin hän olisi toimittanut hyvinkin hyvää asiaa, jota Jumalan nyt pitäisi auttaa ja päätökseen saattaa hänen toiveitansa.

VIIDES LUKU.

Ainalla ei ollut tietoa viimeisistä tapahtumisista Kirrilässä. Hänen isänsä ja naapurin Maija kyllä tiesivät kaikki muut asiat, paitsi Martin pois-ajoa, vaan eivät he raskineet Ainalle totuutta tunnustaa, sillä hänellä oli surua ja sydämen kipua ilman niittäkin tiedoitta.

Eräänä iltapäivänä oli Aina erinomaisen raskaalla mielellä ja pelvon ja toivon välillä, sillä hän odotti mitä Kirrilästä rupeaisi kuulumaan. Hän istui yksinänsä hyvästi siivotussa salissa ja ompeli jotain vaatetta. Hän mietti nykyistä tilaansa ja silmistänsä tipahteli kirkkaita kyyneliä. Aina oli runohenkinen ja ikäänkuin itsestänsä vuoti hänen sydämestään hänen nykyisen tilansa kuva, puettuna runosäkeisin. Kun Aina oli kappaleen aikaa ollut tuossa haaveksivaisessa tilassaan, rupesi hän laulamaan tuota omatekemäänsä laulua, joka kuului:

Voi sydän miksi rintahan
Sä siihen luotiin tuntemaan?
Miks'et sä luotu kiveksi,
Niin ihan tunnottomaksi?

No siihenpä ei pystynyt
Ois nuolet vihan myrkytyt;
Sä oisitkin vaan tunnotoin,
Et koskaan olis' rauhatoin.

Ei suru eikä riemukkaan,
Vaun sulo tunnottomuus vaan,
Ne silloin olis' osanas'
Ja paremmat sun tuntoas'.

Voi! paljon voit sä rakastaa
Ja paljon myöskin unhottaa;
Vaan minä kyllin tunnen tään
Sun luoduksi vaan kärsimään.

Ja vaikka oot niin urhokas,
Niin suru leikkaa voimias,
Niin! kauvan et sä jaksakaan,
Sill' voimas rupee ratkiaan.

Juuri kun Aina lauloi viimeiset säkeet, tulivat Kirrilän nuoremmat pojat, Esko ja Hannu, saliin. He olivat perineet kaikissa asioissa vanhempiensa mielipiteet, sillä he olivat kaikissa vanhempiensa keskusteluissa kuulemalla osaa ottamassa. Tuossa hankalassa Martin naima-jutussa käyttivät vanhempansa heitä sisseinä, urkkioina, kuuntelioina ja vahteina joka paikassa ja joka asianhaarassa, ja tuon heille annetun luottamusviran toimittivat he oikeen mestarin tavalla, sillä noilta tutkimusretkiltään palattuaan puhuivat pojat vanhemmilleen olevat ja olemattomat asiat, jotka kaikki otettiin täytenä ja kiitollisuudella vastaan. Semmoisella tutkimus- ja sissi-retkellä olivat pojat nytkin Kolkkilassa.

"Piruako tiinä, lotta, loivut ja vetittelet; taitko nyt Martin? kutti, kutti! Palahitki temmotelle lyökäleelle! Eipä tiinä nyt auttanut ito viitautkaan", rupesi Hannu heti huoneesen tultuansa sammal-kielellä ilkeyttään osoittamaan!

Aina ei oikeen käsittänyt tuon hävyttömän poikanulikan puhetta, sillä hänen omat sydämensä tunteet olivat siksi sekanaisia ja hajanaisia, ett'ei ulkonaiset tapaukset voineet anastaa koko hänen huomiotansa, mutta että tuo Hannun puhe oli jotakin pahaa, sen hän kyllä huomasi.

"Menkää nyt, hyvät lapset, kotianne ja antakaa minulle toki kotonani rauha!" sanoi Aina pojille.

"Onhan tuota nyt paremmissakin paikoissa käyty, eikä ole koskaan pois ajettu — äläpäs koti, jossa ei käydäkään saisi! Eihän teillä ole muuta kuin velkaa, mutta meillä on monta tuhatta markkaa rahaa lainassakin", sanoi Esko, aikaisen paatuneen ihmisen hävyttömyydellä.

Kolkki sattui olemaan salin sivulla olevassa kamarissa, jonkatähden hän kuuli poikien joka ikisen sanan. Hän tuli kiireesti saliin, otti molemmat pojat käsipuolesta kiinni ja talutti heidät aika nujua porstuaan ja sanoi heille; "Vai vielä tekin, rakit, olette tänne tulleet suutanne ruukkaamaan! Ja koska ette saata olla ihmisittäin, niin tuon minä teen".

"Kyllä me tuommoisia herroja olemme ennenkin nähneet", sanoi Esko raotetun oven raosta!

"Ito viitat, ito viitat", tulkutti Hannu!

"Jos ette nyt vaan mene", sanoi Kolkki, nousten istualtaan ylös ja yrittäen menemään poikia kohden, mutta pojat tuon huomattuaan lähtivät juosta kapittamaan aika kyytiä pois.

Samassa astui pastori huoneesen.

"Hyvää päivää! Tulimpa asiantehden teillä käymään. Mitä nuot Kirrin nuoremmat pojat olivat kulkemassa? Minä olin huomaavanani heidän tehneen jotain ilkeyttä", sanoi pastori.

"Käykää istumaan, pastori! Mitä ne semmoiset muuta tekevät kuin ilkeyttä. Kävivät täällä ensin Ainan silmille ja kun minä talutin heidät porstuaan, rupesivat he oven raosta haukkua tirksumaan", selitti Kolkki.

"Hym! Noin nuorina jo väärällä jäljellä!" sanoi pastori.

"Niin herra pastori, omena ei putoa kauvas puusta", sanoi Kolkki.

"Kun Martin ja Ainan asiat ovat, niinkuin niiden olen kuullut olevan, ja kun tuo Kirrilä on niin raaka paikka, niinkuin tiedätte, niin eikö olisi parasta, että estäisitte lapsenne sinne joutumasta, sillä pelkäänpä Martin olevan samanlaisen", sanoi pastori.

"Voi hyvä pastori! Martti ei ole paha; hän ei ole semmoinen kuin he", sanoi Aina tuskallisesti.

"Kyllä se on jos kuin raskas ja vaikea asia päästää lapseni tuommoiseen pesään, mutta minä näen selvästi, ett'eivät he voi toisistaan elää. Jos heidät väkisin eroittaisin, saattaisin tulla vikapääksi heidän ennen-aikaiseen kuolemaansa, ja millä voisin sitten vastata sen Jumalan edessä? Mitä Marttiin tulee, niin minä pidän hänen kunnollisena miehenä kaiken puolesta", selitteli Kolkki.

"Saattaapa asia niinkin olla. Mutta kun Rehkonen sanoi minulle Martinkaan ei tahtovan enään koko naimiskauppaa ja kun Kirri toi minulla Martin kirjoittaman kiellon, ett'en minä saa antaa heille

avioliiton kuulutusta, niin sentähden minä epäilen", puhui pastori nyt suoraan.

"Voi hyvä Jumala sitä uskotointa pettäjää!" kiljasi Aina tuon kuultuansa ja lätistyi pyörtyneenä lattialle.

"Voi hyvänen aika, pastori, kun olitte varomaton! Näettehän nyt asian olevan vaarallista laatua. Teidätkin ovat nuot pirut kujeillaan pettäneet, näen mä, pahanpäiväiseksi; Martti puhui minulle asiain oikean laidan", sanoi Kolkki hätäyksissään ja riensi Ainaa auttamaan.

"Voi minua onnetointa minkä vahingon tietämättäni tein!" sanoi pastori ja hänkin riensi Ainaa virvoittamaan.

Kauan ei pastorin ja Kolkin tarvinnutkaan tehdä virvoitus-kokeitaan, ennenkuin Aina avasi silmänsä ja tuli tunnoilleen.

"Voi sitä uskotointa pettäjää!" oli Ainan ensimmäinen sana kun hän virkosi.

"Rauhoitu, lapseni! se olikin minulta erehdys", koki pastori sanoa Ainalle.

"Pastorikin on petetty. Ne tiedot, joita pastorille on laitettu, eivät ole sen parempia kuin Kirrin, Katrun, Lillun ja Rehkosen joukon vehkeitä. Kirri on pakoittanut Martin kirjoittamaan epäyskirjan, jonka hän on sitten vienyt pastorille. Rehkos-riepu on semmoinen epärehellinen mies, joka ei tohdi tehdä mitään akkansa ja tyttänsä luvatta, sillä hän on usein saanut loimeensa heiltä, niin tietäähän sen, minkälaisia hänen toimensa sitten ovat. — Martissa ei ole vähintäkään petosta, sen tiedän, sillä hän puhui minulle kaikki, vaan en ole ollut tilaisuudessa sinulle sitä ilmoittaa", koki Kolkki puhella tyttärelleen.

"Niinkö, isä?" sanoi Aina puoleksi toivovana.

"Niin asiat totuudessa ovat. Kunpahan olisi Martti täällä, niin kyllä asiat selveneisivät — mutta tuollahan hän juuri tuleekin", sanoi Kolkki, ja todellakin tuli Martti kartanolta huonetta kohden.

"Voi minua!" sanoi Aina, ja uusi tuska rupesi häntä taas ahdistamaan, sillä epäily pakkasi häntä kovan likelle.

"Älä nyt hätäile, ole raittiina ja levollisena, niin saat asian kuulla Martilta itseltään", sanoi Kolkki Ainalle, rauhoittaen häntä.

Samassa tuli Martti huoneesen. Hän oli hyvin alakuloisen näköinen ja kun hän huomasi pastorin, tuli hän kovin hämille.

"Terve tuloasi, Martti! Käypäs istumaan, että saamme puhella, sillä haluaisinpa saada varmat tiedot nykyään sekavista asioista", sanoi pastori Martille, samassa tervehtien häntä.

"Niin, niin, käyhän istumaan Martti!" kehoitti Kolkkin, kun näki Martin ujostelevan.

"Miten ne teidän asianne oikeen ovat, Martti? Isä kävi meillä ja toi sinun kirjoittamasi kirjeen, jossa sinä kielsit minun antamasta kuulutusta sinulle ja Ainalle", sanoi pastori Martille.

"Minä olin pakoitettu sen tekemään — julmasti pakoitettu tekemään omaatuntoani vastaan. Isä, oma isäni oli se, joka sen pakoituksen teki. Hän olisi rusikoinut ruumiini palaisiksi, jos en olisi totellut; täytyi säästää terveyttäni, mutta minä peruutan nyt epäykseni", selitti Martti.

Tuon keskustelun aikana Aina vuoroon vaaleni, vuoroon punastui, sillä toivon ja pelon välillä taisteli hän ankaraa sisällistä taisteloa, mutta kun hän kuuli Martin viimeisen lauseen, rupesi hän hengittämään helpommasti.

"Ja Rehkonen sanoi minulle, kun mä satuin teillä käymään, ett'et sinä tahdokaan enään yhdistyä Ainan kanssa; olisin sinulta itseltäsi kysynyt asiaa, vaan Rehkonen sanoi, ett'et sinä ole kotona", lisäsi pastori.

"Voi hyvä Jumala sitä Rehkostakin, minkälainen hän on! Kun hän rupesi estelemään, ett'ei hän rupea ajamaan asiaa päähän asti, rukoilin minä kynnelsilmässä, ett'ei hän heittäisi asiaa kesken. Mutta hän rupesi — heidän vaimoväkensä tultua ja mentyä — hourailemaan sitä ja tätä, pelkäämään akkansa ja tyttänsä vihoja, toimittamaan Sussoa minulle j.n.e. Olin myös kotona silloin kun kävitte meillä, mutta niin raskaalla mielellä, ett'en saattanut tulla teidän näköönne", sanoi Martti.

"Voi kuinka kauvan pahuus ja kavaluus saattaa tässä maailmassa kuitenkin mennä! Aikaa olen

huomannut Rehkosen epärehelliseksi, vaan en olisi häntä uskonut suoraksi valehteliaksi ja pettäjäksi", sanoi pastori.

"Niinkuin jo olen sanonut, Rehkosen täytyy mukautua sen mukaan kuin akkansa ja tyttänsä tahtovat, eikä hänellä itsellensäkään ole juuri kaikesti suorat tarkoitukset", sanoi Kolkki.

"Siinäpä se oikeen näkyy, että miehuus häneltä puuttuu! Nyt rupean minä puhemieheksi ja takaan, ett'ei asia käykään niin ämmämäisesti kuin Rehkoselta. Onko, Martti, vilpitöin tahtosi yhdistyä Ainan kanssa? Tämän talon asianomaisien mielen tiedän jo", kysyi pastori Martilta.

"Jumala yksin tietää, että sydämeni on vilpitöin ja että minä tahtoisin, mutta mi..."

"Ei mitään muttaa! Se sana on useinkin asian haaran käänteessä; tunnusta suora totuus!" keskeytti hänen pastori.

"Mutta minulla ei ole mitään", änkytti Martti hämillään.

"Ei sinulla tarvitsekaan olla juuri paljon mitään, kun minä rupean asiaa ajamaan; kyllä asiat sujuvat", sanoi pastori.

"Pastori ei tahdo maltaa kuunnella minua ja minulla ei tahdo olla voimaa ja kykyä sanomaan totuutta. Minä olen kodistani pois ajettu hylkiö ja heittiö, hyljätty isältäni ja äidiltäni ja tehty heiltä perinnöttömäksi. Minulla ei ole enempää kuin taivaan linnulla, ei enempää kuin tässä näkyy", selitti Martti surumielin.

"Voi kovuutta, voi jumalattomuutta", sanoi pastori hämmästyneenä ja kauhistuneena.

"Mihin minä onnetoin nyt joudun? Minulla ei ole muuta edessäni kuin ennen-aikainen kuolema ja elämäni tähänkin asti on ollut vaan pelkkää surua, tuskaa ja ikävää; ei ole hauskat ajat nuorelle miehelle", sanoi Martti ja pyhiskeli salaa kyyneliä silmistänsä.

"Koska vanhempasi ovat olleet niin tunnettomia, niin tule meille olemaan! Minä pidän sinun niinkuin oman lapseni ja luulenpa sinun tulevan tyytyväiseksi tilaasi. Paljon on tosin itselläniakin lapsia, mutta tuossapa he ovat — Jumalan kiitos — menneet; kyllä meillä on vielä työtä ja ruokaa sinullekin antaa. Rohkaise mielesi ja ole mies, niin kyllä Jumala vielä sinua auttaa", sanoi ja lohdutteli Kolkki.

"Kiitoksia siitä tarjoamisestanne, mutta minä en saata enkä voi suostua siihen, ennenkuin saan tuomioni Ainan omasta suusta kuulla. Saatatko sinä vastaanottaa köyhän, kodittoman, semmoisen, jolla ei ole enempää kuin taivaan linnulla — isättömän, äidittömän?" sanoi Martti, kävellen Ainaa kohden.

"Minun Marttini, voi minun Marttini! Sinä et saa kuolla; minä tahdon sinun elämään. — Nythän tiedän, että olet minun, eikä kukaan voi meitä enään eroittaa. Nythän on hyvä, kun ei tarvitse mennä sinun kotiisi. — Mitä me rikkaudella teemme, sillä onhan meillä terveet ja vahvat jäsenet; tehdään työtä, kyllä me toimeen tulemme — voi mitä me raukat olemme saaneet kärsiä! Mutta nytpä ne ovatkin loppuneet — voi kuinka nyt on hyvä ja helppo olla", puheli Aina, koko puheensa ajan innokkaasti syleillen Marttia, ja sekä Martti että Aina itkivät ilosta tuona autuutensa hurmaavana hetkenä; kaikki syrjäiset olivat myös liikutetut.

Kun he olivat selvinneet tuon odottamattoman onnensa häikäisevistä tunteista, kääntyi Martti pastoriin päin ja sanoi: "Antakaa anteeksi, herra pastori ja isäntä, kun olemme unhottaneet säädyllisyyden rajat! Mutta kun sydän on löytänyt sydämen ja saanut sen vissisti omaksensa niin monen murheen ja vaivan perästä ja kun tämän ajallisen elämän onni tulee korkeimmallensa, niin tahtoo se vuotaa yli laidan."

"Pyydämme anteeksi!" sanoi Ainakin ujosti.

"Eipä tässä mitään anteeksi pyytämistä; liikoja ei ole tapahtunut. Niin se on: Jumala antaa pahan ilman perästä aurinkonsa paistaa. Nyt alan täydessä valossa ymmärtää mitä te, raukat, olette saaneet kärsiä", sanoi pastori, yhä vielä liikutettuna.

"Ette te, hyvä pastori, tiedä vielä puoliakaan", vakuutti Aina. "Saitko minulta kirjeen, silloin kuin jalkasi oli kipeänä?" kysyi hän sitten Martilta.

"Sain, mutta etpä tiedä millä tavalla? Lillu oli kirjeesi tuonut Kirstille ja hän toi sen isälle ja äidille. Sen saatuaan laittoivat he Lillun viekoittelemaan minulta kirjeen sinulle ja sen pyytäessään vannoi hän Jumalan nimen kautta vievänsä kirjeen sinulle. Mutta siihen sijaan, että hän olisi lupauksensa mukaan niin tehnyt, antoi hän kirjeen myös isälle ja äidille, joilta minä sain salaa sinun kirjeesi viimein käsiini, ja juuri tuo kirjeesi on minun voinut pystyssä pitää näinä epätoivon, murhetten ja kiusausten hetkinä",

selitti Martti.

"Vääryys, kavaluus, jumalattomuus on vallinnut tässä asiassa!" sanoi pastori ihmetellen ja kauhistellen.

"Voi sitä jumalatonta Lillua! Hän tuli tänne minunkin tyköni ja pyysi, sinun nimessäsi, minun kirjoittamaan sinulle. Hän väitti sinun kuolevankin ikävään, jos en sitä tekisi, ja oli niin säälinvään sinua. Minä en ollut uskaltanut heittää kirjettäni hänelle, mutta hän vannoi niin hirveän moneen ristiin kirjeen tulevan oikeaan paikkaan, niin uskalsin viimein", sanoi Aina.

"Eihän sitä olisi ollut hätäpäivääkään, kun olisi edes saanut kirjoittaakaan toisillensa, mutta sitä ei voinut tehdä, sillä Esko ja Hannu olivat aina vahdissa. Jos jotakin semmoista yritti, veivät he heti sanan vanhemmille, jotka olivat paikalla niskassa, ja silloin ei joutunut mettisiä kuuntelemaan. Jos jolloinkin sai Eskolta, Hannulta ja vanhemmilta sen verran aikaa, että ennätti jonkun rivin viskata, niin semmoiset salavehkeiliät ympärillä sitten, kuin Lillu, Kirsti ja koko Rehkosen joukko!" selitti Martti.

"Aina lisempää saan vaan kuulla! Tuo ei ole ainoastaan jumalatonta, vaan oikeen hirveää ja kauheaa", sanoi pastori kauhistuen.

"Pääsemmekö ensi pyhänä kuulutuksille?" kysyi Martti pastorilta, ikäänkuin hän olisi tahtonut kääntää asiat paremmalle ja iloisemmalle tolalle noista ikävistä muistelmista.

"Miks'ette? Tämän talon vanhukset eivät ole vastaan ja teidät olen molemmat nyt oppinut tuntemaan. Siihen ei tarvita Kirrilän vanhempain suostumista, sillä olettehan jo laillisessa iässä; mutta jos vasten heidän tahtoansa menet naimisiin, niin perinnöttömäksi he kyllä voivat sinun tehdä, sillä laki on siinä asiassa heidän puolellaan", sanoi pastori ikäänkuin uudestaan muistuttaen mihin vaaraan Martti silloin joutuisi.

"Oh! Se ei haittaa yhtään, ei vähääkään. Minä olen tänään saanut perinnön, joka on kaikkia muita perinnöitä kalliimpi", sanoi Martti lujasti.

"Se perintökuitti, josta ennenkin olen puhunut, pitäisi antaa minulle", sanoi pastori.

"Sitä ei ole".

"Mitä se nyt tahtoo sanoa? Onhan perilliset maksettu ja kuitti annettu", sanoi pastori kummeksien.

"Kuitti on minulta varastettu."

"Ja kuka?"

"Isä ja äiti."

"Ja mihin he sitten ovat sen panneet?"

"Omain sanainsa mukaan — polttaneet."

"Hym! Jopa jotakin! En ikänä ole nähnyt väärääkään asiaa noin kavalasti ajettavan, enkä vääryyden noin kauvan menestyvän! Mutta tässöpä sen loppu nyt onkin, sillä tässä ei auta muu kuin totuus. Saattaako Kolkki mennä takaukseen, jos mahdollisesti saattaisi vielä kysymys tulla Martin vaimo vainajan perinnöstä? Luultavasti Markku antaa mielelläänkin toisen kuitin, koska hän on kumminkin jo perinnön saanut", sanoi pastori.

"Kyllä minä menen takaukseen", sanoi Kolkki.

Samassa tuli Lillu huoneeseen. Hän luikuili ja katseli ympäri huonetta ja kun hän havaitsi pastorin, häpesi hän ja mutisi itsekseen puoli-ääneen: "Voi pirun väki, eikö Martti ainakin ole täällä ja pastorikin!" Sitten sanoi hän kovaa "hyvää päivää!"

Ei mitään vastausta.

"Minulla olisi Martille vähän asiaa."

"Mutta minulla ei ole sinun eikä sinun asiaisi kanssa mitään tekemistä", sanoi Martti kylmästi.

"Lillu, Lillu! Palaja pois pahalta, synnilliseltä ja vilpilliseltä tieltäsi, ja tee pikainen parannus, muutoin sinun tulevaisuus osasi tulee olemaan siellä, joka palaa tulesta ja tulikivestä ja jossa on itku ja hammasten kiristys", sanoi pastori nuhtelevaisesti.

"Kaikki sinun juonesi, Lillu, ovat tulleet ilmi; pakene silmistäni, hiiton henki!" sanoi Kolkki tuimasti.

"Piru toki! Eiköhän kostoni käynytään laatuun", mutisi Lillu itseksensä ja lähti pois.

"Melkein hävyttömäksi ihminen menee", sanoi pastori.

"Luultavasti hänellä oli taas joku lähetystoimi tehtävänä, jonka tarkoituksena lienee ollut sotkea minun ja Ainan väliä, mutta kyllä sitä nyt saavat odottaa ikäviin asti", sanoi Martti. "Mutta kuka tuolta tulee", lisäsi hän, kun katsoi akkunasta ulos, "Rehkonen näen mä! Luultavasti hänenkin on akkansa ja tyttänsä ajaneet patukollansa samankaltaiselle asialle kuin Lillullakin oli."

Samassa tuli Rehkonen huoneeseen.

"Kun ma satuin kautta kulkemaan, niin pistäysin talossa käymään", sanoi Rehkonen hämyillen hänkin, huomattuansa pastorin.

"Kotoasko tulet?" kysyi Kolkki.

"Kotoa."

"Mitä asioitset?"

"Ainako ne asiat pitäisi heti sanoa?"

"Olisiko siitä mitään haittaa jos ihminen varttuisi aina asiansa sanomaan heti ja suoraan, ilman syrjä tarkoituksitta?"

"Kolkki on tänään hyvin karkäs ja utelias!"

"Tänä aikana, jolloin hameet on vallan päällä, täytyy olla hyvin varovana; ei ole kaikkiin juuri paljon luottamista."

"Koska noin piikkeilemällä puhut, niin sanon suoraan, ett'ei minulla ole mitään asiaa sinulle enkä tahdo tämän erän perästä koskaan enään teillä käydä, mutta Martille minulla olisi vähän asiaa", puhkesi Rehkonen puhumaan.

"Sanokaa sitten asianne!" sanoi Martti.

"Kahden kesken."

"Ei minulla muille eikä muilla minulle ole nykyään semmoista asiaa, joka ei saisi tulla muidenkin kuuloon. Minä olen niistä kahdenkeskisistä asioista saanut kovan kylläni", sanoi Martti lujasti.

"Taidat olla akkasi laittamana Susson asiamiehenä", sanoi Kolkki pistelevästi.

"Nyt minä kuulen ja huomaan, että Kolkki kuuntelee ja uskoo juoruja! Enpä olisi uskonut aika miestä noin akkamaiseksi! Rehellisyys maan perii", sanoi Rehkonen röyhkeästi.

"Se minusta on oikeen akkamaista, kun mies ottaa akaltaan tavasta selkäänsä oikeen Porvoon mitalla ja sen jälkeen nöyrästi ajelee akkaväen asioita", selitti Kolkki.

"Niin — selkäänsä — hym! mutisi Rehkonen masentuneena tällä kerralla, kun huomasi Kolkilla olevan paremmat tiedot hänen koti-elämästään kuin kenties hänellä itsellensä.

"Mainitsitpa kerskaamalla rehellisyydestäsi; eipä siinä mitään kerskaamista, sillä minä olen sinun havainnut olevan katkerassa sapessa ja kauheassa vääryyden solmussa", sanoi pastori Rehkoselle.

"Kuka? Minäkö? Missä kohden ja missä asiassa? Pastorin pitää näyttää syytöksensä toteen", sanoi Rehkonen kiivastuneena ja melkeenpä hävyttömästi, sillä hän oli saanut röyhkeytensä takaisin, kun ei luullut pastorin tietävän hänen kavalointa vehkeitään.

"Sanoithan minulle, ett'ei Martti tahdo enää Ainaa vaimoksensa, ja Martti sanoo kyynelsilmissä pyytäneensä sinua, ett'et jättäisi asiaa kesken. Vielä päälliseksi valehtelit minulle, ett'ei Martti ole kotona, kun olisin häneltä itseltänsä asiaa tiedustellut, ja kuitenkin oli Martti vaan toisessa huoneessa! Ovatko tuommoiset temput rehellisen miehen työtä? Tuomitse nyt itse", sanoi pastori lujasti.

"Yhy! niin Mart ... tuota minäkö? niin Marttiko? — — niin, niin — onhan täällä Marttikin — en minä — — kyllähän se — mitenkäs se onkaan? — otti ja tuota — — hym", sokerteli Rehkonen sitä ja tätä, kun sai odottamatta kuulla pastorilta totuuden, jonka ei hän luullut hänen korvillensa tulleen. Rehkonen vilkuili ympäri huonetta noita hätä-ääniä päästellessään, ikäänkuin hän olisi etsinyt jotain ainetta uudelle valheellensa, jonka turvissa hän olisi voinut itsensä päästää tuosta pälkkähästä. Mutta kun hän havaitsi Martin, tuon elävän todistuskappaleen pastorin puheen vahvistajana, istuvan rauhallisena, suu vienoissa ilvehymyssä, niin loppui Rehkos-raiskalta kaikki miehuus ja hän oli nyt täydellisesti kumottu mies.

"Koska noin kovin jouduit hämille, niin mahtanet itsekin huomata, ett'et ole juuri rehellisesti elänyt tämän asian kanssa. Muissakin asioissa olen minä sinun huomannut olevan epärehellisen, ja kaikista noista tulee sinun tehdä pikainen parannus", sanoi pastori Rehkoselle sielunhoinnollisesti.

"Jos muut ihmiset olisivat niin hävyttömät, kuin sinä olet, niin vasta sinä kuulisit kummia asioita; nyt vaan sanon: meillä ei ole kenelläkään tällä kerralla sinulle kahdenkeskistä asiaa", sanoi Kolkki Rehkoselle, ikäänkuin viitaten, että hän saisi mennä.

Tuon kuultuaan lähti Rehkonen hyvästittä pois huoneesta. Hän oli niin hajamielisenä, ett'ei hän tietänyt mitä hän puhui ja teki. Hän seisautui porstuaan ja alkoi itsekseen ääneensä puhumaan.

"Voi piru toki, kohta ovat kaikki papillakin tietona! Jos he vielä päälliseksi saavat tietää, että minä neuvoin Kirrin varastamaan Martin perintökuitin ja vaatimaan häneltä epäyskirjan, niin olen minä huutavassa hukassa. — Ei, ei, niitä eivät he saa tietoonsa, sillä Kirri ei sano niitä, ei koskaan. Hän ei kumminkaan suostu ikänä Martin ja Ainan naimiseen ja hänellä on semmoiset minun antamani aseet käsissä, että hän voi estää heidät yhtymästä, vaikka pappi ja Kolkki vielä mitäkin puhuisivat. Ei vaikka taivas ja maa repeäisivät ja aurinko muuttaisi ratansa, niin heidän asiastansa ei tule mitään ja sepä se juuri suojeleekin minun tehokkaammat temppuni ilmi tulemasta. Ha, ha, ha, haa! Olenpa minä kuitenkin aikaan saapa mies, parjatkoon minua kuinka paljon tahtovat — mutta nyt en kehtaa käydä Kirrilässä enkä pappilassa, kun tämä asiani noin huonosti kävi", höpisi Rehkonen itsekseen, eikä huomannut, että porstuassa oli koko hänen puheensa ajan seisonut eräs Kolkin piika, joka kuuli joka sanan ja purskahti viimein nauramaan.

"Hää! Oletko kauvan ollut tässä?" kysyi Rehkonen, huomattuansa piian.

Piika ei kyennyt naurultansa mitään vastaamaan.

Paikalla lähti Rehkonen avopäin pötkimään tiehensä, kun huomasi täälläkin joutuneensa kiinni; hän oli hajamielisytydessään unohuttanut lakkinsa huoneesta lähtiessään.

"Älkää nyt toki lakkianne heittäkö!" huusi piika hänen jälkeensä, mutta Rehkonen ei kuullut sitä, meni vaan aika potakkaa kotiansa kohden ja tuuli pöyryytti hänen pellava-valkoista pitkää harjastukkaansa niinkuin vahvaa kulottunutta vihvilä-heinää. Luonto oli hänelle antanut tukan jaossa tuommoisen valkean tukan ja valkeat kulmakarvat, eikä aika ollut niitä voinut muuttaa vähääkään alkuperäisestä väristään.

"Kummallista!" sanoi Kolkki Rehkosen mentyä. "Niin kauvan kuin kavala ihminen luulee juonensa olevan salassa, on hän röyhkeä ja kerskaa rehellisyydestänsä, mutta kun hän huomaa juonensa olevan tunnetut, joutuu hän peräti hämille, minkä tuokin raukka."

"Niin! Valheella on lyhyet jäljet ja perkele on valheen isä", sanoi pastori.

Samassa astui Markku huoneeseen.

"Hyvää päivää! Kun täältä on kuulunut kummallisia puheita ja huhuja, niin tulin tiedustelemaan miten täällä asiat oikeastaan ovat", sanoi Markku huoneeseen tultuansa.

"Päivää, päivää! Käypäs istumaan, Markku! Sinä tulet juuri kuin kutsuttu. Tosiaankin ovat asiat täällä sekauksissa ja sinä olet tuiki tarpeesen niiden selvittämisessä", sanoi Kolkki Markulle puoli-iloissaan.

"Niinpä minäkin sen luulen, sillä minä olen kuullut millä kannalla asiat ovat", sanoi Markku, nähtävästi hyvillään.

"Martti on kadottanut sinun antamasi kuitin, tytär vainajasi perinnöstä; saattaisitko antaa hänelle uuden kuitin, koska sinä olet tyttäresi ainoa perillinen?" kysyi Kolkki.

"Niin, niin! kadonnuthan se kuitti on, luulen ma. Sitä vartenhan minä juuri tulinkin tänne, että saisimme tuumitella siitä asiasta — no, noh! kyllä, kyllä, mutta minulle pitäisi siitä vähän mak — mak — yhy — yhy! — maksaa", puheli Markku, nähtävästi viimeiseltä hämillään.

"Maksaa; mistä maksaa?" kysyi Kolkki, vähän hämillään.

"Kuitista, ymmärrättekö? Jos ma annan uuden kuitin, niin siitä pitäisi minulle vähän maksaa", selitti Markku toimeensa.

"Mitä Jumalan tähden?! Eikö perintö ole ennen jo kuitiksi maksettu, koska perinnön selvitys on tehty ja kuitti annettu?" sanoi pastori kauhistuneena.

"Vaikkapa vielä niinkin olisi, mutta kuittipa on tullut hukkaan, milläpä voidaan nyt toteen näyttää, että perintö on maksettu", sanoi Markku lujassa uskossa, että hän on ihan oikealla ja laillisella kannalla.

"Herra Jumala kuinka yksinkertainen!" sanoi pastori puoli-ääneen, sitten sanoi hän Markulle: "Eihän ihmisen tule toisen hätää käyttää oman voiton pyynniksi. Muuten sinä, Markku, olet hyvin vähän ajatteleva, kun luulet, ett'ei perinnön maksua voida toteen näyttää, vaikka itse juuri nyt tunnustit, perinnön saaneesi ja vierasmiehet vielä elävät, jotka ovat kadonneen kuitin allekirjoittaneet! Mitä sinä oikeen meinaat?"

"Jos kohtakin niin lienee, vaan en minä anna kuittia ilman maksutta, kun minä olen näin pitkän matkan kulkenut tämän asian vuoksi", sanoi Markku yhtä lujasti kuin yksinkertaisestikin.

"Paljonko sinä tahdot, jos annat toisen kuitin?" kysyi Kolkki.

"No en minä nyt kovin paljoa tahdo. Pannaan neuvottelemalla, tuumittelemalla ja sovittelemalla: parempi laiha sovinto kuin lihava riita, eikö niin, Kolkki? Mitäpä se meitä hyödyttäisi jos riitaan rupeaisimme, herrain kukkarot siitä vaan hyötyisivät, eikö niin Kolkki? Te olette ymmärtävä mies, kyllä te oivallatte asian tärkeyden, no — oh — jos Martti vielä maksaa minulle kuusikymmentä markkaa, niin minä tyydyn ja annan uuden kuitin — onko paljon, häh? se ei ole paljon. — Vaikka Kirri on minua kovasti kieltänyt antamasta toista kuittia, mutta minä annan vaan — onko väärin, pastori, häh?" lorueli Markku, puoli-hulluna ilosta, kun huomasi apajalle heitetyn nuottansa kenties jotain käsittävän.

"Ei minulla ole rahaa eikä muutakaan tavaraa", sanoi Martti alakuloisesti.

"Sen minä kyllä tiedän, kun ma olen kuullut, että isäsi on sinun ajanut pois kotoasi, mutta kyllähän Kolkki sinulle sen verran lainaksi antaa, eikö niin Kolkki? Yhy —" keinotteli Markku.

"Sinäpä, Markku, olet vasta oikeen kummallinen ihminen! Puhutpa riidastakin, niinkuin oikealla puolella oleva ainakin, vaikka olet selvästi väärässä. Luuletko että laki kaikkien väärrien kannetten jälkeen tuomitsee? Älä usko, sillä laki on oikeus, se tahtoo sanoa laki tekee oikeen. Sinä luulet tekeväsi hyvinkin suuren hyvän työn, jos annat kuitin jo ennen maksetusta perinnöstä, ja kehtaat vielä eri maksoa siitä vaatia! Ajattele, Markku, perään: asiasi ei ole puhtaan ja hyvän omantunnon kanssa yhteen sopiva", puheli pastori Markulle, nuhdellen häntä.

"Jos kohtakin niin lienee, mutta minä en anna kuittia maksutta", väitti vaan Markku peruksettomasti, huolimatta siitä jos kuinkakin ankaroita vastalauseita olisi tehty hänen ahneuden syntiänsä vastaan.

"En minä rupea hänen kanssaan ottelemaan. Minä maksan Martin puolesta hänelle vaatimansa summan, kuusikymmentä markkaa, koska ne näkyvät hänelle niin hyvää tekevän. — Kirjoittakaa pastori kuitti!" sanoi Kolkki.

"Tehkää, tehkää niin, hyvä isäntä! kyllä minä teille sen maailmassa maksan, jos ma jaksan", sanoi Martti innostuneena kun kuuli asian onnistuvan.

Pastori kirjoitti kuitin, Markku pani puumerkkinsä alle ja Kolkki luki rahat pöydälle.

"Kas niin! Nyhän asia käypi laatuun, käypipä niinkin — tiesinhän minä sen — no miks'ei kelpo miesten välillä — eikös ookin Kolkki? — annoinpa minä vaan kuitin, vaikka kirriläiset kielsivät — annoinpa niinkin", höpisi Markku, tukehtumaisillaan ilosta, kun hän tukkei saatuja rahojaan kukkaroonsa. Hän höröstyivät tuosta ylimääräisestä saaliistansa niin, ett'ei joutanut hyvästiäkään sanomaan eikä kukkaroaan lakkariinsa panemaan, vaan niine hyvineen töytäsi hän huoneesta ulos; tiellä mennessäänkin piteli ja käänteli hän kädessään tuota tänään niin helposti paisunutta kukkaroaan!

"Kummallisia ihmisluonteita löytyy tässä syntisessä maailmassa! Ei ole yhtään, joka hyvää tekee, ei yhtäkään. Silloin kun luullaan olevansa vähänkin hyvän puolella, koetaan nilkoa ja nylkeä lähimmäistään, minkä vaan voidaan, ja vielä noin häpeemättömästi ja typerästi", ehätti pastori ketterästi tekemään johtopäätöksensä Markun mentyä.

"Niinhän se on tässä maailmassa, herra pastori! Totuus on nykyään harvinainen ilmiö maan päällä. Pimeys, tyhmyys ja häpeemättömyys ovat vallan päällä ja he ovat keskenänsä hyviä ystävyksiä, jonka vuoksi ne tavataankin aina käsikädessä", sanoi Kolkki.

Sen jälkeen lähti pastori pois ja Martti jäi Kolkkilaan olemaan niinkuin talon mies.

KUODES LUKU.

Vaikka Kirrilän vanhukset luulivat tehneensä jalon ja tuntonsa rauhoittavan työn, silloin kun he Martin ajoivat pois kotoa, niin ei tuo tunnon rauha, jonka he luulivat saavuttaneensa, kumminkaan kauvan pysynyt heidän tykönänsä, eikä tuo pois-ajamisen jalous voinut täyttää sitä tyhjää paikkaa, jonka tuo lyhyt ja pian pakeneva tunnon rauha oli jälkeensä jättänyt. Poikansa olivat he ajaneet pois, hän oli lähtenyt nöyränä, mutta murheellisena nöyränä. Kyynelsilmissä oli hän tylyt vanhempansa hyvästi jätellyt, eikä yhtään kiukun eikä koston sanaa oltu hänen suustaan kuultu. Aikaa oli kulunut Martin lähdöstä, eivätkä he olleet vielä minkäänlaista tietoa hänestä saaneet. Vieläpä heillä oli pelko, jos Martti ainakin pääsisi kuulutuksille Ainan kanssa, kun hän saa vapaasti toimia päinensä, heidän peräänkatsannottaan. Heidän mielissään rupesi nyt kummitelemaan olevia ja olemattomia vaaroja ja vahingoita Martille ja itselleen, ja melkeenpä he jo katuivat kun he ajoivat Martin pois. Oliko kumma jos heidän mielensä oli synkkä ja apea, asiain noin ollessa.

Eräänä päivänä istuivat Kirrilän vanhukset salissansa, vaipuneina noihin surullisiin ajatuksiinsa. Kaukaan aikaan ei kumpikaan heistä puhunut mitään, sillä kummallakin oli omat synkät ajatuksensa. Vihdoin katkasi Kirri äänettömyyden, sanoen:

"Kumma kun ei kaukaan aikaan ole kuulunut mitään Martista, eikä Kolkkilastakaan! Mikä lienee Rehkosella ja Lillulla, kun kumpikaan heistä ei ole kolmeen viikkoon käynyt meillä, vaikka minä heidät laitoin samana iltana, kun Martti lähti, tapaamaan häntä Kolkkilasta, johon luulin hänen menneen, taivuttamaan häntä vielä tyytymään meidän tuumiimme ja edelliseen tarjoukseen Sussolta, joka kävi heti Martin lähdettyä vielä asiasta kanssani tuumittelemassa. Lienevätkö Marttia Kolkkilassa tavanneetkaan, koska eivät ole täällä käyneet? Oikeen minua alkaa peljättää."

"Voi minun poikaani Marttia, mihin onnettomuuteen hänen piti joutua!" valitteli Katru.

"Etkö ole keneltäkään saanut kuulla, josko Martti ja Aina olisivat kuulutetut näinä viime pyhinä?" kysyi Kirri Katrulta.

"En. Olen aina itse aikonut mennä kirkolle kuulustelemaan asiaa, vaan aina on ollut niin pahat ilmat, ett'en ole saattanut lähteä, eikä ole tullut asiamiestäkään lähetetyksi, mutta minä pahoin pelkään, että he ovat jo kuulutetut", sanoi Katru.

"Joutava pelko. Vaikka kuka tulisi ja sanoisi niin tapahtuneen, en sittenkään uskoisi, sillä perintökuitin on tuli nuolaissut ja epäyskirja on pastorilla; siis pelvossasi ei ole mitään mahdollisuuttakaan", sanoi Kirri lujana uskossaan, yhä vaan luottaen epäyskirjaansa ja perintökuitin hävittämiseensä.

"En tiedä mitenkähän lienee, mutta semmoinen salainen aavistus minulla kumminkin on. Ei maar Kolkki, isoviisas, ole osannut niin toimittaa, ett'eivät epäyskirjasi ja perintökuittisi juuri paljon merkitse", sanoi Katru yhä vielä epäillen.

"Tuntuupa siltä kuin puhuisit oikeen, sillä Kolkki on ymmärtäväinen mies; koko kylän on vaikeimmissa asioissa turvaaminen häneen", sanoi Kirri myöntävästi.

"Sinnehän sen oli taas meneminen; semmoista en minä tarkoittanut", sanoi Katru ja lisäsi sitten: "Voi kun ei saa edes minkäänlaista tietoakaan Martista."

"Tämä on nyt oikea tuskan ja odotuksen aika! Oikeen henkeä ahdistaa ja hiki päältä juoksee tässä tuskassa. Poika mennyt eikä vähääkään tietoa, mihin hän on joutunut, palaako hän enään koskaan takaisin ja tyytyykö tuumiimme — voi, voi! Minusta tuntuu niinkuin joku hirmuinen paukaus olisi tulossa", sanoi Kirri huolehtien.

"Ja se paukaus on semmoinen, että tulta säkenöitsee ja kuolleet heräävät haudoistansa", sanoi Katru hajamielisesti ja vuorostansa epäillen.

"Jopa sinä nyt houraillet! Eihän tuo toki viimeisen päivän paukaus liene", sanoi Kirri kauhistuen.

"Enpä oikeen tiedä miten se on, mutta paha minun on olla. Päätäni pyörtää ja ajatukseni eivät pysy vähääkään koossa — voi, voi! mitä tässä tulee", sanoi Katru todellakin arveluttavasti.

"Voi hyvä Jumala mihin minä nyt joudun, hänkin tuli tuommoiseksi", sanoi Kirri tuskallisesti ja katsoi vaimoansa silmiin.

Samassa astui naapurin Maija huoneeseen. Hänen tulonsa taloon oli onnellinen sattuma, sillä Katru tuli hänen nähtyään heti järjelleen. Vanhat muistot, vanhat vihat ja vanhat murheet virkosivat jälleen elävinä hänen eteensä ja hän oli entinen Katru taas muutamassa silmänräpäyksessä.

"Täälläpä naapurit kahden istuvat ja molemmat niin surullisen näköisenä", sanoi Maija tultuansa.

"Eikö ole syytä suruun, hyvä naapurin emäntä? Poika on mennyt", sanoi Kirri melkein itkien.

"Itsepä hänen ajoitte pois, miksi omaa tekoanne murehditte?" sanoi Maija, ikäänkuin pilkaten heidän omatekemäänsä surua.

"Se täytyi tehdä. Hän oli niin itsepintainen ja uppiniskainen, ett'ei häntä saanut mitenkään erilleen tuosta kelvottomasta Kolkin tyttärestä", selitti Kirri tuota vanhaa virttänsä.

"Miks'ette antaneet Martin naida oman mielensä mukaan? Hänenhän se asiansa on", sanoi Maija.

"Ei koskaan; se ei saa tapahtua koskaan — jumal'avita ei koskaan, sanon minä", sanoi Katru tuimasti.

"Sitä emme ole saattaneet, emmekä vastakaan saata tehdä millään ehdolla, semminkin kun hänellä on ehdolla niin kelpo ihminen kuin Susso on", sanoi Kirri tynnemästi.

"Oikeen minun käypi säälikseni kun teidänkin ymmärryksenne on noin pimitetty. Mikä on Susso Ainaa vastaan eli hänen rinnallansa? Semmoinen heittiö, joka on kiilana joka naimamiehen ja joka naimiskaupan välillä. Hänen asiamiehensä ovat sitten semmoiset hiittolaiset kuin Lillu ja Rehkosen joukko! Semmoisien hengenheimolaisien joukossa ei synny mitään hyvää, ja kuitenkin ovat he saaneet teihin molempiin vaikuttaa, sillä noiden asiamiestensä avulla on Susso saanut ensin emännän ja sitte isännän mielen pimitetyksi ja so'aistuksi. Tuolla neuvolla on hän teidät ja monta muuta ihmistä saanut sanomattomaan kiusaukseen ja vaivaan. Te luulette Sussolla olevan kauheatkin rikkauudet ja niiden te olette antaneet sielunsa sovaista. Mutta totuudessa ei noita rikkauksia ole muualla kuin hänen asiamiehensä ilkeöissä mielikuvituksissa ja hänen omassa valheellisessa suussa. Hän huutaa ja uskottaa ihmisiä saavansa mahdottomat summat nisuilla, mutta asia ei niin ole; sillä kun ei hän ole ollut missään pakarin opissa, vaan on itsestensä ruvennut nisuja leipoa litustelemaan, niin hänen työnsä tulee huonoa. Noilla kehnoilla teoksillaan on hän harvoilta ostajiltaan kiskonut kaksin-, kolmin-kertaiset hinnat. Siitä onnestansa yltyi hän niin, että litusteli kaksi kuorma-kirstullista noita tavarantoottavia teoksiaan, vuokrasi kaksi hevosta ja lähti markkinoille isoja voittoja ja rikkauksia kokoamaan. Mutta tietääpä sen miten siellä kävi, kun hän joutui kehnon tavaransa kanssa oikeain pakarien rinnalle, Silloin näkyi, että Susson tavarat olivat sekä kalliita että huonoja ja niitä ei ostanut kukaan. Siitä seurasi se, että Susso sai vedättää nisunsa kotiaan, jossa ne nyt vanhenevat kynsiin, eikä hän saa niitä kaupaksi vähällä eikä paljolla. Niiden isojen voittojen siaan saa hän nyt kauppamiehiltä rätingin päälle. Siis noiden huhuttujen rikkauksien siaan on Sussolla velkaa niin paljon, että kylläksi kohta on verho silmiensä päällä", selitti Maija.

"Rupeaapa ymmärrykseni vähitellen selvenemään. Eikö Susso ollut Kolkin pojankin naimisen välissä kiistaamassa?" sanoi Kirri miettävästi.

"Aivan niin, isäntä! Vielä viimeisen kuulutuksen ja vihkimisen välilläkin häätäsi hän itse ja hänen asiamiehensä sen asian välissä ja silloinkos keuhuttiin tuota ainaista kaupan kalua itseänsä sekä hänen olemattomia suuria rikkauksiansa. Tuota he tekivät lakkaamatta aina siihen asti kun häät pidettiin, vaikk'ei Kolkin poika, eikä muu väkikään antaneet tuommoiseen käytökseen minkäänlaista aihetta, sillä he katsoivat kaikin hänen ylönsä. Niin hän menetteli senkin asian kanssa ja monessa muussa kylässä tapahtuneessa naimisessa on hän elänyt samalla lailla, ja tuon kylän-heittiön te tahtoisitte miniäkseenne ja pakotatte poikanne yhtymään tuohon inhottavaan otukseen! Hyi! oikeen minuakin inhottaa!" puhui Maija innokkaasti.

"Jopa te, naapurin emäntä, liiaksi pieksätte kieltänne! Kauvan olen minä huomannut teidän olevan kolkkiilaisten asiamiehen", sanoi Katru närkästyneenä.

"No mutta jotakin teidänkin päähänne lykkää! Pahaksi onneksi mielipiteillenne, en kuulu ollenkaan niiden ihmisten joukkoon, jotka asiamiehen ammattia harjoittavat naimis-asioissa. Totuuden kieltä minä puhun kaikissa tiloissa, katsomatta kenenkään mieltä, onko se musta tai valkea", sanoi Maija ja lähti pois.

"Nakkasi piru taas tuon Maijan tänne! Ja sinä taas tuommoinen löperö", sanoi Katru Maijan mentyä.

"Maija, naapurin emäntä, on rehellisimpiä ihmisiä mitä tunnen, niinkuin ennenkin olen sanonut, ja nyt sen ymmärrän aina selvemmin. — Rupeampa kohta toivomaan, että Martti ja Aina olisivat kuulutetut!" sanoi Kirri.

"Senhän minä taas tiesinkin, että semmoiset seuraukset ne ovat Maijan käynnistä! Mutta jos niin olisi, mitä mielisit siinä tapauksessa tehdä?" sanoi Katru.

"Mielisinpä heidät ottaa kotiin."

"Molemmat?"

"Kuinkas muutoin! Eihän heitä sitten kävisi eroittaminen, sillä se kuuluu: miehen pitää luopuman isästänsä ja äidistänsä ja vaimoonsa sidottu oleman", selitti Kirri.

"Niin mutta eihän Martti silloin tulisi luopumaan isästänsä ja äidistänsä, jos hänen kotia ottaisit. Jos he ovat kuulutetut, niin älä ajattelekaan heitä tänne vetää, vaan olkoot missä tahansa, sillä se sotii suoraan Jumalan sanaakin vastaan", selitti Katrukin vuorostaan.

"Minusta tuntuu siltä kuin sinä et ymmärtäisi ollenkaan Jumalan sanaa, koskapa sen paikan noin nurin selittää sukaisit", sanoi Kirri.

"No, sinä nyt olet oikea pöllö! Etkö sinä ymmärrä selviä sanojakaan? Nythän Martti on luopunut isästänsä ja äidistänsä, kun hän on pois ajettu kodista. Ja jos hän ainakin tuon Kolkin tyttären saanee, kaikkien keinojesi läpitse, niin silloinhan hän on vaimoonsa sidottu; luulisipa noin selvän asian ymmärtävän", selitti Katru toimestaan.

"En minä noin vasenkätistä selitystä ymmärrä, enkä semmoista tahdo koskaan ymmärtää. Älä nyt rupea raamatuita selittämään, koska ei ymmärryksesi näy jaksavan vähemmin painaviakaan asioita käsittää — mutta minä luulenkin, että he ovat jo kuulutetut", sanoi Kirri.

"Kutka?"

"Enkö minä jo sanonut, ett'et sinä nykyään ymmärrä paljon mitään! No hei Martti ja Aina", selitti Kirri.

"Vastoin kaikkia juoniasi ja viisauttasi?!"

"Ovatko ne yksin minun juoniani? Olethan itsekin tehnyt sen asian estämiseksi mitä suinkin olet voinut", huomautti Kirri.

"Niin, mutta miehen sanotaan olevan lahjoitetun suuremmalla viisaudella kuin vaimon", sanoi Katru yhä selitellen vielä raamattua.

"Miehen viisauden pitäisi olla vaimon viisautta suuremman hyvään eikä pahaan. Nyt kun alat peljätä, että kaikki juonet ja kavaluudet ovat turhaan rauvenneet, soisit sinä minun viisauteni pahaan olevan suuremman sinun viisauttasi; muuten en ole kuin pöllö", intteli Kirri puoltansa oikeaksi.

"Pöllöpä kyllä, kun et kykene yhtä parikunnan kuulutusta estämään!"

"Entäs itse?"

"Sinähän tuota iloitsit ja kerskasit Rehkoselta saaneesi semmoisia neuvoja, jotka vissiin auttaisivat".

"Entä sinä itse Rehkosen Pirkolta kainalotilkun kääntämisen keinolla?"

"Suostuithan tuohon itsekin, sentähden ei asia ole paremmin minun kuin sinunkaan."

"Älkäämme niistä asioista kiistelkö ja ruvetko keskenämme riitelemään, sillä totisesti olemme samassa kadotuksessa; työläs on meidän potkia tutkainta vastaan", sanoi Kirri viimein sovittavaisesti.

"Voi kuin minä pelkään! Todellakin hiki päältäni juoksee — voi minun poikaani Marttia!" sanoi Katru unhottaen riitansa miehen kanssa ja alkaen vaipua taas entiseen surumielisyyteensä.

"Ne ovat parempia tunteita; anna niiden päästä valtaan, niin sydäntäsi helpoittaa! Minun on tuntoni jo paljon helpompi, kun olen ruvennut paremmasti ajattelemaan", sanoi Kirri kehoittavaisesti.

"Ainahan olen lapsiani rakastanut", sanoi Katru äidillisesti.

"Sitä ei saata kukaan sanoa, ett'et sinä ole ollut äiti lapsillesi ja isällinen sydän rupeaa minussakin aina enemmän vaikuttamaan; anna sinäkin äidillisen sydämesi tässäkin vapaasti hehkua, niin asiamme kääntyvät pian hyväksi", sanoi Kirri kesytellen vaimoansa.

"Mitä sinä sitten oikein tarkoitat?" kysyi Katru jo vähän lauhtuneena.

"Tarkoitampa sitä, että otamme Martin takaisin kotia ja vielä Ainan kaupan päälle ja että laitamme heidät naimisiin, jos eivät he ole jo ennen siihen menneet", sanoi Kirri rohkeasti.

"Tuommoisen ihmisen kanssa?!"

"Ihmisessä ei moitetta liene, sillä kaikki kunnialliset ihmiset kiittävät Ainaa. Hänellä on ollut monta

kunniallista kosiaa tarjolla, mutta hän ei huoli vaan kenestäkään muusta kuin Martista, eikä Martti kenestään muusta kuin hänestä; miksi me rupeaisimme heitä eroittamaan? Minä rupean jo ymmärtämään, että me olemme petetyt, surkeasti petetyt", puheli Kirri edelleen.

"Keneltä petetyt?"

"Sussolta, Lillulta ja Rehkosen joukolta."

"Mutta ketä ovat ne kunnialliset ihmiset, joista mainitsit?"

"Kaikki muut ihmiset, paitsi Susson ja meidän asiamiehemme", viittaili Kirri.

"Ainoat, jotka ovat tahtoneet ja kokeneet säilyttää onneamme, rikkauttamme ja kunniamme", sanoi Katru katkerasti.

"Ainoat, jotka ovat tahranneet meidän kunniamme ja saattaneet meidät pilkan ja naurun esineiksi kaikkien oikeain ihmisten silmissä ja jotka ovat tehneet meidän ja monen muun elämän näin katkeraksi ja tuskalliseksi. Jos ei heitä, hiton henkiä, olisi ollut, olisi tämänkin asian kanssa paljon paremmasti kuin nyt on, sillä luulenpa, että ilman heitä ja sinutta olisi ymmärrykseni paljoo pikemmin selvennyt, käsittämään totuuden, naapurin Maijan viimeinen puhe sen viimein toki teki", puheli Kirri oikeen tosi heränneenä.

"Tuommoinen miehuus, johon olen niin ehdottomasti luottanut!" sanoi Katru yhä karrutellen.

"Luulenpa että nykyiset ajatukseni ovat ainoa oikea miehuus tässä asiassa; edelliset toimeni ovat olleet juoru-ämmän toimia", sanoi Kirri perään-antamatta.

"Voi hyvä Jumala! Mihin minä nyt joudun; sinäkin tuommoinen!" sanoi Katru kovin murtuneena.

"Ajattele sinäkin vähän enemmän! Sinä olet Martin, niinkuin muidenkin lastemme äiti; sinä olet häntä kantanut sydämesi alla. Sinä tunnet surua, tuskaa ja pakotusta sydämessäsi Martin tähden ja luulet, että se on muiden pahansuopain ihmisten panema kiusaus, joka kuitenkin on luonnollinen äidin rakkaus lastansa kohtaan. Käännä se tunne oikeen päin ja anna sen päästä voitolle ja huomaa, että itse olet syyppää murheesesi", lohdutteli Kirri murheellista vaimoansa olkeen saarnamiehen tavalla.

"Mitä sitten tahdot, jos niin kävisi sydämeni kanssa?" kysyi Katru.

"Tahdon että kuuntelisit minua ja antaisit minun vapaasti hallita tässä asiassa!" pyyteli Kirri.

"Minkä sitten tekisit?"

"Aijon ensin kutsua Kolkin tänne ja sitten käydä sovintoon hänen kanssaan. Sen toimeen saatuumme kutsumme Martin ja Ainan kotia ja pidämme aina niinkuin omat rakkaat lapsemme heidät molemmat kotona", selitti Kirri.

"Ja annat sen kuusikymmentä markkaakin mennä hukkaan, jonka maksoit Markulle, ett'ei hän antaisi toista kuuttia; eipä nyt ole raha mistään arvosta — kuinka monta lyijykynää sillä rahalla olisi voinut ostaa?" muistutti Katru pisteliäästi.

"En huoli siitä rahasta, enkä muusta mistään mitään, kun vaan saan poikani takaisin, Kolkin sovitetuksi, pilkan ja naurun pois päältäni ja omalletunnolleni rauhan. Ensikerran eläessäni tunnen, ett'ei raha polta mieltäni, ja luulenpa, että tuo on jotakin, joka on parempaan päin. Olkoon tuo hulluuteen tuhlattu raha oman tyhmyytemme ja hulluutemme ainaisena panttina ja sinettinä", sanoi Kirri vapaasti.

Katrulla ei ollut mitään karruttamista siihen.

"Tottapa me käskemme Kolkin tänne?" sanoi Kirri, tovin vaiti-olon perästä.

"Kolkin? Suurimman vihamiehemme!" tokasi Katru.

"Kolkki ei ole koskaan ollut vihamiehemme; päinvastoin on hän osoittanut suopeaa jalomielisyyttä meitä, niinkuin kaikkiakin ihmisiä kohtaan. Mutta me olemme itse tyhmällä käytöksellämme saattaneet itsemme häpeään ja Kolkin yrmeäksi kohtaamme. Parasta on, että heti kutsumme hänen tänne", sanoi Kirri toimikkaasti.

Sitten kutsui hän poikansa, Eskon, huoneesen ja sanoi hänelle: "Pane heti hevonen aisoihin ja aja

Kolkkilaan. Sano Kolkille terveisiä minulta ja pyydä häntä minun nimessäni, että hän olisi siivo ja tulisi heti sinun mukana minun puheilleni! Hän ehkä myös tietää missä Martti nykyään majoittuu", lujenteli vaan Kirri.

"Kyllähän Kolkki hyvinkin lähtee Eskon kutsumalle! Viimeskin kun hän kävi Kolkkilassa, oli Kolkki ottanut Eskon niskasta kiinni ja paiskannut hänen ulos huoneesta; Kolkki on itse ylpeys", vastusteli Katru.

"Mitä emo edellä, sitä penikat perässä, sanoo sananlasku ja niinpä on taitanut käydä tässäkin. Luultavasti on Esko siellä käydessään osannut tehdä sitä samaa, mitä on meidän nähnyt täällä kotona tekevän, ja puhua sitä, jota on kuullut meidän puhuvan, ja silti en saatt..."

Samassa tuokiossa töytäsi Pirko huoneeseen, niinkuin suuri tuulispää, jonkatähden Kirrin puhe jäi kesken.

"Voi s— a! Oletteko pirumpaa koskaan kuulleet? Kolkki on ottanut Martin kotiansa — voi pirua — toisen lapsen!" säyhysi ja huusi Pirko läkähtymäisillään.

"Mene!" sanoi Kirri Eskolle tiukasti, osottaen samalla lauseella olevansa yhtäkaikkinen koko tuolle Pirkon uutiselle, joka hänen mielestään oli niin isosta arvosta.

"Älä häntä nyt niin kiireesti hätyytä lähtemään, ennenkun saamme kuulla mitä Pirkolla olisi vielä sanottavaa", sanoi Katru.

Samassa syöksähti Lillu huoneeseen; hänenkin ulkomuotonsa osotti hänellä olevan tiedossa jotain hyvin merkillistä.

"Voi herra-jee, isäntä ja emäntä kulta! Oletteko kuulleet ett...?"

"Että Kolkki on ottanut Martin tykönsä", keskeytti hänen Kirri.

"Niin, ja että Martti ja Aina ovat kuulutetut?" lisäsi Lillu syvään hengittäen ja odottaen suoranaista ja ankaraa vaikutusta uutisilleen.

Niitä ei puuttunutkaan, sillä heti tuon kuultuansa tarttui Katru päähänsä ja rintaansa ja huudahti: "Voi Jumalani!"

"Kuolema, kauhistus! Se ei ole tosi; tunnusta paikalla että valehtelit!" sanoi Pirko kauhistuen.

"Kerranko he ovat kuulutetut?" kysyi Kirri kylmästi, sillä Lillun ja Pirkon uutiset eivät olleet häntä vähääkään liikuttaneet.

"Joka-ainokainen kolme kertaa ja se sanoma ei olekaan valhe, sen vannon rehellisyyteni kautta", sanoi Lillu, ikäänkuin paheksuen, kun hänen rehellisyyttänsä epäiltiin.

"Voi Jesus!" kiljasi Katru toistamiseen ja valkeni valkeaksi kuin palttina.

"Rauhoitu Katru!" sanoi Kirri vaimollensa; sitten sanoi hän Eskolle: "Minä olen jo monta kertaa sanonut sinulle: Mene ja siinä sinä yhä vielä kuhnailet! Ymmärrätkö?"

Paikalla lähti Esko sinne, johon hän oli määrätty.

"Soisimme teidän menevän pois, sillä tarvitsemme olla kahdenkesken", sanoi Kirri sitten kylmästi Lillulle ja Pirkolle, jotka heti tuon epäsuosiollisen lauseen kuultuansa poistuivat ja loivat hätäisiä ja kysyviä silmäyksiä toisilleen.

"Kuinka minä voin kestää kun Kolkki tulee?" lausui Katru Lillun ja Pirkon pois mentyä.

"Jos olet häntä kohtaan pahassa paatuneessa ja valheellisessa mielessä, niin on sinun vaikea totuuden edessä kestää, mutta jos sinä sovinnon kättä tarjoat, niin kaikki käypi hyvin", sanoi Kirri.

"Kolkille?! Sitä en tee vihamiehelleni", sanoi Katru tuimasti.

"Kolkki on kohta täällä; koeta nyt käyttää itsesi niinkuin järjelliset ihmiset!" sanoi Kirri.

Samassa tuokiossa astuikin Kolkki huoneeseen.

"Olette kutsuneet minun tänne", sanoi Kolkki puoli-yrmeästi.

"Niin olemme tehneet; sovinnon kättä minä tarjoan. Voi Kolkki kulta! Mitenkä me saisimme nuot

pahat välimme sovitetuksi?" sanoi Kirri puoli-pelvossaan.

"Eihän ihmisellä ole mitään jalompaa tehtävää tässä maailmassa, kuin sovinto riitaveljen kanssa", sanoi Kolkki ja hänen kasvonsa kirkastuivat tuommoisia Kirrin suusta kuullessaan, sillä senkaltaista ei hän ollut odottanut.

"Martti on teillä?" kysyi Kirri.

"Martti on meillä", oli vastaus.

"Niinkuin oma lapsenne?"

"Niinkuin oma lapseni, paljojen lasteni seassa. Minun täytyi Martti ottaa kotiani, jos mieli oli saada heidät pelastetuiksi siitä perikadosta, johon he muutoin olisivat välttämättömästi joutuneet", sanoi Kolkki suorasti.

"Jalosti tehty. Kolkki kulta, jalosti. Nyt minä alan ymmärtää, että ilman teittä ei olisi enään Marttia ja tuskinpa Ainaakaan. Voi minua onnetointa mihin vaaraan olin syöstä omani ja teidän lapsenne! Minä olen syyttä ajanut pois oman lapseni, joka ei vielä kertaakaan ole tehnyt vastenmielisesti kohtaani, paitsi molemmissa naimisissaan, joissa kumminkin hän oli oikeassa ja minä väärässä, vaikka minä hänen ajoin armotta tyhjään avaraan maailmaan. — Minä olen julmasti loukannut teidän tyttärenne ja teidän kunniaanne, saatatteko kaikki nuot antaa minulle anteeksi?" puheli Kirri katuvaisesti ja sovinnollisesti.

"Kun teissä kerran on rehellinen katumus saanut vallan, niin minä voin sydämeistäni anteeksi antaa ja kaikki unhottaa", sanoi Kolkki.

"Yksi asia vielä: kun teillä on ehdotoin etuoikeus niin Marttiin kuin Ainaankin, suvaitsetteko minun molemmat ottaa tyköni? Minä tahtoisin molemmat pitää lapsinani ja palkita heille mitä rikkonut olen", ehdotteli Kirri.

"Kun teissä on paremmat tunteet saaneet vallan, niin minä myönnän, muutoin olisi se mahdollinen. Yhden ehdon kumminkin toki teiltä vaadin, ennenkun lopullisen suostumukseni pyyntöönne annan. Vaadin teiltä lujan lupauksen, että lapseni talossanne ihmisen arvoisena kaikin puolin edespäin pidätte. Isoja perinnoita ei hänellä nykyään ole, mutta hänellä on puhdas sielu, joka useinkin on suuremmasta arvosta elämän myrskyissä, kuin kullat ja hopeat. — Tuon pyyntöni jos lupaatte vilpittömästi täyttää, niin myöntymykseni on luja ja valmis", puheli Kolkki jäykästi.

"Niin paljon kuin minussa voimaa on, tahdon korjata rikostani ja kohdella häntä lempeydellä ja ystävyydellä. Eiköhän ole parasta, että heti laitan Eskon hevosella heitä noutamaan? Vai kuinka Kolkki?" myönsi ja kyseli Kirri.

"Tehkää niin!"

"Tuossa on, Kolkki, käteni! Sydämeni on sulannut ja tunnon rauha on palannut pimitettyyn sieluuni ja se tuntuu niin suloiselta kuin nousevan lempeän keväisen aamu-aurion kirkkaat ja lämmittävät säteet. Tuskaa, vaivaa ja surua olen onnetoin suotta paljon kärsinyt oman tuhmuuteni tähden, mutta nyt se on toki ohitse mennyt", puheli Kirri edelleen.

"Tuossa on myös sovinnon käsi ja siinä samassa sovinnon sydän", sanoi Kolkki, ja he puristivat toisiansa kädestä, vahvistukseksi sovinnolleen.

"Mene heti panemaan hevonen aisoihin, aja Kolkkilaan ja pyydä, että Martti ja Aina olisivat hyvät ja tulisivat sinun mukanasia täällä käymään", sanoi Kirri Eskolle.

Esko lähti.

"Rupeaapa minunkin sydämeni sulaamaan", mutisi Katru puoliääneen.

"Mitäs emäntä mieltä tästä asiasta? Olettehan mykempi Bileamin asia!" sanoi Kolkki Katrulle ja käveli häntä kohden.

"Mitäpä siihen meikäläiset sanovat, kun niin viisaat asioista päättävät", sanoi Katru pistelevästi, vaikka hänkin oli jo saanut paremmat ajatukset, vaan hänen oli vaikea niin pian tunnustaa mielipiteitensä vääräksi.

"Älkää olko, emäntä, noin pisteliäs tänä suurena sovinnon päivänä! Onhan teillä yhtä iso osa asiassa kuin meilläkin", sanoi Kolkki.

"Pois komppeilemiset ja pistopuheet! pois viha ja vaino!" sanoi Kirri

Katrulle.

"Samoin minäkin tunnen tarpeelliseksi, kun ma vaan kehtaisin sen tehdä", sanoi Katru ikäänkuin peläten, että sovelias tilaisuus ja aika ehkä luiskahtaa pois hänen käsistensä, jos ei hän nyt jotain toimi nykyisten tunteittensa eduksi.

"Ei mitään hyvää ja jaloa pidä hävetä", sanoi Kolkki.

"Sovintoa minäkin halajan; tässä on käteni", sanoi Katru, tarjoten kättänsä Kolkille.

"Kas niin, emäntä!" sanoi Kolkki ja tarttui emännän tarjottuun käteen.

"Sydäntäni helpoittaa", sanoi Katru.

"Tiesinhän minä sen, sanoinhan minä sen. Ei mikään ole autuaallisempaa eikä lämpöisempää, kuin sovinto riitaveljein välillä. — Mutta enhän ole ollenkaan muistanut Kolkilta vakuudeksi kysyä, joko Martti ja Aina ovat kuulutetut?" sanoi Kirri.

"Jo kolmastikin", oli vastaus.

"Sen parempi. Tässä tulee meille lysti ja muutamille pitkä nokka", sanoi Kirri ja hän näytti nykyään hyvin mieltäväisen näköiseltä.

"Mikä on tarkoituksesi?" kysyi Katru.

"Tarkoitukseni on tämä: kun Martti ja Aina ovat jo kolme kertaa kuulutetut ja kun he tulevat tänne, niin kutsutaanpas pastorikin vieraaksemme; siihen onkin hyvä tilaisuus, koska tiedän hänen olevan käymässä sairaan luona — ja sitten pidetään häät paikalla, Katru", selitti Kirri iloisesti.

"Oletkos ymmärryksesi kadottanut? Mistä näin pikaan saadaan vieraita ja ruokaa niille?" sanoi Katru säikähtäen.

"Meillä kyllä on aitassa ja salvassa ruokaa ja juomaa; sieltä juoksee kun juokseman pitää. Me emme vaadikaan herkullista aterialla, vaan tyydymme yksinkertaiseen ravintoon; kyllä muu tapahtuva lysti palkitsee harvat ruoka-lajit, sillä enpä aio kutsua vieraiksi kuin Rehkosen joukon ja Lillun", selitteli Kirri.

"Pahimmat pirut!" sanoi Kolkki säpsähtäen.

"Juuri niin ja sentähdenpä he juuri tarvitsevatkin saada pitkän nokan", sanoi Kirri.

"Entäs Susso?" muistutti Katru.

"Häntä en tahdo nähdä. Hänestä ovat kaikki nuot juonet ja kiusat vuotaneet; hän on itse piru ihmishaahmossa; häntä en kärsi", sanoi Kirri Lujasti.

"Äsken en rohjennut vielä sanoakaan, että Martti ja Aina ovat jo — vihityt; eilen kävi pastori meillä heidät vihkimässä", sanoi Kolkki.

"Sepä uutinen on vähän hankalampi", sanoi Kirri ja mietti. "Mutta ei sekään pilaa vielä meidän lystiämme. Sali juhlalliseksi, vihkituoli voimaansa niinkuin ainakin. Heti kun Esko tulee kotia, menkään vahtaamaan pastoria, ett'ei hän pääse sivu. Hannu paikalla käskemään Rehkosta koko joukkoneen tänne ja Lillu kanssa — muistatko Hannu, Lillu kanssa! Mutta ei mitään muita kutsuja kuin meillä käymään", lisäsi Kirri.

Hannu lähti paikalla toimiinsa ja samassa tulivat Martti, Aina ja Esko.

"Hyvää päivää!" sanoi Martti vetäytyen nurkkaan.

"Hyvää päivää!" sanoi Ainakin ujosti.

"Päivää, päivää, lapseni! Me olemme tulleet täällä toiselle tuulelle ja mielelle. Saatatteko, rakkaat lapseni, antaa meille anteeksi kovan ja tyhmän käytöksemme teitä kohtaan?" sanoi Kirri.

"Jos kuin, isä kulta", sanoi Martti.

"Entäs Aina? Paljon on tosin uskallettu silloin, kun pyydetään sovitusta siltä, joka syyttömästi on niin paljon saanut kärsiä, mutta sydämeni ei tunne saavan rauhaa, jos en pääse sovintoon sinunkin kanssasi", puheli Kirri Ainalle.

"Sydämeni on sula ja leppyisä kaikkia ihmisiä kohtaan. Miksikäpä olisinkaan teille suutuksissa", sanoi

Aina lempeästi.

"Kas niin, lapseni! Nyt olemme sovitettut ja lapsinani rakkaina tahdon teidät molemmat pitää. Katuen entistä käytöstäni kohtaanne, tahdon korjata mitä rikkonut olen. Sen kolmetuhatta markkaa, jonka lupasin Martille ja Sussolle, jos toisensa naisivat, annan tässä nyt teille häälahjaksi, koska kuulutte häitänne pitäneen, ja on tämä lahja oleva ensimmäinen suosioni osotus teille", sanoi Kirri ja rupesi ojentamaan rahoja Ainalle.

"Anna lahjasi antamisen olla siihen hetkeen asti, kun pastori ja mieli-vieraasi tulevat! Silloin sen vaikutus on suurin", muistutti Katru.

"Oikeen sanottu, Katruseni, oikeen. Pitihän meidän näyttää pitkää nokkaa ja tosiaankin se temppu on oivallinen nokan jatko", sanoi Kirri ja keskeytti lahjansa antamisen.

"Kiitämme nöyryimmästi! Millä me olemme semmoisen hyvyysenne ansainneet?" sanoi Aina ujosti.

"Ei mikään maailmallinen hyvyys voi palkita niitä kärsimyksiä, joihin sinun olemme saattaneet", sanoi Kirri. Sitten kääntyi hän Katrun puoleen ja sanoi: "No mutta ethän sinä Jumalan tähden virka mitään pojalle ja miniallesi!"

"Pyydän anteeksi; enempää en jaksa", sanoi Katru, samassa kun hän tarttui molempia syliksi.

"Ei, äiti kulta, ole mitään anteeksi pyytämistä", sanoi Martti ja kyyneleet valahtivat hänen silmistänsä.

"En minä ole koskaan ollut teille vihamielinen; teillä oli vaan pieni erehdys: te luulitte Martin olevan teidän ijankaiken, vaan hän olikin — minun", sanoi Aina.

"Oivallisesti lausuttu, lapseni, oivallisesti ja jalosti! — mutta laittakaa vihkituoli valmiiksi!" sanoi Kirri.

"Mitä sillä tehtäisiin?" kysyi Aina hätäisesti.

"Yhtä toki kysyn teiltä, ennenkun vastaan siihen kysymykseen: saatatteko tulla tähän kovaan kotiin asumaan, niinkuin ainoaan kotinne?" sanoi Kirri.

"Voi isä kulta, kuinka mielellämme sen teemme. Tiesinhän minä, että te olette hyvä", sanoi Martti, tarttuen isäänsä syliksi ja pyyhkien kyyneleitä silmistänsä.

"Entäs Aina?" kysyi Kirri.

"Kussa Martti on, siellä tahdon myös minä olla kuolemani asti; minä kiitollisuudella vastaan-otan tarjoamisenne", sanoi Aina.

"Nyt minä vasta sanon mitä vihkituolilla tehdään. Pastori on kutsuttu tänne ja tahdonpa, että hän siunaa teidät tässä vihkituolin ja meidän silmiemme edessä, harmiksi Rehkosen joukolle, Lillulle ja heidän laisillensa. Rehkosen joukko ja Lillu ovat kutsutut tänne juuri siksi hetkeksi. Laittakaa itsenne sitävarten juhlapukuun ja laittakaa vihkituoli valmiiksi, sillä aika on lyhyt", selitti Kirri.

"Tahdotte siis pahimpain ja ilkeimpain parhaajaini ja parasten entisien ystävienne edessä tunnustaa erhetyksenne, ja siitä tulen vakuutetuksi sovintomme olevan sydämen sovinnon — jaloa, ylevää!" sanoi Aina.

"Niin, niin! En kenenkään edessä häpee tunnustaa erehdystäni ja sovintomme todellakin on sydämen sovinto, eikä tyhjä huulten höpinä", sanoi Kirri.

"Me suostumme ehdottomasti esityksenne", sanoi Aina iloisesti, ja paikalla rupesivat he tekemään vihkituolia.

Juuri kun he olivat sen valmiiksi saaneet, tuli Susso vapisevana ja hätäntyneenä huoneeseen.

"Voi hyvä Jumala! Mitä nyt kuuluu, hyvä isäntä ja emäntä", sanoi hän heti huoneeseen päästyänsä, sanomatta hyvää päivääkään. Hän oli niin kauhuksissaan, ett'ei hän huomannut syrjäpielessä olevia Kolkkia, Marttia eikä Ainaa!

"Mitä vaimen?" kysyi Kirri kylmästi.

"Voi hyvä Jumala! Martti ja Aina ovat kuulutetut kaksi kertaa", sanoi Susso läähöttäen.

"Ummellensa kolme kertaa", sanoi Kirri kolkosti.

"Voi hyvä Jumala! Vai jo ne ovat kolmasti kuulutetut! Tulin tänne tuumittelemaan mitenkä Martti

saataisiin erilleen tuosta Kolkin heittiöstä. Minä maksaisin kuulutus-rahast ja kaikki muut kulutukset. Kyllä minulla rahaa on: nisujen ostajia on joka päivä niinkuin markkinoilla. Minun käypi Martti-riepu niin kovan säälikseni, kun hän joutuu tuommoisen kanssa — voi hyvänen aika minua — eikö se vielä kävisi laatuun? Ei vielä olisi hiljaista — minä maksan kaikki — yhy! Mutta mitä tuo vihkituoli merkitsee? Eihän vaan aiota Marttia vihkiä? — Vai jo he ovat kolmasti kuulutetut!" — höpisi Susso suuressa ahdistuksessaan puoli hurmeentuneessa tilassaan.

"Kolmasti kuulutetut ja eilen puolenpäivän jälkeen vihityt", sanoi Kirri jäykästi.

Kolkilta purskahti aika nauru ja Susso vilkaisee heti ympäri huonetta ja huomaitsee Kolkin, Martin ja Ainan.

Jos Susso-raiska oli ennestäänkin hämillä, mutta nyt vasta hän ahdistukseen joutui. Tieto tuosta, että Martti oli nyt ijäksi häneltä mennyt ja ett'ei tuokaan kovan monen miehen saamisen yritys onnistunut, Kolkin pilkkaava nauru ja katse, Martin ja Ainan ilve-hymy, tieto siitä, että he kuulivat kaikki hänen puheensa ja vehkeensä, ja Kirrin kylmä käytös häntä kohtaan vaikuttivat sen, että hänen silmänsä remahtivat selällensä ja ymyrkäisiksi kuin suitsirenkaat. Hänen henkensä salppausi niin, ett'ei hän voinut toviin aikaan hengittää ulos eikä sisälle, jonka vuoksi hänen poskensa pullistuivat kuin pillipiiparin posket ja hän tuli punaiseksi korvia myöden kuin leppäkerttu; se oli yhtä surkuteltava kuin naurettavakin näkö.

"Poh!" poksasti viimeinkin henki luonnollista tietänsä ja sitten hän läähötti kovasti jonku ajan.

"Täälläkö nuotkin pirut olivat!" mumisi hän itseksensä läähötyksensä seasta ja vähän toinnuttuansa sanoi hän: "aiotteko minua narrinanne pitää?"

"Onpa kaikki entiset ja nykyiset juonesi tullut ilmi, Susso! Ethän enään ruvenne vihityn parikunnan väliin tunkeumaan. Sinun tähtesi tämä ja monta muuta asiaa on käynyt ikäväksi ja nyt ymmärtänet, ett'ei sinulla täällä ole enään mitään vaikutusala", sanoi Kirri lujasti.

Äsköinen hämminki muuttui Sussossa nyt raivoksi. Hän kiristi hampaansa yhteen ja päätä puistain, hammasten raosta tulleella kirisevällä äänellä kirkui hän: "S—n pikilekkerit, sen tuhannen nahkiaismerrat, jotka ette tiedä mistään mitään. Minäkö olisin ottanut miehekseni tuommoisen kalmukin kuin Martti on? Pitäkööt nyt murttinsa ja Marttinsa — hyi!" Ja tuon sanottuaan lähti hän vihoissaan pois.

"Kuulitteko, isä?" kysyi Martti loistavin silmin.

"Kuulin, kuulin", sanoi Kirri hämmästyneenä. "Tuommoista ihmistä me tahdoimme miniäksemme ja pojallemme vaimoksi! Nyt hänen sydämensä tuli näköisälle. Nyt rupean huomaamaan, että tosiaankin siveys maksaa ihmisellä enemmän kuin raha-tuhannet. Vaikka olemme Ainaa niin pahasti kohdelleet, ei hän kumminkaan ole kertaakaan vastahakoista sanaa antanut kenellekään meidän talon väestä. — Voi, voi, Aina, kuinka paljon sinä olet saanut kärsiä!" puheli Kirri.

"Kaikki on unhoitettu; älkää niitä enään koskaan muistelko", sanoi Aina.

Samassa astui pastori huoneeseen.

"Jumalan rauhaa! Mitä näen minä? Kolkki, Martti ja Aina täällä! Ja kuten harkitsen, kaikki ystävien näköisinä keskenään", sanoi pastori.

"Olemmepa nyt jo kaikin hyviä ystäviä, vaikka nuot hiton henget, nuot piholaisten apulaiset, olivat ijäksi riistää rauhan rinoistamme ja syöstä meidät ikuiseen perikatoon. Anteeksi on anottu ja anteeksi on annettu, ja sovinnon lämpymät säteet alkavat lämmittää ja helpoittaa sydämiämme ja tuskasta rutistuneita rintojamme", sanoi Kirri, koettaen saada puheensa niin runolliseksi kuin suinkin mahdollista.

"Mikään ei ole ihanampi nähdä eikä kuulla, kuin sovinto-totuuden voitto. — Vaikka väliin näyttää siltä kuin totuus sortuisi ja vääräys, valhe ja pimeys pääsisivät voitolle — mutta Jumalan kiitos! Kipinä tuota ijankaikkista totuuden valoa on kuitenkin voimallinen talleamaan pimeyden, tuon vanhan traakin jalkainsa alle! — mutta enpä ymmärrä tuon vihkituolin tarkoitusta?" puheli pastori.

"Kuulimme Martin ja Ainan jo joka kerta kuulutetuksi. Päätimme sentähden paikalla toimittaa heidän vihkimisensä. Mutta sittemmin kuulimme Kolkilta, että he ovatkin jo vihityt ja johtuipa silloin mieleeni antaa vihkituolin olla ja pyytää teitä siunaamaan heitä tuon vihkituolin edessä, meidän, Rehkosen joukon ja Lillun silmien nähden, heille suureksi harmiksi ja meille isoksi iloksi", selitti Kirri.

"Ijäti pysymällä Herran pyhällä sanalla ovat he eroittamattomasti toinen toiseensa kuolemaansa asti yhdistetyt, mutta esitys on varsin hauska; tahdonpa sen ilolla täyttää tänä suurena sovinnon päivänä, jolloin taivaan enkeleillä on suurempi ilo kuin yhdeksästäkymmenestä yhdeksästä hurskaasta. — Mutta eihän täällä näykään niitä mainitsemianne häävieraita", puheli pastori yhä edelleen.

"Kyllä he tulevat, se on vissi se. He ovat hyvät tulemaan, kun vaan vähäkään viljaa saavat, varsinkin kun he luulevat heitä tarvittavan Martin naimisasioissa. He ovat kutsutut vaan tänne käymään ja silti eivät he tiedä koko tästä asiasta mitään, ja sentähden tulee meille tässä vähän lysti. Minä tahdon heille näyttää, kuinka Kirri osaa hyvittää pahoja töitensä ja kuinka hän on tullut totuuden käsittämään. — Luulinpa että tuo hiton joukko on kohta täällä, mutta meidän pitää kaikkien poistua, että he saavat omin päinensä tovin vielä juoruilla päitensä ja suitansa pieksää — mutta he tulevatkin jo tuossa kartanolla, — poistukaamme nopeasti!" puheli Kirri, ja he poistuivat kaikin eränsen sivukamariin.

Niinkuin Kirri oli sanonut, tulivat todellakin Rehkonen akkansa ja tyttönsä kanssa, ja Lillu, kutsuansa kohden ja pian olivat he kaikin huoneessa.

"No mitä pirua tämä nyt merkitsee?" sanoi Lillu heti huoneesen tultuansa.

"Ei yhtään ihmistä!" kummaili Pirko. "Ja huoneet on juhla-asussa!" säisti Rehkonen.

"Ja vihkituolikin on tuossa! Lempo vieköön! Tämä on pimeä ja sekava arvoitus", sanoi Kirsti.

"Voi s— a! Nyt minä rupean ymmärtämään", sanoi Lillu yht'äkkiä, niinkuin olisi saanut käärmeen piston.

"Kah tuota hullua! hyi kun säikähdin!" sanoi Pirko.

"Mitä sinä, Lillu, ymmärrät?" kysyi Kirsti.

"Että Martti ja Aina vihitään tuossa vihkituolin edessä ja aivan tuossa paikassa", sanoi Lillu huolehtien.

"Loruja; Kirri ja Katru eivät suostu siihen kauppaan kuuna herran valkeana", sanoi Rehkonen.

"He ovat jo kolmasti kuulutetut", muistutti Lillu.

"Olkoot vaikka neljästi, mutta pastori ei tohdi heitä vihkiä, se on vissi asia se; taikka jos hän sen tekee, niin minä astun papin hännän päälle — kyllä minä tiedän", sanoi tuo tietorikas Rehkonen.

"Kyllä se tuo meidän mies on niin viisas mies; hän on pannut jo monta asiaa — nurin", sanoi Pirko.

"Kolkki on asiaa ajanut", huomautti taas Lillu.

"Kolkin viisaus ei pitkälle pistä meidän miehen rinnalla; hänen en ole kuullut saavan yhtään asiaa kumoon", sanoi Pirko luottavasti.

"Ei vaan — pystöön", rohkeni Lillu huomauttaa.

"Jumaliste! Mitä minä nyt kuulen! Sanonpa kieleni kautta, että Lillu on katsonut hyväksi kääntää kelkkansa keulan toisin päin", sanoi Kirsti tuimasti.

"Ei, mutta minä pelkään kaikki meidän juonemme tulevan ilmi — mitähän Sussokin sanoo? — no, olenpa minä häneltä palkkani saanut monin kerroin", lausui Lillu hajamielisenä.

"Ei tässä mitään pelkäämistä. Perintökuitit ovat palaneet ja Markulle on maksettu kuusikymmentä markkaa, ett'ei hän antaisi uutta kuittia, ja kuititta ei pappi tohdi vihkiä — et sinä Lillu ymmärrä oikeen tosi-asioita", rehenteli Rehkonen.

"Pääsivätpähän kuulutuksillekin, vaikka Martin epäyskirja oli vastassa, jota piditte niin varmana esteenä", intteli vaan Lillu vastaan.

"Hädin tuskin on Kolkki saanut epäyskirjan mitättömäksi, mutta siihenpä hänen viisautensa loppuikin", sanoi Rehkonen puoleksi voitettuna.

"Kuulethan nyt, Lillu, että Rehkonen on mies, joka osaa asiansa toimittaa niin että se piisaa, ja sentähden saat heittää kaikki epäilemiset pois", sanoi Pirko.

"Kyllä isä on niin viisas mies, ett'ei hänen vertaansa ole missään, ei missään. Kun hän ottaa asian toimittaaksensa, niin se sujuu; ilman isättä olisivat Martti ja Ainakin jo aikaa vihityt", sanoi Kirstikin, sillä molemmat sekä äiti, että tyttö luulivat Rehkonen olevan hyvinkin isolla voitolla ja lujalla perustuksella Lillun kanssa inttäissään.

"No mutta missä sen nimessä väki sitten nyt kuhnaa, kun heitä ei näy ketään? Ja mitä kaikkia tämä pitkälinen ja tuskallinen odotus merkitsee? — Voi kun minä pelkään ja sille en voi mitään — ei jos piru olisi", sanoi Lillu yhä epäillen salaperäistä tilaansa, vaikka vielä mitäkkin olisivat toiset hänelle lohdutukseksi sanoneet.

"Kumma kun tuo Lillu on joutavan pelkuri ja ymmärtämätöin! Minä ymmärrän nämät nykyiset asiat niinkuin ne olisivat jo tapahtuneet. Väki lienee vielä askareissaan ja sen vuoksi ei heitä ole näkösällä. tuon vihkituolin merkitys on tämä: Kirri ja Katru ovat luultavasti saaneet tietoonsa, että Martti ja Aina-ryökäle ovat kuulutetut, niin he Kolkkilaisille harmiksi, pitävät täällä tuommoisia vale-häitä. Meitä he tahtovat kestitä niinkuin parhaita ystäviään, joilta he ovat niin monta hyvää neuvoa saaneet ja jotka olemme heidän paljoissa ja raskaissa murheissa niin vahvoina ja lujina alati seisoneet. Meille tulee hiiden lysti ilta tänä iltana ja pää-juoni illan tehtävissä on Martin täydellinen eroittaminen Aina heittiöstä ja ikuinen yhdistäminen Sussoon — siinä kaikki nuo kammottavat salaisuudet", selitti Rehkonen vahvalla uskolla.

"Mutta mikä piru oli Sussolla, kun ei hän käynyt teillä täältä palatessaan?" sanoi Lillu, ikäänkun ei hän olisi ollenkaan kuullut Rehkosen pontevaa selitystä.

"Susso? Milloin hän on täällä käynyt?" sanoi Kirsti hätäisesti.

"Eihän tuosta ole kuin pikku hetki, kun hän tuli täältä ja meni semmoista vauhtia, että tukka oli suorana", sanoi Lillu.

"Sekinhän osoittaa äsköisen puheeni olleen oikean. Mitäpä hän on muuta kulkenut, kuin on käynyt tekemässä päättävän kaupan Martin ja hänen naimiseen", harkitsi Rehkonen.

"Aina se tuo isä kaikki asiat tietää ja arvaa; eihän nuotkaan asiat mitenkään muuten saata olla", sanoi Kirsti iloisen voitollisesti.

Kamarin ovi oli vähän raollaan, jonka tähden kamarissa oliat kuulivat jokaikisen sanan, mitä salissa-oliat puhuivat.

Samassa kun Kirsti oli viimeisen sanansa sanonut, tulivat kamarissa oliat saliin pastori edellä, sitten Martti ja Aina juhlapuvuissaan ja käsi kädessä; kaikki muut perässä. Martti ja Aina pysähtyivät vihkituolin eteen ja pastori sen taa.

Sitten alkoi pastori hyvin juhlallisesti seuraavan puheen:

"Kaikkivaltiaan Jumalan nimessä! Sinä, joka tutkistelet munaskuut ja tutkit syvyyden lähteet! Sinä, sinä, kuljetteleet täältä armon ajassa ihmisiä kummallisia teitä. Väliin kuljetat sinä ihmisiä helvetin henkien ja belzebubin kiusausten läpitse, ja heidät jätät väliin pahojen henkien peittotaviksi. Sinä annat useinkin heidät siinä niin nääntyä, että kuolon enkeli jo viikate olalla hiipii heidän kantapäillänsä, toivoen saalistansa ja odottaen Kaikkivaltiaan kuolon iskun käskyä. Mutta katso! käsiis olet sinä meidät pyytännyt! Ja sentähden olet meille antanut kipinän sitä ijankaikkista totuuden valoa, jolla me voimme sammuttaa sen ruman tuliset nuolet. Pimeyden ruhtinalla, sillä, jolla tuulessa valta on, on täällä maanpäällä paljon apulaisia, jotka matkaan saattavat monta pahennusta ja pimeyden työtä. (Katsoen Rehkosen joukon ja Lillun puoleen.) Mutta voi sitä ihmistä, jonka kautta pahennukset tulevat! Parempi olisi hänelle, että myllykivi ripustettaisiin hänen kaulaansa ja hän upotettaisiin meren syvyyteen. Kaikkivaltiaan rankaiseva käsi on häntä kumminkin vainoova ja etsiskelevä niin kauvan kun hän hänen viimein löytää ja silloin on hän lyövä merkin hänen otsaansa. Silloin on koston hetki pimeyden työn tekien saavuttanut ja hän tulee kaikkien ihmisien pilkan, naurun ja kauhun esineeksi, ja hänen viimeinen paikkansa on siellä, joka palaa tulesta ja tulikivestä ja jossa pitää oleman itku ja hammasten kiristys. Nämätkin tässä seisovat nuorukaiset ovat saaneet kärsiä niiden helvetin henkien apulaisien kiusaukset ja murheet, mitä ikinä he ovat voineet aikaan saada, mutta Jumala on nyt heidän murheensa iloksi kääntännyt ja pois pyyhkinnyt heidän kyneleensä — jaa, Jumala on heille antanut päivänsä paistaa pahan ilman perästä. — Jumalan pyhällä sanalla minä heidät eilen yhteen liitin, vaan minä tahdon heitä vielä siunata: Jumala kaikkivaltias teitä siunatkoon! Poistukoot murheen mustat pilvet häämöittävästä teidän toivo-rikasta elämänne aamua! Olkoon koko tuleva elämänne onnellista ja valoisaa siihen asti, kun ijankaikkisen kirkkauden aamurusko tuopi teille loppumattoman valon!"

"Enkö minä jotain tuommoista ennustanut?" sanoi Lillu puoli-ääneen.

"Voi pirun väki! Kaikki ovat he täällä koolla; mikä nyt neuvoksi tulee?" kuihki Kirsti.

"Lähdetään pois!" sanoi Rehkonen hiljaa akalleen.

"Oletko riivattu? Pysy alallas!" tokelsi Pirko.

"Kyllä", kuiskasi Rehkonen nöyrästi.

"Pyydän isännänkin sanomaan jotakin!" kehoitti pastori.

"Lapsinamme rakkaina tahdomme heitä molempia pitää ja mitä rikkoneet olemme, koemme hyvydellämme tästä lähin heille palkita. Isännäksi ja emännäksi pääsevät he heti taloon. Ne kolmetuhatta markkaa, jotka lupasin, jos Martti nautti Susson, annan tässä nyt Ainalle, jonkunlaiseksi korvaukseksi niistä kärsimyksistä ja vaivoista, joihin olemme hänen saattaneet. Kuolemamme jälkeen he saavat periä osansa jälkeen, niinkuin toisetkin lapsemme"; sanoi Kirri ja ojensi rahat Ainalle. Sitten puristi hän Marttia ja Ainaa kädestä ja toivotti heille onnea.

"Kiitämme nöyryydestä! Te, isäntä, olette kovin hyvä", sanoi Aina nöyrästi.

Sen jälkeen toivottivat onnea tuolle kärsivälle, mutta voittaneelle pariskunnalle Kolkki, Katru, Esko ja Hannu.

"Voi piru sentään! Olisipa Kirstinkin sopinut olla tuossa naimisessa, vaan kun ennätti tuon nykyisen juoppo-lallunsa jo ottaa mieheksensä", sanoi Pirko puoliääneen!

"Emme toki olisi tuommoiseen häpeälliseen kiusaan joutuneetkaan, jos ei meille olisi niin paljon juoruttu", sanoi Katru.

"Ei suinkaan isäntä ja emäntä ainakaan luule, että minä olisin juorunnut tai muuten tätä asiaa vastaan ollut", sanoi Rehkonen, ikäänkuin pakoittaaksensa isännän tunnustamaan, ett'ei hän ilmoita eli julkaise Rehkosen vehkeitä.

"Ei paljon. Sinä vaan neuvoit minun varastamaan perintökuitit ja polttamaan ne. Sinä se olit, joka neuvoit minun pakottamaan Martin antamaan epäyskirjan. Sinä se olit, joka neuvoit minun Markulle maksamaan kuusikymmentä markkaa, ett'ei hän antaisi toista perintökuittia. Eihän tuo ole vielä paljon, vai kuinka?" sanoi Kirri kylmästi ja avonaisesti.

"Äh, voi saa... jopa isäntä nyt hulluja puhuu ja juoruja uskoo — minäkö varastamaan — e — epä — kir... hym! kuusikymmentä... hym!" soperoitsi Rehkonen suuressa hämmennyksessään, sillä hän olisi kaikissa asioissa ja paikoissa tahtonut kuulustaa ja näyttäytyä rehellisenä ja suorana ihmisenä, vaikka hän muutoin oli sotkuna ja häiritsijänä joka asiassa epärehellisyytensä ja typeryytensä vuoksi.

"Semmoisia hulluja se puhuu, joka on saanut silmänsä auki ja sitten kurkistaa totuuden valoon. Ovatko puheeni juoruja? Itsehän olet ne puhunut korviini kuullen. Teidän mielestänne pitäisi ihmisten pitää teidän juorujanne tosina ja ihmisten tosia juoruina; se on kummallinen järjestys se. Suoraan sanoen sinä olet akkasi, tyttösi, Susson ja Lillun kanssa tehnyt tämän asian sotkemiseksi mitä ikänä ihmiset pirun nimessä ja haahmossa voivat; nyt minä teidät, heittiöt, oikeen läpi tunnen", sanoi Kirri yhä edelleen.

"Ei se kainalotilkun ratkomisen ja jälleen nurin päin ompeleminen auttanutkaan mitään, Pirko", sanoi Katru pistelevästi.

"Piru tänne olisi tullut, jos tuon tiesin", mutisi Kirsti itsekseen.

"Sitä vartenko meidät olette tänne kutsuneet, että saisitte meitä mielenne mukaan haukkua?" sanoi Pirko äissään.

"Juuri sitä varten, että kerrankaan tulisitte oikeen julkisesti huomaamaan, kuinka huonoa työtä te teette ja kuinka lyhvet jäljet teidän valheillanne ja toimillanne on, joita te niin hartaalla halulla ja niin ahkerasti olette koko elämänne ajan harjoittaneet. — Mutta tämä ei ole haukkumista; se on suoraa totuutta", sanoi Kirri.

"Te olette kyllä pahasti eläneet tämän ja monen muun asian kanssa ja tuolla elämälläne olette rikkoneet taivasta ja maata vastaan. Mutta vielä teilläkin on armon ovi avoinna", sanoi pastori.

"Minun on aina käynyt niin kovan säälikseni Martti ja Aina", sanoi Lillu liverrellen.

"Tietysti molemmat"; sanoi Kolkki ja pyrskähti nauramaan.

"Tuota pirun Kolkkia en minä voi kärsiä", mutisi Lillu itseksensä.

"Se on tosi, että minä olen kärsinyt niin paljon, kuin koskaan kukaan kuolevainen on kärsinyt. Mutta tiesinhän minä, ett'ei Jumala anna viattomuuden sortua. Nyt on Jumala kääntänyt kaikki parhain päin ja minä en vihaa ketään. Minä saatan sydämeistäni kaikille anteeksi antaa, kun vaan te saattaisitte kaikki unhotuksiin jättää! Käydään kaikin sovintoon ja ollaan tästä lähtien hyvät ystävät, niinkuin ainakin!"

sanoi Aina sovittavaisesti.

"Oikeen puhuttu! Sovintoa minäkin halajan kaikkien ihmisten kanssa. Ja nyt on kylläksi puhuttu näistä asioista. Heitetään hitolle — kaikki kannustelemiset ja pistopuheet ja annetaan vanhojen haavojen parata umpeen, eikä revitä niitä enään auki. Ruokapöytä odottaa meitä; käykäämme kaikki hyvinä ystävinä virvoittamaan sen antimilla väsyneitä ruumiitamme!" sanoi Kirri sovittavaisesti hänkin.

"Oivallinen puhe ja hauska esitys! Tehkäämme niin sekä sovinnon että ravinnon suhteen", sanoi Kolkki.

"Noh! ennen viholliset, mutta nyt ystävinä kaikin käsiksi käykäämme!" kehoitti pastori.

"Onpa meillä kotonakin ruokaa; emme syö teidän haukuttua ruokaanne", sanoi Pirko.

"Eipä tässä ole ruoka-kultaa haukuttu, eikä ihmisiäkään; on vaan puhuttu pieni hiukka totuutta — noh!" sanoi Kirri.

"Emme tarvitse", sanoi Rehkonen ja katsoi kysyvästi Pirkkoa silmiin.

"Se toki kun minulla on nälkä, vaan en kehtaa mennä syömään. — Piru toki kun menetin hyvän talon, josta olen aina saanut niin paljon — mutta emmekö lähde kaikin syömään, koska meillä olisi niin hyvä pääsy?" kutisi Lillu Rehkosen joukolle.

"Hullu piru sinäkin olet! Paikalla joka jalka pois täältä, taikka muuten saatte kummia nähdä", sanoi Pirko kauhuksissaan joukollensa ja hänen kasvonsa kävivät tuhka-harmaiksi, paisuen hänen sydämensä tähden.

"Kyllä", sanoi Rehkonen taas nöyrästi, sillä hän hyvin ymmärsi mitä tuommainen vaimonsa muoto ja puhut merkitsi.

Heti sen jälkeen lähtivät Rehkosen joukko ja Lillu pois, sanaakaan ja kenellekään hyvästiä sanomatta! Ja Jumala tietää mikä meteli ja ilkeys siinä olisi syttynyt, jos ei pastori olisi läsnä-olollansa hillinnyt noiden ihmispetojen karhottuja ja totuudesta ärtyneitä sydämiä.

"Käydään me ottamaan puolista; menkää he menoiansa. Paatuneesen ihmissydämeen ei näy enään pystyvän mikään hyvä", sanoi Kirri.

Kaikki talon väki ja käsillä olevat vieraat menivät nyt toiseen huoneeseen ruoalle ja Katru toimitti niin mielellään ja iloisena palvelian vitkaa!

Juuri kun he pöytään istuivat, sanoi tuo sammalkieli Hannu: "Itä ja äiti kuulkaa! Pitääkö meidänkin, Etkon kantta olla Maltille ja Ainalle hyvät?"

"Nuotkin raukat olemme turmelleet sopimattomalla elämällämme! He puhuvat sitä, mitä kuulevat meidänkin tekevän", sanoi Kirri.

"Niin se on: koti on lasten koulu", sanoi pastori miettivän näköisenä.

"Hyvät teidän pitää olla Martille ja Ainalle, ja kaikille ihmisille; olkaa tästälähin niinkuin näette meidänkin olevan! Kansakouluun molemmat pojat, että oppisitte siellä jotakin ihmisyyttä!" sanoi Kirri Eskolle ja Hannulle.

"Mustat, paatuneet, kenties — parantumattomat sielut ovat koko Rehkosen joukolla ja Lillulla", sanoi pastori.

"Niin, niin taitaa olla, herra pastori; tepä sen asian paremmin ymmärrätte. Ehkä he kerran tulevat näkemään hulluutensa. Näkiväthän nyt ainakin pitkän nokan, jota ai'oimme heille näyttää. Mutta siitä minä nyt olen isosti iloissani kun minä olen saanut silmäni auki", sanoi Kirri.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NAIMISEN JUORUJA: KUVAELMA KANSAN
ELÄMÄSTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark.

Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic

work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in

such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.